

EUROPA ER ZIJN GRENZEN

PARTIJ voor
DE DIEREN

EUROPA: ER ZIJN GRENZEN

Verkiezingsprogramma Partij voor de Dieren Europese verkiezingen 2009

De Programmacommissie Europa 2009 bestaat uit:

Ton Dekker, voorzitter
Natasja Oerlemans, secretaris
Esther Ouwehand
Elleke Draaisma

Amsterdam, maart 2009

Inhoudsopgave

SAMENVATTING	3
1 EUROPA: HOE KWETSBARE WAARDEN VERLOREN GAAN.....	9
Dieren: het lijdend voorwerp van Europa	9
Europa: koehandel regeert	10
Wat wil de Partij voor de Dieren in Europa?	11
Democratie, transparantie en rechtvaardigheid	12
2 VEEHOUDERIJ EN VOEDSEL.....	14
Inleiding	14
Dierenwelzijn in de veehouderij.....	15
Transporten van levende dieren	18
Dierziekten	19
Foie gras	21
Rituele slacht.....	21
Bontproductie	22
Gentechnologie	23
Verduurzaming van productie en consumptie	23
Afschaffing Gemeenschappelijk Landbouwbeleid	26
Wereldhandel en ontwikkelingslanden	27
3 VISSSEN EN VISSERIJ	29
Inleiding	29
Visbestanden en mariene ecosystemen.....	29
Viskwekerijen	32
Dodingmethoden van vis.....	33
Visserij buiten de Europese Unie.....	34
Walvisjacht.....	34
4 DIERPROEVEN EN BIOTECHNOLOGIE.....	36
Inleiding	36
Dierproeven.....	36
Biotechnologie bij dieren.....	40
5 TRADITIES EN VERMAAK MET DIEREN	42
Inleiding	42
Dierenmishandeling als volksvermaak	43
Dierentuinen, circussen en dolfinaria	45
Gokwedstrijden met dieren.....	46
6 GEZELSCHAPSDIEREN, ZWERFDIEREN EN EXOTISCHE DIEREN	48
Inleiding	48
Zwerfdieren	48
Malafide handel in huisdieren	49
Couperen van staarten en oren	49
Ezels en werkpaarden.....	50
Exotische diersoorten	50

7 NATUUR, BIODIVERSITEIT EN DIEREN IN HET WILD	52
Inleiding	52
Natuur en in het wild levende dieren	53
Jacht	54
Biodiversiteit in Europa	55
Biodiversiteit buiten Europa	56
8 KLIMAAT EN ENERGIE	57
Inleiding	57
Reductie broeikasgassen	58
Veehouderij en klimaat	59
Energiebesparing	60
Hernieuwbare energie	61
Duurzaam hout	62
Ondersteuning ontwikkelingslanden in klimaatbeleid	63
Bescherming van bodem, water en lucht.....	63
9 EEN RECHTVAARDIG EUROPA.....	65
Inleiding	65
Verdrag van Lissabon	65
Organisatie van de Europese Unie.....	65
Burgerrechten.....	66
Justitie, migratie en veiligheid.....	66
Werkgelegenheid, onderwijs en sociaal beleid	66
Vervoer en mobiliteit.....	67
Buitenlandse politiek, handel & financiële markten.....	67

Samenvatting

Partij voor de Dieren beziet crises in samenhang

De huidige crises op het gebied van klimaat, voedsel, biodiversiteit, diergezondheid, energie en economie laten zien dat we de grenzen van wat de aarde aankan ruimschoots hebben overschreden. Het is hoog tijd voor een radicale koerswijziging en een duurzame wederopbouw. Juist de grenzeloze exploitatie van dieren is desastreus gebleken voor mens, milieu, natuur en dierenwelzijn. De grootschalige veehouderij is een belangrijke veroorzaker van hongersnood en dorst in de wereld, de opwarming van de aarde, en het onomkeerbare verlies van natuurlijke hulpbronnen. Zolang Europa levende dieren blijft behandelen als handelswaar, omdat dat nou eenmaal het goedkoopste is, zal er niets veranderen. De Partij voor de Dieren wil de wurggreep van het korte termijn denken en de focus op economisch gewin doorbreken. We zetten ons in voor de waarden die er écht toe doen: schone lucht, schone aarde, schoon drinkwater en een respectvolle omgang met mens en dier. Niet het recht van de sterkste, maar het belang van de zwakste moet centraal staan in onze afwegingen. Duurzaamheid en mededogen zijn uitgangspunten die letterlijk van levensbelang zijn voor onze kleine planeet.

Speerpunten Partij voor de Dieren in Europa

- De grootschalige bio-industrie is funest voor mens, dier en milieu. De Europese landbouw moet diervriendelijk, duurzaam, kleinschalig en regionaal worden.
- Het gesleep met dieren in dagenlange veetransporten is onacceptabel. Diertransporten moeten worden beperkt tot maximaal twee uur.
- Grootschalige uitbraken van dierziekten kunnen niet worden opgelost door het massaal doden van gezonde dieren. Europa mag wat ons betreft geen gezonde dieren meer doden tijdens uitbraken.
- Een gezondere levensstijl met minder vlees is niet alleen goed voor dieren, maar leidt volgens het Planbureau voor de Leefomgeving ook tot een besparing van 50% op de kosten voor het mondiale klimaatbeleid. En het kost niets. Europa moet daarom volop inzetten op duurzame consumptie: plantaardig en diervriendelijk.
- Voor barbaarse tradities is in een beschaafd Europa geen plaats. Stierengevechten, foie gras en onverdoofde rituele slacht moeten worden verboden.
- Zwerfdieren mogen niet langer behandeld worden als oud vuil. Er moeten goede opvangmogelijkheden komen en programma's om de verdere voortplanting van zwerfdieren te voorkomen.
- Experimenteren op levende dieren is moreel verwerpelijk. Dierproeven moeten zo snel als mogelijk is beëindigd worden. Proefdiervrije wetenschap wordt de norm en alternatieven voor dierproeven flink gestimuleerd.
- Genetisch geknutsel met planten en dieren vormt een grote bedreiging voor onze toekomst. De Partij voor de Dieren wil een gentechvrij Europa.
- Europa moet stoppen met de overbevissing en vervuiling van de zeeën. Een netwerk van zeereservaten is daarbij onontbeerlijk.
- Natuur moet de ruimte krijgen. Er moet vaart gemaakt worden met een groot, Europees natuurnetwerk waarin dieren zich vrij kunnen bewegen en waarin natuurlijke evenwichten kunnen ontstaan. Het jachtgeweer speelt bij de totstandkoming van die evenwichten géén rol.
- 'Schoon, veilig en 100% duurzaam' moet het credo zijn van het Europese energiebeleid: zon, wind en waterkracht moeten in de plaats komen van kernenergie, kolencentrales en opslagvelden voor CO₂.
- Europa werkt alleen als haar democratie op orde is. Te beginnen bij initiatiefrecht voor het Europees parlement, deugdelijke controle op de Europese ministerraad en de Europese Commissie.
- Burgerrechten en de bescherming van privacy zijn kernwaarden in een democratische rechtsstaat. Aan deze fundamentele rechten mag niet worden getornd. Ook niet onder het mom van terrorismebestrijding.

Er zijn grenzen

De wereld is in crisis. De stijgende welvaart heeft diepe sporen getrokken in de vorm van grootschalige vervuiling van onze natuurlijke leefomgeving, het verlies van biodiversiteit en de uitbuiting van dieren in de veehouderij. Inmiddels blijkt dat we de grenzen ruimschoots hebben overschreden: meer dan een miljard mensen lijden honger, terwijl in het westen meer dan 1 miljard mensen lijden aan overgewicht. De toegang tot schoon drinkwater is nu al een probleem voor 1,1 miljard mensen. Het zijn met name de allerarmsten in de wereld die het hardst worden getroffen door de gevolgen van klimaatverandering. Onze natuurlijke leefomgeving wordt onomkeerbaar aangetast door grootschalige ontbossing, milieuv vervuiling en de opwarming van de aarde. En voor de honderden miljarden dieren in de veehouderij is het leven doorgaans niet meer dan een voortdurend lijden. Wij pleiten voor een drastische omslag van ons handelen, ook in Europa. Het roer moet om, voordat de wal het schip keert.

Het lukt de mens maar niet om het vermogen waarin hij zich onderscheidt van dieren - het vermogen tot het maken van ethische afwegingen en het overzien van de consequenties van zijn handelen op de lange termijn - aan te wenden voor een duurzame toekomst. Keer op keer worden keuzes gemaakt die ons steeds dichterbij de afgrond brengen. Inmiddels woedt er naast de voedselcrisis, de klimaatcrisis, de watercrisis en de biodiversiteitscrisis ook een economische crisis. De afgrond komt nu zo dichtbij dat een stap terug, weg van de afgrond, moet worden gezien als de enige stap in de goede richting.

Het is daarom tijd voor bezinning over ons handelen en de impact die wij als Europese burgers en consumenten hebben op de wereld om ons heen. We kunnen geen duurzame oplossing vinden als we voorbij gaan aan het feit dat de crises alleen in samenhang op te lossen zijn. Juist het bankroet van onze westerse samenleving biedt kansen voor een duurzame wederopbouw. Het is dé kans om met respect voor mensen, dieren en onze natuurlijke leefomgeving maatregelen te nemen.

Ook Europa kan niet zonder dit geluid. Het verkiezingsprogramma van de Partij voor de Dieren luidt 'Europa: er zijn grenzen'. We bedoelen daarmee dat er grenzen zijn aan economische groei, grenzen aan vervuiling, grenzen aan dierenleed en grenzen aan overconsumptie. Wil Europa bewijzen wat het waard is, dan zal het roer 180 graden om moeten. Het model waarin de marktposities en andere korte termijnbelangen van de individuele lidstaten centraal staan, moet van tafel. Dat betekent een ambitieus klimaatpakket, werkelijke solidariteit met de armsten in de wereld, een beter dierenwelzijn en harde afspraken over het behoud van biodiversiteit.

Naar een duurzaam en diervriendelijk Europa

De Europese Unie drukt al decennialang een stempel op de voedselproductie en consumptie in Europa. Jaarlijks wordt meer dan 42 miljard euro uitgegeven aan inkomenssubsidies voor boeren, reclames voor vlees en zuivel en exportsubsidies op agrarische producten. Dat is veertig procent van de totale Europese begroting. Met desastreuze gevolgen. Terwijl we op de radio naar kipreclames moeten luisteren die nota bene zijn gesponsord door de Europese Unie, wordt in dezelfde media steeds duidelijker dat deze bio-industrie op ongekende wijze dieren mishandelt en een grote aanslag pleegt op onze natuurlijke hulpbronnen, de tropische regenwouden en het klimaat.

Onze vork en ons mes kunnen belangrijke wapens zijn in de strijd tegen de crisis. Zo levert een dagje minder vlees per week al een grote positieve bijdrage aan het tegengaan van de opwarming van de aarde, de wereldvoedselverdeling en de biodiversiteit. Het is de goedkoopste en makkelijkste bijdrage die we met zijn allen kunnen leveren. Wij vinden dat de Europese politiek dat geluid moet laten doorklinken in haar beleid, bijvoorbeeld door het eten van minder vlees op een positieve manier te

stimuleren. In plaats van miljoenen te steken in de promotie van vlees en zuivel, zoals nu nog gebeurt.

De Partij voor de Dieren gaat naar Brussel als aanjager van de beweging die met écht duurzame oplossingen de crises te lijf gaat. Maar ook als voorvechter om de rechten van dieren hoger op de Europese agenda te krijgen.

In Europa lijden en sterven miljarden dieren per jaar. Ze worden gebruikt voor de productie van vlees, eieren, zuivel, dons en bont en worden in dieronterende transporten door heel Europa gesleept. Er worden experimenten op ze verricht en ze worden getreiterd voor volksvermaak zoals in stierengevechten. Van de vele gezelschapsdieren die Europa telt, zwerft een aanzienlijk deel op straat waar ze als afval worden beschouwd en bestreden. Dieren in de natuur worden bejaagd, of worden in hun voortbestaan bedreigd omdat hun leefgebieden worden aangetast en ingeperkt.

De huidige Europese besluitvorming blijkt een ramp voor dieren. Dieren hebben in veel Europese besluiten slechts de status van handelswaar en hun welzijn wordt structureel ondergeschikt gemaakt aan de macht van de markt. Ambities worden naar beneden bijgesteld, eenmaal vastgestelde richtlijnen worden niet nageleefd en controle hierop blijft veelal uit. Europa is een alibi gebleken om naar elkaar te kunnen blijven wijzen zodat lidstaten zelf geen maatregelen hoeven te nemen voor de bescherming van dieren.

De maat is vol. Een beschaafd Europa behandelt zijn dieren niet alsof ze al dood zijn, maar als levende wezens met bewustzijn en gevoel. Het huidige handjeklap tussen de lidstaten moet krachtig worden bestreden. Dieren hebben recht op een respectvolle behandeling. Voor grootschalige exploitatie van dieren is in een duurzaam Europa geen plaats. Wij zullen van binnenuit werken aan een democratisch en transparant functionerende Europese Unie waarin het algemeen belang van een duurzame en diervriendelijke samenwerking centraal staat.

In het Europees parlement zullen we ons sterk maken voor een verschuiving van de prioriteiten: de belangrijkste opdracht is het veilig stellen van een duurzame omgang met het leven op aarde. Die opdracht vraagt nú de volle aandacht van ons allemaal.

Europa stimuleert een duurzame productie en consumptie

De veehouderij in Europa legt een onevenredig zwaar beslag op onze natuurlijke hulpbronnen en het milieu. Maar liefst 18% van de wereldwijde broeikasgasuitstoot wordt veroorzaakt door de veehouderij, tegenover 13% door verkeer en vervoer. Tachtig procent van de landbouwgronden wereldwijd wordt ingezet ten behoeve van de veehouderij, voornamelijk voor de vleesproductie voor het westen. Dit gaat ten koste van een eerlijke voedselverdeling. Doordat er vele kilo's plantaardige eiwitten en vele duizenden liters drinkwater nodig zijn om een kilo vlees te produceren, is de veehouderij een zeer inefficiënte vorm van eiwitproductie.

Met het huidige landbouwareaal zouden we met gemak alle monden van de wereld kunnen voeden, maar de overproductie van vlees, eieren en zuivel in het westen staat dat in de weg. Daar komt bij dat de Europese veehouderij verantwoordelijk is voor de grootschalige kap van tropische regenwouden en verwoesting van bossavannes elders in de wereld voor de productie van veevoer. De productie van vlees, zuivel en eieren legt een onevenredig groot beslag op onze natuurlijke hulpbronnen. Een radicale omslag kan daarom niet uitblijven, in het belang van mens, dier, natuur en milieu.

Uit onderzoek van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) blijkt dat de jarenlange promotie van vlees en zuivel met behulp van Europese Gemeenschapsgelden heeft geleid tot een toename van hart- en vaatziekten onder Europese burgers. Een dagje minder vlees komt dus zowel de volksgezondheid als de aanpak van wereldproblemen ten goede. Door de Westerse vleesconsumptie te minderen, blijven we binnen de draagkracht van

de aarde en zullen we in staat zijn de monden van de wereld te voeden. In Europa zullen we pleiten voor stimulering van een meer plantaardig en dus diervriendelijk voedselpatroon.

Duurzaam regionaal geproduceerd voedsel is de toekomst

De productie van voedsel, onze eerste levensbehoefte, moet zo veel mogelijk regionaal worden georganiseerd. Dat biedt niet alleen meer ruimte voor voedselproductie voor de lokale markt in kwetsbare gebieden in de wereld, maar maakt Europa ook minder afhankelijk van landbouwgronden elders. Stimulering van regionale productie en seizoensgebonden consumptie vormt ook een goed uitgangspunt voor een nieuwe Europese landbouwkoers gericht op duurzaamheid.

Dieren moeten hun natuurlijke gedrag kunnen uiten

In de veehouderij moet het welzijn van het dier weer centraal komen te staan zodat er een einde komt aan het slachtofferen van dierenbelangen op het altaar van de economie. Als dieren voor productie worden gehouden moet in ieder geval in hun natuurlijke behoeften worden voorzien. Kippen moeten kunnen scharrelen, varkens moeten kunnen wroeten en koeien mogen grazen in de wei. Wij willen dat in heel Europa de biologische veehouderijnormen gaan gelden voor wat betreft huisvesting en vrije uitloopmogelijkheden.

Dieren zouden geen pijnlijke ingrepen meer hoeven te moeten ondergaan

We pleiten er voor om de pijnlijke ingrepen die nu nog veehouderijbreed zijn toegestaan, zoals het onthoornen van koeien en castreren van biggen te verbieden. Lidstaten die voorop lopen worden door de Europese Unie beloond, bijvoorbeeld door een deel van de vrijkomende gelden na afschaffing van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid in te zetten voor een omschakeling naar een duurzame en diervriendelijke landbouw. Bovendien mag Europa niet langer een excuus zijn om als lidstaat af te wachten en stil te zitten totdat anderen meedoen.

Einde aan langdurige diertransporten

Miljarden dieren worden jaarlijks levend door heel Europa gesleept alsof het om dingen gaat. Veel van de dieren eindigen na een dagenlange rit in een slachthuis aan de andere kant van Europa. Aan deze dieronterende transporten moet zo snel mogelijk een einde komen.

Geen ruiming van gezonde dieren

Ruim zeven jaar na de uitbraak van Mond- en klauwzeer waarbij miljoenen koeien op de brandstapel belandden omdat vaccinatie uit economische overwegingen niet was toegestaan, kan bij een volgende uitbraak hetzelfde gebeuren. Wij vinden het onaanvaardbaar dat miljoenen gezonde dieren worden gedood bij een uitbraak van een besmettelijk dierziekte zoals MKZ, Varkenspest en Vogelpest. Dieren worden letterlijk geslachttofferd op het altaar van de economie. In Europa zullen we eisen dat het Europese dierziektenbeleid geen onschuldige en onnodige slachtoffers meer maakt. Dat betekent in de eerste plaats geen lange afstandstransporten meer, in de tweede plaats kleinere en minder intensieve bedrijven en in de derde plaats het stimuleren van natuurlijke weerstand in plaats van de grootschalige toediening van antibiotica. Daarmee kan ook de vorming van multiresistente ziekteverwekkers die schadelijk zijn voor mens en dier, worden tegengegaan. En om grootschalige uitbraken en massale ruiming van gezonde dieren te voorkomen moet preventief worden gevaccineerd.

Genetisch gemanipuleerde gewassen horen niet thuis in een duurzaam Europa

De gevolgen van het genetisch geknutsel met planten en dieren op ons ecosysteem en op de lange termijn zijn niet te overzien. De grenzen van de natuur verdienen ons respect. Onder druk van de veevoerindustrie en de grote levensmiddelenfabrikanten lijkt de toelating van genetisch gemanipuleerde gewassen steeds verder te worden versoepeld. Europese burgers staan afwijzend tegenover gengewassen, maar hun

argumenten worden nauwelijks meegenomen in het huidige toelatingsbeleid. Vanuit het voorzorgsprincipe willen we dat de teelt en de import van gentechgewassen in Europa niet meer wordt toegestaan.

Een verbod op stierenvechten en andere barbaarse tradities in Europa

Het meest bloedige volksvermaak van Europa is het stierenvechten, maar ook in andere volksrituelen, zoals het afrukken van de hoofden van levende kippen en ganzen, worden dieren letterlijk doodgemarteld. De Europese Unie laat het nog steeds toe dat dieren worden mishandeld als volksvermaak. We willen zo snel mogelijk een einde maken aan deze barbaarse tradities. De verklaring dat de Europese Unie 'ten volle rekening houdt met de welzijnsvereisten van dieren als wezens met gevoel' wordt steevast gevolgd door het voorbehoud voor godsdienstige riten, culturele tradities en het regionale culturele erfgoed. Dat dient te worden veranderd. De vrijheid tot het uitoefenen van tradities houdt op waar mensen- of dierenleed begint. In landen als Spanje en Frankrijk is sprake van een groeiend verzet tegen stierenvechten en het martelen van dieren tijdens dorpsfeesten. Wij willen deze beweging krachtig steunen vanuit het Europees Parlement. Ook zullen we strijden voor een verbod op de 'traditionele' productie van foie gras.

Europa moet streven naar een einde aan alle dierproeven.

Per jaar worden in Europa naar schatting 12 miljoen gewervelde dieren gebruikt in experimenten. En een veelvoud daarvan aan ongewervelde dieren. De Partij voor de Dieren vindt dat de Europese Unie moet streven naar een einde aan alle dierproeven. Als eerste stap dient er flink geïnvesteerd te worden in alternatieven voor dierproeven. Naast het feit dat wij het verrichten van experimenten op levende dieren moreel verwerpelijk vinden, zijn dieren ook simpelweg geen goed model voor mensen. Zelfs als proefdiervrije technieken een betere voorspelling geven van de effecten van een product op de mens, zijn dierproeven in veel gevallen voorgeschreven door wet- en regelgeving om te 'bewijzen' dat producten en medicijnen veilig zijn. Dat is onterecht. De Partij voor de Dieren vindt dat Europa de regelgeving voor de acceptatie van stoffen en geneesmiddelen moet herzien, zodat goede proefdiervrije technieken snel kunnen worden geaccepteerd als veilige testmethode. Daarnaast vinden wij dat Europa kritisch moet durven kijken naar nut en noodzaak van dierproeven. Dieren worden niet alleen ingezet voor de ontwikkeling van medicijnen, maar ook voor het testen van schoonmaakmiddelen, diervoeders en voedingsmiddelen met gezondheidsclaims, zoals yoghurtjes die de darmwerking bevorderen. Wij vinden dat dierexperimenten voor weinig belangwekkende doelen direct moeten worden verboden.

Zwerfdieren mogen in Europa niet langer als oud vuil worden behandeld

In veel Europese landen zwerven grote populaties honden en katten op straat. De dieren worden aangemerkt als veroorzakers van overlast en worden op de meest gruwelijke manieren mishandeld en afgemaakt. Wij vinden het onbestaanbaar dat in een zich beschaafd noemend Europa dieren letterlijk als oud vuil worden behandeld. De Europese Unie moet inzetten op het voorkomen van problemen door de zwerfdierenpopulaties op diervriendelijke wijze terug te dringen en beheersbaar te houden.

De Europese overbevissing moet direct worden gestopt

De zeeën zijn van oorsprong rijke natuurgebieden, waarin volop vis en ander zeeleven aanwezig is. Europa heeft deze natuurgebieden zeer ernstige schade toegebracht. Veel vissoorten worden zwaar overbevist: de paling is vrijwel uitgestorven en de kabeljauwstand bevindt zich dankzij de Europese visserij al tien jaar onder het biologisch minimum. Mariene ecosystemen zijn door verwoestende visserijtechnieken verschaald tot levenloze moddervlaktes. De zeeën zijn letterlijk leeggeplunderd. Wij willen dat het natuurlijk evenwicht op zee zo snel mogelijk wordt hersteld. De visserij zal sterk aan banden moeten worden gelegd om herstel van visbestanden en het bodemleven mogelijk te maken. In Europa zullen we strijden voor een echt duurzaam visserijbeleid.

Europa moet inzetten op écht schone energie: zon, wind en waterkracht

De opwarming van de aarde en de verandering van het klimaat vormen een bedreiging voor miljarden mensen, dieren en planten. Wij willen een stevig en dwingend Europees klimaatbeleid om de opwarming van de aarde te beperken en erger te voorkomen. Europa zal meer dan nu in moeten zetten op drastische reductie van broeikasgassen, energiebesparing en het stimuleren van de ontwikkeling van groene en hernieuwbare vormen van energie. Een massale omschakeling naar hernieuwbare schone energiebronnen zoals wind, waterkracht en zonne-energie is noodzakelijk. Europa kan via gemeenschapsgelden die deels vrijkomen door afschaffing van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid, de ontwikkeling en implementatie van deze duurzame en hernieuwbare energiebronnen stimuleren.

Europa moet zorgen voor meer natuur in een aaneengesloten netwerk

Het is noodzakelijk de natuur in Europa beter te beschermen. Veel natuurgebieden zijn al verloren en bestaande natuurgebieden staan onder grote druk. Leefgebieden van wilde dieren worden kleiner en zij kunnen letterlijk geen kant op. Ondanks de Europese Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn komt er van natuurbescherming nog maar weinig van terecht. Zo blijft het Europese natuurbeschermingsbeleid een papieren belofte waar de natuur niets mee opschiet. Wij willen dat in Europa meer werk maakt van de bescherming van natuurgebieden. Wij pleiten voor een netwerk van aaneengesloten natuurgebieden zodat wilde dieren zich door heel Europa kunnen bewegen. Op deze wijze zal de populatie herstellen en kunnen dieren zich aanpassen aan de klimatologische veranderingen.

Het democratisch gehalte van de Europese Unie moet beter

Veel Nederlanders hebben een ongemakkelijk gevoel over Europa. Wij denken dat dat terecht is. In de halve eeuw die achter ons ligt, is de Europese Unie immers uitgegroeid tot een steeds ingewikkelder kluwen van besluitvorming waar de burger nauwelijks zicht op heeft. Die besluitvorming ligt buiten ons bereik, maar raakt ons wel in steeds grotere mate: meer en meer zaken worden door Europa geregeld. De Europese samenwerking moet een goede democratische basis krijgen. Wij zullen de huidige koehandel om economische belangen tussen de lidstaten krachtig bestrijden. Van binnenuit zullen we werken aan een democratisch en transparant functionerende Europese Unie waarin het algemeen belang van een duurzame en diervriendelijke samenwerking centraal staat. Het Europees parlement moet één vergaderplek krijgen en de wensen van Europese burgers zoals bij het referendum over de EU grondwet, dienen te worden gerespecteerd.

Burgerrechten mogen niet verder worden aangetast onder het mom van antiterrorisme

Een grote persoonlijke vrijheid en verantwoordelijkheid, bescherming van burgerrechten, een transparante democratie, een rechtvaardige behandeling van mensen en dieren, duurzame economische ontwikkeling en (internationale) samenwerking gebaseerd op gelijkwaardigheid en onderling respect en mededogen zijn onze uitgangspunten in het Europees debat. Op grond van deze uitgangspunten zijn we tegen inperking van burgerrechten onder het mom van terrorismebestrijding. Ook tegen de grootschalige schending van de privacy zoals het doorgeven van de gegevens van vliegtuigpassagiers aan de Verenigde Staten zullen wij ons met kracht teweer stellen.

1 Europa: hoe kwetsbare waarden verloren gaan

In Europa lijden en sterven miljarden dieren per jaar. Ze worden gebruikt voor de productie van vlees, eieren, zuivel, dons en bont en worden in dieronterende transporten door heel Europa gesleept. Er worden experimenten op ze verricht en ze worden getreiterd en gedood voor volksvermaak zoals in stierengevechten en tijdens traditionele dorpsfeesten. Van de vele gezelschapsdieren die Europa telt, zwerft een aanzienlijk deel op straat waar ze als afval worden beschouwd en bestreden. Dieren in de natuur worden bejaagd en gedood, of worden in hun voortbestaan bedreigd omdat hun leefgebieden worden aangetast en ingeperkt.

De huidige Europese besluitvorming blijkt een ramp voor dieren. Kwetsbare waarden als dierenwelzijn en milieu leggen het in de meeste gevallen af tegen economische belangen of verschijnen nauwelijks op politieke agenda's van lidstaten. Met het overhevelen van verantwoordelijkheden naar de Europese Unie wordt het lidstaten nog makkelijker gemaakt om deze onderwerpen te laten liggen. Europa is een excuus gebleken om naar elkaar te kunnen blijven wijzen; een alibi voor lidstaten om zelf geen maatregelen te hoeven nemen voor de bescherming van dieren. Marktbescherming en handelsbelangen domineren en iedere lidstaat probeert boven alles voor zijn eigen land zoveel mogelijk economisch voordeel te slepen uit de Europese samenwerking.

Op geen enkel ander beleidsterrein heeft de EU zoveel te vertellen als op het gebied van landbouw en visserij. Nog steeds slokken landbouwsubsidies, samen met de subsidies voor visserij bijna de helft van de totale EU-begroting op. Dieren hebben in veel Europese besluiten slechts de status van handelswaar en hun welzijn wordt structureel ondergeschikt gemaakt aan de macht van de markt. Ambities worden naar beneden bijgesteld, eenmaal vastgestelde richtlijnen worden niet nageleefd en controle hierop blijft veelal uit.

De Partij voor de Dieren vindt dat dit nu lang genoeg heeft geduurd. Een beschaafd Europa behandelt zijn dieren niet als kisten tomaten, maar als de levende wezens met bewustzijn en gevoel die ze zijn. Dieren hebben recht op een respectvolle behandeling.

De voedselcrisis, de klimaatcrisis en de biodiversiteitscrisis die vooral de meest kwetsbaren treffen, dwingen tot een stevig overheidsingrijpen. Ook daar laat Europa het afweten. De Europese Unie heeft tot nu toe slechts halfslachtige maatregelen voortgebracht die onvoldoende zijn om de crises het hoofd te bieden, laat staan dat ze pogingen ondernam het tij daadwerkelijk te keren. Het is tijd voor een ommekeer. Hier gaat de Partij voor de Dieren zich voor inzetten in Brussel.

Dieren: het lijdend voorwerp van Europa

Het is droevig gesteld met het welzijn van het overgrote deel van de dieren in Europa. In theorie zou de Europese Unie het leven van al deze dieren in één klap flink kunnen verbeteren, door goede beschermingsmaatregelen af te kondigen die in al haar lidstaten moeten worden opgevolgd. In de praktijk is Europa echter een sterke vertrager gebleken van de omslag die nodig is om dieren tot hun recht te laten komen. Het welzijn van dieren komt maar mondjesmaat op de agenda en als dat al gebeurt is de besluitvorming daarover stroperig en sterk economisch gekleurd. De uitkomst van een dierenwelzijnscompromis tussen de 27 lidstaten ligt steevast op het laagst denkbare niveau, zoals de recent vastgestelde vleeskuikenrichtlijn die bepaalt dat er maar liefst 21 vleeskippen op een vierkante meter mogen worden gehouden. En wanneer zo'n richtlijn eenmaal is vastgesteld, is de discussie weer voor jaren gesloten.

Dieren schieten daar niets mee op. Zeker niet wanneer de regeringen van de lidstaten

zich zo gemakkelijk kunnen verschuilen achter het argument dat dierenwelzijn op Europees niveau geregeld zou moeten worden. Zo hoeven ze zelf niet in actie te komen. De machtige veehouderij- en visserijlobby's zorgen ervoor dat dit argument voortdurend wordt gevoed. 'Voorlopen' op Europa, het 'braafste jongetje van de klas' zijn, er is geen regering die dit stempel opgedrukt wil krijgen. Het resultaat is dat de lidstaten naar elkaar blijven wijzen en zelfs hun eigen nationale welzijnseisen naar beneden bijstellen. Ze houden elkaar daarmee in een houdgreep die ieder nationaal dierenbeschermingsinitiatief effectief in de kiem kan smoren.

En dat terwijl juist in nationale initiatieven mogelijkheden liggen voor echte doorbraken die zich als olievlekken over andere landen kunnen verspreiden. Zo heeft Zwitserland, een land dat geen lid is van de EU, vorig jaar een vooruitstrevende dierenwelzijnswet aangenomen, die veel verder gaat dan de halfzachte Europese richtlijnen die dieren moeten beschermen.

Vijftig jaar Europa heeft laten zien dat de EU helaas geen aanjager is van een beter dierenwelzijn maar juist een flinke rem zet op pogingen om het leven van dieren te verbeteren. Die rem moet er af.

Europa: koehandel regeert

Veel Nederlanders hebben een ongemakkelijk gevoel over Europa. De Partij voor de Dieren denkt dat dat terecht is. In de halve eeuw die achter ons ligt, is de Europese Unie immers uitgegroeid tot een steeds ingewikkelder kluwen van besluitvorming waar de burger nauwelijks zicht op heeft. Die besluitvorming ligt buiten ons bereik, maar raakt ons wel in steeds grotere mate: meer en meer zaken worden door Europa geregeld. Niet alleen het landbouw- en visserijbeleid, maar ook klimaatdoelstellingen, natuurbescherming en de aanpak van milieuvervuiling.

Europa's onvermogen om het gezamenlijk belang van duurzaamheid te dienen

De Partij voor de Dieren vindt dat Europese samenwerking op zichzelf een goed idee is. Maar niet zoals het nu gaat. De huidige Europese Unie is, ondanks een verbetering hier en daar, nog steeds een log bolwerk van achterkamertjespolitiek. Belangrijke besluiten worden genomen in besloten onderhandelingen tussen ministers van de lidstaten en de Europese Commissie. Door het getouwtrek tussen de lidstaten voor hun eigen economische belangen, delft het maatschappelijk belang daarbij voortdurend het onderspit.

Misschien wel het meest illustratief voor Europa's onvermogen om het maatschappelijk belang op lange termijn veilig te stellen, is haar gemeenschappelijk visserijbeleid. Officieel heeft dit beleid sinds 1983 als uitgangspunt dat de Europese visbestanden duurzaam moeten worden beheerd. Maar aan zulke gezamenlijke doelen werken de individuele lidstaten in de praktijk niet mee. Bij de jaarlijkse onderhandelingen over de visquota worden de adviezen voor verantwoorde vangsthoeveelheden (van zowel visserijbiologen als de Europese Commissie) stevast in de wind geslagen. Het is iedere lidstaat maar om één ding te doen: een zo goed mogelijk resultaat bereiken voor de eigen visserijsector. Jaar na jaar worden de vangstquota door de Raad van Ministers van Landbouw en Visserij op onverantwoord hoge niveaus vastgesteld.

Het resultaat is dat Europa haar eigen zeeën heeft leeggeroofd. 88% van de Europese visbestanden is inmiddels overbevist. Zelfs wanneer de Europese Unie een algemeen belang als duurzaamheid tot uitgangspunt van beleid heeft verklaard, lukt het haar dus niet om daar in de praktijk daadwerkelijk naar te handelen.

Europa heeft zich ontwikkeld buiten de burger om, als een voortdenderende trein waarin vrijwel niemand iets te zeggen leek te hebben over de eindbestemming. Een ruime meerderheid van de Nederlandse bevolking besloot op 1 juni 2005 via een referendum aan de noodrem te trekken. 62% van de kiezers zei "Nee" tegen de Europese Grondwet, waarmee Europa nóg meer zeggenschap zou krijgen.

De Nederlandse regering heeft desondanks door ratificatie van het Verdrag van Lissabon alles op alles gezet om de verworpen Grondwet er alsnog door te drukken. Het welzijn van dieren wordt hiermee wederom in de wachtkamer gezet. Productieverhoging en intensivering blijven het uitgangspunt van het landbouwbeleid, in plaats van het streven naar duurzaamheid en dierenwelzijn. Een ramp dus voor dieren, natuur en milieu. Ook blijft in het Verdrag van Lissabon het welzijn van dieren ondergeschikt aan culturele en religieuze gebruiken waarmee wrede tradities als stierenvechten en de productie van foie gras blijvende wettelijke bescherming zullen genieten. Daar komt bij dat Europa opnieuw ruimere bevoegdheden krijgt, terwijl de democratische controle nauwelijks wordt verbeterd. De Partij voor de Dieren is dan ook tegen dit verdrag.

De Partij voor de Dieren staat dus kritisch ten opzichte van het huidige Europa. Deze Europese Unie is niet transparant en weinig democratisch te noemen. Bovendien komen kwetsbare waarden als dierenwelzijn en een schoon milieu per definitie niet of nauwelijks aan bod. Dit moet anders.

Wat wil de Partij voor de Dieren in Europa?

De Partij voor de Dieren streeft naar een rechtvaardige samenleving, waarin een respectvolle omgang met mens, dier en natuur centraal staat. De vernietiging van ons leefmilieu en de schending van rechten van levende wezens moet een halt worden toegeroepen. Daartoe is een beschavingsoffensief noodzakelijk dat vergelijkbaar is met de strijd tegen de onderdrukking van vrouwen, kinderen en slaven.

De aanpak van de Partij voor de Dieren –via politieke actie aandacht vragen voor de kwetsbare waarden in onze samenleving- is succesvol gebleken. Het is de eerste partij ter wereld die in een nationaal parlement exclusief opkomt voor natuur, milieu en de rechten van dieren. Sinds de komst van de Partij voor de Dieren in de Tweede Kamer, de Senaat, de Provinciale Staten en de Waterschappen staat dierenwelzijn prominent op de politieke agenda. Andere partijen willen en kunnen niet meer achter blijven. Het is hoog tijd om dierenwelzijn ook in Europa een stevige plaats te geven in het politieke en publieke debat. De Partij voor de Dieren is er klaar voor.

De Partij voor de Dieren vindt dat nationale overheden in de eerste plaats een eigen, belangrijke verantwoordelijkheid hebben ten aanzien van de bescherming van de dieren in hun land. Die verantwoordelijkheid moet ook nationaal genomen worden. Dat neemt niet weg dat de realiteit is dat veel bevoegdheden die het welzijn van dieren raken, allang aan Europa zijn overgedragen. De regels die daaruit voortgekomen zijn, moeten dringend worden verbeterd en vooral ook worden nageleefd. De Partij voor de Dieren zal zich hier sterk voor maken in het Europees Parlement.

Er moet een steen in de Europese vijver worden gegooid, die een flinke golfslag oplevert voor de verbetering van de positie van het dier. Dieren hebben een stem nodig in Europa, om tegenwicht te kunnen bieden aan de eenzijdige blik op economische belangen op de korte termijn. Dat is hard nodig, zeker niet alleen in het belang van de dieren. De Europese landbouwpolitiek en de grootschalige Europese veehouderij hebben een belangrijk aandeel in de drie grootste crises van onze tijd: de structurele honger in de wereld, de opwarming van de aarde en het enorme en onomkeerbare verlies aan biodiversiteit.

De opeenstapeling van crises in onze leefomgeving maakt duidelijk dat we de grenzen van wat de aarde aan kan, jaren geleden al hebben bereikt. Wil Europa bewijzen wat ze waard is, dan zal het roer 180 graden om moeten. Het model waarin de marktposities, vrije wereldhandel en korte termijnbelangen van de individuele lidstaten centraal staan, moet van tafel. Dat betekent een ambitieus klimaatpakket, werkelijke solidariteit met de

armsten in de wereld en harde afspraken over het behoud van biodiversiteit. Voor grootschalige exploitatie van dieren is in een duurzaam Europa geen plaats.

De Partij voor de Dieren wil een radicale wijziging van de Europese koers. Zij zal in het Europees Parlement fungeren als de haas in de marathon die andere partijen en de overheden van nationale lidstaten harder laat lopen voor een daadwerkelijk duurzame en diervriendelijke samenleving. Veel partijen schermen immers wel met duurzame beloftes, maar laten zich in de praktijk van alledag weer snel afleiden door de korte termijn problemen die de politieke agenda domineren. Op het gebied van de klimaatverandering en de steeds snellere uitputting van natuurlijke hulpbronnen nemen zij genoeg met halve maatregelen, boterzachte afspraken en ellenlange invoertermijnen. De Partij voor de Dieren wijst met klem op het feit dat we het ons niet kunnen veroorloven om weifelend beleid te voeren. De Partij voor de Dieren richt al haar energie op de omslag die nodig is voor een duurzame toekomst.

De recente en nog voortwoekerende crisis in de financiële wereld stelt ons voor problemen die om een oplossing vragen. Maar we moeten deze crisis wel durven zien in het perspectief van de andere crises die onze samenleving teisteren. In dat licht is het ineensstorten van de financiële graaicultuur niet meer dan een symptoom van een dieperliggend probleem: de voortdurende focus op korte termijn gewin, waarbij het veel grotere belang van duurzaamheid op lange termijn uit het oog verloren wordt.

Typerend is de manier waarop de financiële crisis de wereld in zijn greep houdt, terwijl verontrustende rapporten over veel grotere problemen nauwelijks de krant halen, laat staan de top van de Europese politieke agenda. Zo hebben wetenschappers – nota bene in opdracht van de Europese Commissie – berekend dat de schade die we lijden als gevolg van de kredietcrisis in het niet zal vallen bij de kosten voor het terugdringen van de CO₂-uitstoot en het behoud van schoon drinkwater wanneer we de wereldwijde ontbossing geen halt weten toe te roepen. Een dergelijke waarschuwing wordt nauwelijks opgepakt. De gevestigde politiek, in Nederland en in Europa, gedraagt zich als een aannemer die bij een vervallen huis het schilderwerk van de kozijnen aanpakt, terwijl zijn aandacht allereerst uit zou moeten gaan naar de fundering.

De Partij voor de Dieren maakt zich sterk voor een verschuiving van de prioriteiten: de belangrijkste opdracht is het veilig stellen van een duurzame omgang met het leven op aarde. Die opdracht vraagt nú de volle aandacht van ons allemaal.

Democratie, transparantie en rechtvaardigheid

De Partij voor de Dieren wil dat de Europese samenwerking een goede democratische basis krijgt. De partij zal het huidige handjeklap over economische belangen tussen de lidstaten krachtig bestrijden. Het enige democratisch gekozen orgaan in Europa, het Europees Parlement, heeft op dit moment nog veel te weinig macht om de besluitvorming te controleren. De Partij voor de Dieren zal van binnenuit werken aan een democratisch en transparant functionerende Europese Unie waarin het algemeen belang van een duurzame en diervriendelijke samenwerking centraal staat.

De Partij voor de Dieren gaat er in het algemeen vanuit dat mensen 'zich jegens elkander in een geest van broederschap (behoren) te gedragen' (Universele verklaring van de Rechten van de Mens, artikel 1). De standpunten van de partij vloeien voort uit haar beginselverklaring die stelt dat respect voor de lichamelijke en mentale integriteit van alle levensvormen op aarde de basis vormt voor de wijze waarop mensen met elkaar, met de dieren en met de natuur horen om te gaan.

Een grote persoonlijke vrijheid en verantwoordelijkheid, bescherming van burgerrechten zoals privacy, een transparante democratie, een rechtvaardige behandeling van mensen

en dieren, duurzame economische ontwikkeling en (internationale) samenwerking gebaseerd op gelijkwaardigheid en onderling respect zijn de uitgangspunten van de Partij voor de Dieren in het Europese debat.

2 Veehouderij en voedsel

Inleiding

Het Europees landbouwbeleid is een ramp gebleken voor dieren, natuur, milieu en voor een eerlijke verdeling van voedsel over de wereld. Maar juist op het gebied van de landbouw en visserij heeft de Europese Unie, meer dan op welk ander beleidsterrein ook, vrijwel alle touwtjes in handen.

Het landbouwbeleid van de lidstaten en daarmee ook het dierenwelzijn in de veehouderij wordt al decennialang grotendeels door Brussel bepaald. Dieren zijn voor de Europese Unie niet veel meer dan handelswaar en hun positie in het Europees beleid is niet veel beter dan die van een kist tomaten. Hoewel Europa erkent dat dieren wezens met gevoel zijn, worden zij in de veehouderij stelselmatig ondergeschikt gemaakt aan de Europese doelstelling om de landbouwproductie te verhogen en te intensiveren. Deze doelstelling uit de jaren vijftig is in het Verdrag van Lissabon zelfs ongewijzigd opgenomen. Dieren hebben van Europa vooralsnog niets te verwachten.

Zo worden ieder jaar miljoenen varkens, kalveren, paarden, kippen en schapen in dieronterende transporten vervoerd omdat duizenden kilometers verderop een paar cent meer te verdienen valt of omdat zo de consument kan worden misleid. Het grootste deel van de Nederlandse schapen wordt bijvoorbeeld in Frankrijk geslacht, zodat ze als Franse waar aan de man kunnen worden gebracht. Miljoenen jonge kalveren worden ieder jaar binnen een paar dagen na hun geboorte ruw van hun moeder gescheiden om in kale betonnen hokken op een ijzerarm dieet opgefokt te worden tot blank kalfsvlees. Ook mogen in Europa nog volop pijnlijke ingrepen onverdoofd worden uitgevoerd zoals het knippen van varkensstaarten en het kappen van kippensnavels.

Als het welzijn van dieren de Europese agenda al haalt, wordt na jarenlang vergaderen een compromis gesloten op het laagst denkbare niveau. Wanneer uiteindelijk een maatregel is vastgesteld neemt de invoering opnieuw jaren in beslag. Daarbij worden voortdurend uitvluchten gezocht én gevonden. Legkippen zullen zelfs na het Europees legbatterijverbod in 2012 nog gewoon in kooitjes worden gehouden onder de noemer verrijkte kooi: de legbatterij 'met een behangetje'. Ook de Europese Commissie vertraagt regelmatig de invoering van de richtlijnen door wetgeving niet op tijd af te hebben.

De Partij voor de Dieren wil dat het welzijn van dieren in de veehouderij hoger op de Europese agenda komt te staan. In het Europees Parlement zal zij waken voor uitsteltactieken.

Jaarlijks wordt meer dan veertig miljard euro uitgegeven aan inkomenssubsidies voor boeren, promotiesubsidies voor vlees en zuivel en exportsubsidies op agrarische producten zoals varkensvlees. Het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid bedraagt ongeveer 40% van de Europese begroting. Deze jarenlange ondersteuning van de productie heeft geleid tot intensivering, schaalvergroting en overproductie en grootschalig lijden van miljarden dieren. Aan boeren zijn decennialang ruimhartige Europese subsidies verstrekt waar nauwelijks enige voorwaarden aan zijn gekoppeld voor een schoner milieu en een beter dierenwelzijn. Dat moet anders.

Niet alleen op het gebied van dierenwelzijn heeft het Europees landbouwbeleid al jaren geleden zijn failliet aangekondigd. Europa heeft bewust gezorgd dat goedkoop veevoer uit Latijns Amerika kon worden geïmporteerd terwijl deze wordt geteeld in gebieden waarvoor tropisch regenwoud is gekapt en waarvoor mensen van hun land zijn verdreven. Ook worden nog steeds met Europese subsidies voedseloverschotten

gedumpt op de lokale markten in ontwikkelingslanden waardoor kleine boeren aldaar massaal failliet gaan.

De Partij voor de Dieren pleit voor een radicale omslag in het Europees landbouwbeleid. Het huidige stelsel van directe en onvoorwaardelijke subsidiëring van boeren moet onmiddellijk worden afgeschaft. Deze gelden moeten ten goede komen aan de samenleving als geheel; bijvoorbeeld voor de omschakeling naar een duurzame en diervriendelijke landbouw en de bescherming van de natuur. De partij streeft er naar dat voedsel duurzaam wordt geproduceerd, dat dieren hun natuurlijk gedrag kunnen uiten en dat boeren een eerlijke prijs krijgen voor hun product.

Voedsel is onze eerste levensbehoefte. Voor de productie ervan maken we gebruik van natuurlijke hulpbronnen, van biodiversiteit en van dieren. De wijze waarop ons voedsel wordt geproduceerd getuigt helaas niet van een respectvolle omgang met onze leefomgeving. Meer dan een miljard mensen lijden honger terwijl voedselprijzen blijven stijgen en de biodiversiteit onomkeerbaar wordt aangetast. De toegang tot schoon drinkwater wordt voor steeds meer mensen een probleem en de opwarming van de aarde zal steeds grotere gevolgen hebben. Het is tijd voor bezinning op ons handelen.

De Europese politiek, die al decennialang een groot stempel drukt op de productiewijzen in de landbouw en veehouderij, moet haar bakens verzetten. Zo is de productie van vlees en zuivel zeer inefficiënt en bovendien een belangrijke veroorzaker van de opwarming van de aarde. De teelt van veevoergewassen binnen en buiten Europa neemt een onevenredig groot deel van de wereldwijd beschikbare landbouwgrond in beslag. Deze gronden kunnen ook worden ingezet voor de productie van plantaardige eiwitten: het is beter voor natuur en milieu en het vermindert de honger in de wereld. De Partij voor de Dieren wil dat Europa een stimuleringsbeleid inzet voor de productie van plantaardige eiwitten en de consumptie van dierlijke eiwitten ontmoedigt.

Dierenwelzijn in de veehouderij

Dieren worden behandeld als levende wezens, kunnen hun natuurlijk gedrag uiten en hoeven geen pijnlijke ingrepen meer te ondergaan.

In Europa worden jaarlijks meer dan 10 miljard dieren gehouden voor de productie van vlees, zuivel en eieren. De jarenlange intensivering en schaalvergroting in de veehouderij hebben geleid tot dieronwaardige omstandigheden en houderijsystemen. Dieren zijn in de bio-industrie verworden tot dingen die via allerlei ingrepen worden aangepast aan hun omgeving. Mannelijke varkens worden (zonder verdoving) gecastreerd omdat een klein percentage van het vlees anders een sterke geur zou kunnen bevatten. Legkippen worden in zulke kleine hokken gestopt dat zij elkaar tot bloedens toe verwonden. Als oplossing wordt niet hun leefruimte vergroot, maar worden hun snavels gekapt. Koeien worden in stallen gehouden die geen ruimte bieden aan hun hoorns. Deze worden daarom op jonge leeftijd weggebrand. De Partij voor de Dieren vindt deze pijnlijke symptoombestrijding ontoelaatbaar.

Dieren in de bio-industrie worden sterk beperkt in het kunnen uiten van hun natuurlijk gedrag. Zo mogen varkens in krappe betonnen hokken zonder daglicht worden gehouden en krijgen zij geen kans om buiten te lopen. Zelfs een handje stro is teveel gevraagd. Varkens hebben op de gladde en kale vloeren geen mogelijkheid om te wroeten waardoor zij uit verveling in elkaars staarten bijten. Om infecties te voorkomen worden de staartjes van jonge biggen zonder verdoving afgeknipt en worden hun tanden gevijld. Het varken wordt aangepast aan het systeem zodat over zijn rug zoveel mogelijk geld kan worden verdiend.

De miljarden kippen die in Europa worden gehouden voor hun vlees worden in zes weken tijd van enkele grammen opgefokt naar twee kilo. Door deze groeisnelheid krijgen veel kippen last van pootproblemen en ademhalingsmoeilijkheden of vallen zij plotseling dood neer. In 2007 is er na jarenlang gesteggel een Europese welzijnsrichtlijn voor vleeskippen opgesteld. Maar deze stelt nauwelijks wat voor. Kippen krijgen in Europa dus nog steeds nul op het rekest en worden weer voor jaren in de wachtkamer geplaatst.

Nu burgers steeds meer kennis krijgen over de omstandigheden waarin landbouwdieren worden gehouden, wordt de weerstand tegen de bio-industrie steeds groter. De Eurobarometer laat zien dat burgers het welzijn van dieren in de veehouderij hoger op de Europese agenda willen plaatsen. En dat niet alleen. Zij willen dat de welzijnsregelgeving in Europa eindelijk wat op gaat leveren voor de dieren.

De Partij voor de Dieren wil dat in de veehouderij het welzijn van het dier centraal komt te staan. Er moet een einde komen aan het economisch gewin over de ruggen van dieren. Als dieren voor productie worden gehouden moet in ieder geval in hun natuurlijke behoeften worden voorzien. Dieren moeten daarom altijd de mogelijkheid hebben hun natuurlijk gedrag te uiten. Kippen moeten kunnen scharrelen, varkens moeten kunnen wroeten en koeien moeten kunnen grazen. Bovendien moeten landbouwhuisdieren vrij zijn van honger en dorst. Al in 1965 heeft de commissie Brambell (zie kader) in opdracht van de Britse overheid de voorwaarden vastgesteld waaronder dieren gehouden zouden moeten worden. Helaas is er nog een lange weg te gaan. De Partij voor de Dieren wil dat de vijf vrijheden van Brambell in de hele Europese Unie worden nageleefd.

Vijf vrijheden van Brambell (1965)

Dieren zijn vrij:

- 1 van dorst, honger en onjuiste voeding;
- 2 van fysiek en fysiologisch ongerief;
- 3 van pijn, verwondingen en ziektes;
- 4 van angst en chronische stress;
- 5 om hun natuurlijke (soorteigen) gedrag te vertonen.

De Partij voor de Dieren wil dat in heel Europa minimaal de biologische veehouderijnormen gaan gelden voor wat betreft huisvesting en vrije uitloopmogelijkheden. Aan de pijnlijke ingrepen die nu ook nog in de biologische veehouderij zijn toegestaan, zoals het onthoornen van koeien en castreren van biggen, moet onmiddellijk een einde komen. Om een omschakeling te realiseren naar een veehouderij waarin de biologische normen worden gehanteerd wordt een koers ingezet waarbij individuele nationale lidstaten het goede voorbeeld geven door voorop te lopen. Voorlopers worden door de Europese Unie beloond. Europa mag niet langer een excuus zijn om als lidstaat af te wachten en stil te zitten totdat anderen meedoen.

De veehouderij heeft niet alleen grote effecten op het welzijn van dieren, maar ook op milieu, klimaat en natuur. Zolang Europa miljarden dieren per jaar over de kling blijft jagen, zullen de enorme negatieve effecten van de veehouderij niet zijn op te lossen. Een van de fricties in het huidige beleid is de botsing tussen milieu- en dierenwelzijnsmaatregelen. Zo worden vuistgrote pillen ontwikkeld voor koeien om hun broeikasgasuitstoot te verminderen. De Partij voor de Dieren vindt dat milieu- en dierenwelzijnsnormen niet tegen elkaar mogen worden weggestreept.

Ook is de Partij voor de Dieren tegen het voortdurend verhogen van de productie per dier: een melkkoe geeft nu gemiddeld 8.500 liter melk per jaar waar het in de jaren '50 niet boven de 5.000 liter uit kwam. Bij de afweging van belangen is dierenwelzijn geen wisselgeld, maar een randvoorwaarde voor een duurzame veehouderij in Europa.

Maatregelen

Europa schaft de bio-industrie af:

- 2.1 De bio-industrie maakt plaats voor een kleinschalige diervriendelijke landbouw.
- 2.2 Er komt een stappenplan voor de omschakeling naar een diervriendelijke en duurzame veehouderij.
- 2.3 Europese lidstaten die voorop lopen in de omschakeling worden beloond. Achterblijvende lidstaten worden gesanctioneerd.
- 2.4 Megastallen en dierenwelzijn gaan niet samen. Er komt een Europees verbod op de vestiging en ontwikkeling van grootschalige veehouderijen.
- 2.5 Landen die zich niet houden aan de reeds gemaakte Europese regelgeving op het gebied van dierenwelzijn, zoals Hongarije waar nog steeds ganzen levend worden geplukt voor hun dons, worden via hoge boetes en andere sancties streng aangepakt.

Dieren kunnen hun soorteigen gedrag weer uiten:

- 2.6 (Melk)koeien staan in de wei. Ze hebben daarbij beschutting tegen zon, wind en regen; en vrije uitloopmogelijkheid vanuit de stal. In de stal liggen ze in het stro.
- 2.7 Productieverhoging is niet langer onderdeel van het fokkerijbeleid.
- 2.8 Kalveren lopen weer in de wei bij hun moeders. Het houden van kalveren in hokken op een ijzerarm dieet voor de productie van blank kalfvlees wordt verboden.
- 2.9 Varkens worden niet langer gecastreerd en ingrepen aan staart en tanden zijn niet langer toegestaan. Zij worden op stro gehouden en hebben een vrije uitloop naar buiten waar zij gelegenheid hebben om te wroeten en een modderpoel tot hun beschikking hebben.
- 2.10 Kippen hebben een vrije uitloop naar buiten, lopen op zand en hebben natuurlijke beschutting. Het kappen van snavels is verleden tijd.
- 2.11 In de pluimveehouderij wordt gebruik gemaakt van natuurlijke kippenrassen die zowel kunnen worden gehouden voor eieren als voor de productie van vlees. Massale versnippering en vergassing van miljoenen eendagshaantjes vindt daarmee niet langer plaats.
- 2.12 Er komt een verbod op het fokken op extreme groeisnelheden, zoals bij kippen en varkens.
- 2.13 Er komt een verbod op het fokken van dieren op louter productietekensmerken, zoals dikbilkoeien die nu nog in bijna 90% van de gevallen met een keizersnede worden geboren omdat een natuurlijke bevalling fysiek niet meer mogelijk is.

Er komt een verbod op het houden van bepaalde diersoorten voor productie:

- 2.14 Het houden van konijnen voor vlees en bont wordt vanwege de zeer ernstige aantasting van het welzijn verboden.
- 2.15 Er komt een verbod op onnatuurlijke en vaak pijnlijke voortplantingsmethoden bij koeien zoals embryospoeling, embryotransplantatie en hormonale vruchtbaarheidsbehandelingen. Ontwikkeling van nieuwe reproductiemethoden wordt niet toegestaan als deze de integriteit en het welzijn van dieren aantasten.
- 2.16 Het klonen van dieren voor productiedoeleinden blijft verboden. (Zie ook het hoofdstuk 'Dierproeven en biotechnologie'.)

Toetsen Europees beleid aan gevolgen voor dierenwelzijn

Het Protocol Dierenwelzijn dat onderdeel is van het Europees Verdrag van Amsterdam (1997) en daarmee ook van het Hervormingsverdrag van Lissabon schrijft voor dat alle Europese beleidsplannen getoetst dienen te worden op de gevolgen voor het welzijn van dieren. Deze toetsing blijkt volgens de Eurogroep for Animals in de huidige praktijk van de Europese Unie nauwelijks te worden uitgevoerd. De Partij voor de Dieren zal zich in Europa sterk maken voor de daadwerkelijke uitvoering van deze toetsing.

Transporten van levende dieren

Dieren worden zo min mogelijk en zo kort mogelijk getransporteerd.

Miljarden dieren worden jaarlijks levend door heel Europa gesleept alsof het om ladingen bloemkolen gaat. Het overgrote deel van deze transporten betreft het vervoer van dieren naar een slachthuis. Omdat in het slachthuis elders een paar centen meer te verdienen valt, worden varkens van een half jaar oud soms dagenlang op transport gezet. Nederlandse transporteurs hebben onlangs zelfs een vergunning aangevraagd om levende varkens te mogen exporteren naar een slachthuis in Rusland. Op grond van de Europese regelgeving kon de vergunning niet worden geweigerd. Dit is voor de Partij voor de Dieren onbestaanbaar.

Daarnaast worden ieder jaar talloze dieren van het ene naar het andere bedrijf getransporteerd waar ze verder worden opgefokt om na een paar maanden alsnog te worden geslacht. Zo worden vanuit heel Europa jaarlijks honderdduizenden kalveren binnen een paar dagen na hun geboorte van hun moeder gescheiden en op transport gezet naar Nederland. Daar verblijven ze enkele maanden in kale betonnen hokken, vaak lijdend aan bloedarmoede om vervolgens als blank kalfsvlees in de winkelschappen te verschijnen. De Partij voor de Dieren vindt dat het verplaatsen van jonge dieren van het ene naar het andere bedrijf zo snel mogelijk dient te worden beperkt.

Een andere reden voor transport van levende dieren naar slachthuizen in andere lidstaten is de herkomstaanduiding op het product in het winkelschap. Dieren krijgen de herkomstaanduiding van het land waarin zij worden geslacht, ook al hebben ze het grootste deel van hun leven in een ander land in de stal gestaan. Omdat de Fransen liever Frans schapenvlees eten, worden jaarlijks honderdduizenden Nederlandse schapen levend naar Franse slachthuizen vervoerd. Puur consumentenbedrog dus, ten koste van dieren.

Niet alleen landbouwdieren worden aan erbarmelijke omstandigheden onderworpen. Elk jaar worden duizenden afgedankte paarden uit Nederland op de beruchte salamitransporten naar slachthuizen in Zuid-Italië gezet. Het is geen uitzondering dat er twee keer zoveel dieren worden vervoerd dan is toegestaan en dat de dieren meer dan een dag geen eten of drinken krijgen.

Varkenstransporteur weer in de fout

11 september 2008. Partij voor de Dieren wil duidelijkheid over aanpak veelplegers

Vandaag is bekend geworden dat de Oostenrijkse politie een Nederlandse transporteur van speenbiggen heeft aangehouden omdat meer dan het dubbele aantal dieren werd vervoerd dan wettelijk toegestaan. In plaats van 900 biggen had de transporteur 1850 biggen op elkaar gepakt. Veetransporteur VAEX heeft een lange lijst van overtredingen op zijn naam staan die door Varkens in Nood zijn geïnventariseerd. Desondanks is de transporteur nog altijd in het bezit van zijn vergunning. De minister heeft de Kamer toegezegd in oktober uitleg te geven over hoe zij omgaat met transporteurs die meerdere overtredingen begaan.

De Partij voor de Dieren heeft de minister via Kamervragen nu al om opheldering gevraagd. Marianne Thieme: 'Het is voor mij volstrekt onduidelijk waarom de VWA dit transport niet afdoende heeft gecontroleerd. Bovendien vraag ik mij af waarom de transporteur nog steeds een vergunning heeft terwijl hij alleen al in 2007 zes overtredingen heeft begaan. De minister heeft de Kamer al eerder toegezegd dat zij transporteurs die in de fout gaan harder zal aanpakken. Het lijkt erop dat er in de praktijk nog weinig van terecht is gekomen. Ondertussen zijn de dieren nog steeds de dupe.'

Bron: www.partijvoordedieren.nl

De transportsector is zo gericht op kostprijs dat dierenwelzijn vrijwel bijzaak is. Jaarlijks worden vele misstanden gerapporteerd. Vrachtwagens worden voller geladen dan is toegestaan, veel dieren hebben geen water en voer tot hun beschikking, krijgen geen

rust en worden onder extreme weersomstandigheden vervoerd. De huidige transportregels die dieren moeten beschermen worden in hoge mate overtreden. Regelmatig worden Nederlands varkenstransporten van de weg gehaald. Ondanks herhaaldelijke overtredingen worden vergunningen niet ingetrokken. Transporteurs kunnen dus gewoon hun gang blijven gaan. De Partij voor de Dieren vindt dat dit afgelopen moet zijn en wil dat transporteurs in heel Europa bij welzijnsovertredingen meteen hun vergunning kwijtraken.

De controle van diertransporten is weinig effectief omdat internationale samenwerking tussen handhavingsautoriteiten te wensen overlaat en er onvoldoende opsporingscapaciteit beschikbaar is. De Partij voor de Dieren vindt het gesleep met dieren ontoelaatbaar en wil een einde aan alle lange diertransporten.

Maatregelen

- 2.17 Diertransporten worden beperkt tot een maximum van twee uur.
- 2.18 Transporten van levende dieren naar landen buiten de Europese Unie waar de EU normen niet gelden zijn niet langer toegestaan.
- 2.19 Het aantal vervoersbewegingen per dier moet aan banden worden gelegd.
- 2.20 Misleidende herkomstaanduiding van dierlijke producten wordt verboden.
- 2.21 Er komt strengere controle en handhaving van de Europese transportregels.

Dierziekten

Preventie en dierenwelzijn vormen de uitgangspunten voor het Europees dierziektenbeleid; grootschalige ruimingen van gezonde dieren zijn niet meer toegestaan.

Europa heeft de afgelopen jaren veelvuldig te maken gehad met uitbraken van dierziekten zoals Varkenspest, Mond- en Klauwzeer (MKZ) en Vogelpest. Daarbij zijn miljoenen gezonde dieren afgemaakt, louter uit economische overwegingen. Het Europees non-vaccinatie beleid is ingevoerd in 1986 omdat uit berekeningen bleek dat het goedkoper was gezonde dieren in een straal rond besmette bedrijven te doden, dan de veestapel te vaccineren. Ook wilde men de export van vlees naar landen buiten Europa niet in gevaar brengen want Japan en de Verenigde Staten houden voornamelijk hun deuren gesloten voor vlees van gevaccineerde dieren.

Het welzijn van dieren en ethische afwegingen vormden gewoonweg geen onderdeel van de Europese besluitvorming. De uitbraak van de varkenspest in 1997 en de MKZ crisis in 2001 hebben ons op gruwelijke wijze laten zien wat de gevolgen zijn van een beleid dat alleen rekening houdt met sectorbelangen. Iedereen herinnert zich de grijpers waarmee miljoenen dode varkens in vrachtwagens werden gegooid en de brandende stapels koeienkarkassen. Sindsdien wordt in Europa gediscussieerd over afschaffing van het non-vaccinatiebeleid, maar concrete resultaten zijn nog steeds niet geboekt. Bij een volgende uitbraak kunnen we dus weer geconfronteerd worden met de harteloze slachting van miljoenen gezonde dieren.

De Partij voor de Dieren vindt het moedwillig doden van gezonde dieren om dierziekten te bestrijden ontoelaatbaar. Dierziekten zijn vooral een groot risico in gebieden waar veel dieren dicht op elkaar worden gehouden, zoals in Nederland. De Partij voor de Dieren vindt dat grootschalige verspreiding van dierziekten eerst en vooral met een preventieve aanpak voorkomen moet worden.

Dierziekten zijn van alle tijden en ook in de toekomst kunnen we uitbraken van dierziekten verwachten. Dieren worden ziek, maar kunnen ook weer beter worden. Zo kunnen veel dieren genezen van een MKZ besmetting als ze een paar weken de tijd krijgen om uit te zieken en te herstellen. De Partij voor de Dieren vindt dat er meer oog

moet komen voor natuurlijke genezingsprocessen en dat alleen vanuit het welzijn van het dier moet worden overgegaan op euthanasie.

Bij uitbraken van dierziekten is het zaak verdere verspreiding zo snel mogelijk te voorkomen. Preventie is daarbij een belangrijk instrument. En het stimuleren van de natuurlijke weerstand van dieren. Een effectieve preventiemaatregel is het vermijden van grote concentraties dieren op een plek. Grote stallen vol met opeengepakte dieren vormen een bijzonder explosieve factor. Dieren die dicht op elkaar leven, hun natuurlijke gedrag niet kunnen uiten en niet buiten komen, raken eerder verzwakt en zijn vatbaar voor ziektes.

Ook daarom is in het dichtbevolkte Europa geen plaats voor megabedrijven en voor een grote concentratie van veehouderijen in een klein gebied. Niet alleen om dieren gezond te kunnen houden, maar ook om besmetting bij mensen te voorkomen, zoals bij de vogelpest kan gebeuren. In een kleinschalig systeem met minder dieren zijn eventuele ziekte-uitbraken beter in de hand te houden. De kleinschalige biologische veehouderij waarin de natuurlijke weerstand van het dier centraal staat, biedt dan ook betere preventiemogelijkheden. Verder kan preventieve vaccinatie worden ingezet zodat het doden van gezonde dieren niet meer zal plaatsvinden.

Het gesleep met dieren over lange afstanden is een belangrijke verspreidingsbron van dierziekten. Ook uit het oogpunt van dierziektenpreventie zal het transport van levende dieren dus drastisch aan banden moeten worden gelegd.

Een groeiend probleem is het grootschalige en ongecontroleerde gebruik van antibiotica in de veehouderij. Er worden jaarlijks miljoenen kilo's antibiotica gevoerd aan kippen en varkens in de bio-industrie. Veehouders proberen daarmee te voorkomen dat dieren ziek worden van de ellendige omstandigheden waarin zij verkeren. Door dit veelvuldig en explosief toegenomen gebruik van antibiotica worden bacteriën steeds vaker resistent. De antibioticaresistente bacteriën uit de bio-industrie zoals MRSA, zijn zeer besmettelijk voor mensen en dieren. De besmetting kan niet worden behandeld en vooral zwakke en oudere mensen lopen het risico aan de besmetting te overlijden. Inmiddels is in Nederland 30% van de varkenshouders besmet met de resistente MRSA bacterie en zij kunnen de ziekte verspreiden naar andere burgers. Dit is een groot risico voor de volksgezondheid. Het veelvuldige en grotendeels preventieve gebruik van antibiotica zal dan ook een halt moeten worden toegeroepen, in het belang van mens én dier.

Maatregelen

- 2.22 Het Europees non-vaccinatiebeleid wordt afgeschaft en er worden preventieve diervriendelijke maatregelen genomen om uitbraken van dierziekten tegen te gaan.
- 2.23 Bij uitbraken van niet-dodelijke dierziekten wordt de norm dat dieren kunnen uitzieken en herstellen. Zij mogen niet langer om louter economische redenen worden afgemaakt.
- 2.24 Massale vernietiging van gezonde dieren wordt verboden en waar nodig wordt preventieve vaccinatie toegepast.
- 2.25 Kleinschalige veehouderijsystemen waarin de natuurlijke weerstand van het dier centraal staat worden de norm.
- 2.26 Grootschalige vestigingen van intensieve veehouderijen zijn verboden, mede omdat zij grote risico's vormen voor de uitbraak van voor de mens gevaarlijke dierziekten.
- 2.27 Om antibioticaresistentie bij mensen en dieren te voorkomen, wordt preventieve toediening van antibiotica verboden.

Foie gras

Dwangvoederen van dieren voor de productie van vlees is barbaars en uit de tijd.

Voor de productie van foie gras worden ganzen en eenden letterlijk en doelbewust gemarteld. De dieren worden voor deze kennelijke delicatessen wekenlang gedwangvoerd via een lange buis die in hun slokdarm wordt geduwd. Als gevolg van deze dwangvoeding (gavage) vervet de lever van het dier en is die lever binnen drie weken vergroot tot 10 keer zijn normale omvang. Veel dieren lopen ernstige verwondingen op aan hals en strot en kampen met ademhalingsproblemen. Honderdduizenden eenden en ganzen worden jaarlijks op deze weerzinwekkende wijze vetgemest in Frankrijk en Hongarije. Beide landen noemen de productie van foie gras een onderdeel van hun culturele en traditionele erfgoed, in Frankrijk is dat enkele jaren geleden zelfs wettelijk vastgelegd. Europa beschermt deze 'traditionele' productie van foie gras en maakt het lot van de eenden en ganzen daaraan ondergeschikt (Zie ook hoofdstuk 5, 'Tradities en vermaak met dieren'). De Partij voor de Dieren vindt dat onacceptabel en wil per direct een Europees verbod op de productie van foie gras. De import van ganzen- en eendenlever uit bijvoorbeeld Israël moet eveneens onmiddellijk worden verboden.

Maatregelen

2.28 Europa verbiedt per direct de productie van foie gras (ganzen- of eendenlever) en stelt een handels- en importverbod in.

Rituele slacht

De vrijheid van godsdienst en het uitoefenen van rituelen houdt op waar het lijden van mensen of dieren begint.

Ieder jaar worden in Europa miljoenen dieren onverdoofd ritueel geslacht. Deze dieren worden niet bedwelmd en krijgen dus bij vol bewustzijn een halssnede toegediend. Het duurt soms minuten voordat dieren het bewustzijn verliezen. Uit wetenschappelijke onderzoeken blijkt dat het onverdoofd ritueel slachten volgens de joodse en islamitische traditie grote dierenwelzijnsproblemen veroorzaakt zoals stress, pijn en leed voorafgaand aan en gedurende de slacht. Dierenartsenorganisaties zoals de Federation of Veterinarians in Europe (FVE) en de Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde (KNMvD) spreken van onaanvaardbaar dierenleed.

De Partij voor de Dieren is van mening dat de vrijheid van godsdienst en het kunnen uitoefenen van rituelen ophoudt waar onaanvaardbaar lijden van mensen of dieren in het geding is. Zeker wanneer voldoende alternatieven voorhanden zijn die in verschillende religieuze gemeenschappen al worden toegepast zoals elektronische bedwelming. Binnen de Europese Unie zijn al landen waar onbedwelmd ritueel slachten verboden is, zoals Luxemburg, Finland, Zweden en delen van Oostenrijk. In Spanje mogen runderen niet onbedwelmd worden geslacht. In de niet-lidstaten Noorwegen en Zwitserland geldt eveneens een verbod op het onbedwelmd slachten.

In Nederland heeft de Partij voor de Dieren in de Tweede Kamer een initiatiefwetsvoorstel ingediend dat de uitzonderingsbepaling voor het onverdoofd ritueel slachten opheft. De Partij voor de Dieren wil dat de Europese Unie alle lidstaten verplicht het onverdoofd ritueel slachten te verbieden.

Maatregelen

2.29 De Europese Unie verbiedt het onverdoofd ritueel slachten in haar lidstaten.

2.30 Er komt een Europees import- en handelsverbod op vlees van onverdoofd ritueel geslachte dieren.

- 2.31 Zolang het onverdoofd slachten nog niet is verboden, geldt er een verplichting tot het etiketteren van vlees van onverdoofd geslachte dieren.

Bontproductie

Bont is een overbodig luxeproduct: dieren worden niet langer gefokt en gedood voor hun pels.

Europa is een zeer grote speler op de wereldmarkt als het gaat om de handel in bont. In meer dan 6.500 fokkerijen leven honderden miljoenen nertsen, vossen, konijnen, chinchilla's en andere dieren in veel te krappe kooien zonder de mogelijkheid om natuurlijk gedrag te vertonen. Maar liefst 70% van de nertsenpelzen en 63% van de vossenpelzen is afkomstig uit Europa. Dit ondanks het feit dat 72,2% van de Europeanen van mening is dat het zeer slecht is gesteld met het welzijn van dieren die voor hun pels worden gehouden. Bijna driekwart van de Nederlandse bevolking veroordeelt het doden van dieren voor hun vacht. De Partij voor de Dieren beschouwt bont als een overbodig luxeproduct in onze moderne samenleving. Dit kan het lijden van dieren nooit rechtvaardigen. Nertsen en vossen zijn wilde dieren die niet gewend zijn aan mensen en in de natuur een groot territorium hebben om te jagen. In de kleine kooien vertonen ze door verveling en stress zelfbeschadigend en stereotype gedrag. Een deel van de jongen sterft vroegtijdig. Na een ellendig leven worden de dieren gedood en gevild, waarna hun pels wordt verwerkt voor de mode-industrie.

De Partij voor de Dieren vindt dat Europa als belangrijk centrum in de internationale modewereld een ethische daad moet stellen en een algeheel verbod moet invoeren op het houden, fokken en doden van dieren voor hun pels. Ook de import van bontproducten mag niet langer worden toegestaan.

De bontindustrie past slinkse strategieën toe om consumenten op het verkeerde been te zetten. Consumenten wordt wijsgemaakt dat bont een restproduct is van de vleesindustrie. En door middel van verschillende bewerkingen van pelzen, zoals het scheren en verven van bont maakt de industrie het lastig echt bont te onderscheiden van nepbont. Hierdoor kopen consumenten vaak ongewild vesten en jassen met randjes van bijvoorbeeld konijnen- of vossenbont. Er bestaat geen etiketteringsplicht voor bontproducten. In het gunstigste geval kan -na goed zoeken- soms een label worden gevonden waarop staat dat 'de pels dient te worden verwijderd voor het wassen van het kledingstuk'.

Europa heeft per 31 december 2008 een importverbod ingevoerd van producten van honden- en kattenbont, veelal afkomstig uit China. De Partij voor de Dieren vindt dit een goede eerste stap, maar is van mening dat Europa ook haar eigen bontproductie moet aanpakken. Daar komt bij dat de handhaving van het verbod op honden- en kattenbont zeer lastig zal worden als bontproducten niet worden geëtiketteerd. De Partij voor de Dieren vindt het onbegrijpelijk dat er wel een etiketteringsplicht geldt voor textiel, maar niet voor bont dat afkomstig is van dieren die op wrede wijzen zijn gehouden en gedood. Zolang bont op de Europese markt verkrijgbaar is, moet er een duidelijk etiket aan hangen zodat consumenten worden geïnformeerd over de herkomst van hun kledingstuk.

Maatregelen

- 2.32 Europa verbiedt het houden, fokken en doden van dieren omwille van hun pels.
2.33 Het importeren van bontproducten in Europa wordt verboden.
2.34 Er komt een totaal importverbod voor producten van zeehonden.
2.35 Zolang de productie en import van bont is toegestaan, geldt een Europese verplichting tot het etiketteren van bontproducten.
2.36 Europa verstevigt de controle op de handhaving van bestaande regelgeving, zoals het importverbod van honden- en kattenbont.

Gentechnologie

Gengewassen horen niet thuis in een duurzame landbouw.

De erfelijke eigenschappen van planten en dieren hebben zich ontwikkeld in een langdurig proces. Genetische manipulatie van planten en dieren vormt een drastische breuk met het natuurlijke ecosysteem. Het tast niet alleen de integriteit van planten en dieren aan, maar vormt ook grote risico's voor hun voortbestaan en het evenwicht van het ecosysteem als geheel. Ook blijkt dat multinationals die gewassen op de markt brengen zoals Monsanto hun macht misbruiken om boeren uit te buiten. Bijvoorbeeld door het afsluiten van wurgcontracten en de koppelverkoop van pesticiden. De Partij voor de Dieren wijst het gebruik van gentechgewassen af.

In Europa is een hevige discussie losgebarsten over de toelating en het gebruik van gentechgewassen. Europese burgers staan afwijzend tegenover gewassen, maar hun argumenten worden nauwelijks meegenomen. Onder druk van de veevoerindustrie en de grote levensmiddelenfabrikanten wordt gepleit voor een soepele toelating van gentechsoja en gentechmaïs. Deze gewassen zijn namelijk goedkopere grondstoffen dan de gangbare variëteiten. Inmiddels worden al 17 gewassen geïmporteerd in Europa. Ook wordt er druk gelobbyd om in Europa gewassen te mogen telen. Eén variëteit gentechmaïs is al toegestaan.

Het enige criterium waarop nu de toelating van gewassen in de Europese Unie wordt getoetst is de voedselveiligheid voor mens en dier. De effecten van de gentechgewassen op het milieu, het ecosysteem en de gevolgen voor de lange termijn worden niet meegenomen. Ook wordt niet gekeken naar de sociaal economische gevolgen voor boeren. Het voorzorgsprincipe wordt dus met voeten getreden.

De Partij voor de Dieren vindt dit een zorgelijke ontwikkeling, vooral omdat de politieke besluitvorming over de toelating van gentechgewassen grotendeels achter gesloten deuren plaatsvindt. Europese burgers wijzen de teelt en het gebruik van gentechgewassen af maar worden in de besluitvorming nagenoeg monddood gemaakt. De Partij voor de Dieren wil dat op basis van het voorzorgsprincipe een einde komt aan de toelating van gentechgewassen in Europa.

De genetische manipulatie van levende organismen in de landbouw heeft zich inmiddels ook uitgebreid naar dieren. Zo lopen er proeven met het klonen van dieren voor een verhoogde productie van vlees en zuivel. De Partij voor de Dieren wijst genetische manipulatie van dieren om principiële redenen sterk af. Zie hiervoor hoofdstuk 4, Dierproeven en Biotechnologie.

Maatregelen

- 2.37 Europa verbiedt de import van gentechgewassen.
- 2.38 Er komt een verbod op de teelt van gentechgewassen in Europa.
- 2.39 Zolang er geen Europees totaalverbod op gewassen is gerealiseerd, moeten individuele lidstaten de vrijheid houden om (producten van) gentechgewassen te weigeren. Er komt verplichte etikettering voor vlees, zuivel en eieren afkomstig van dieren die zijn gevoed met gentechgewassen.
- 2.40 Het importeren van (producten van) gekloonde dieren wordt niet toegestaan (zie verder hoofdstuk 4, Dierproeven en Biotechnologie).

Verduurzaming van productie en consumptie

Om in de toekomst alle monden te kunnen voeden is een krimp van de veestapel en een omschakeling naar een meer plantaardig voedselpatroon onvermijdelijk.

De niet-duurzame productie van dierlijke eiwitten

De veehouderij in Europa legt een onevenredig zwaar beslag op onze natuurlijke hulpbronnen en het milieu. Maar liefst 18% van de wereldwijde broeikasgasuitstoot wordt veroorzaakt door de veehouderij, tegenover 13% door verkeer en vervoer. De veehouderij is daarmee één van de belangrijkste veroorzakers van de opwarming van de aarde, maar wordt volledig ontzien in het Europees klimaatbeleid. De veehouderij is bovendien een grote vervuiler van water, lucht en bodem.

Tachtig procent van de landbouwgronden wereldwijd wordt ingezet ten behoeve van de veehouderij, voornamelijk voor de vleesproductie voor het westen. Dit gaat ten koste van een eerlijke voedselverdeling. Doordat er vele kilo's plantaardige eiwitten en vele duizenden liters drinkwater nodig zijn om een kilo vlees te produceren, is de veehouderij een zeer inefficiënte vorm van eiwitproductie. Met het huidige landbouwareaal zouden we met gemak alle monden van de wereld kunnen voeden, maar de overproductie en overconsumptie van vlees, eieren en zuivel in het Westen staat dat in de weg. De veehouderij is één van de belangrijkste veroorzakers van de wereldwijde voedselcrisis en het toenemende gebrek aan schoon drinkwater.

Daar komt bij dat de Europese veehouderij verantwoordelijk is voor de grootschalige kap van tropische regenwouden en bossavannes elders in de wereld voor de productie van veevoer. Het snelle verlies van biodiversiteit dat hier het gevolg van is, heeft er mede toe geleid dat inmiddels 1 op de 4 zoogdiersoorten met uitsterven wordt bedreigd.

Het Europees landbouwbeleid en de continue productiestimulering in de Europese veehouderij heeft niet alleen dramatische gevolgen voor dieren, natuur, milieu en mensen in ontwikkelingslanden. Ook de inwoners van Europa zelf heeft het weinig goeds gebracht. Uit onderzoek van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) blijkt dat de jarenlange promotie van vlees en zuivel met behulp van Europese Gemeenschapsgelden heeft geleid tot een toename van hart- en vaatziekten onder Europese burgers. Alleen al in Nederland worden 30% meer dierlijke eiwitten geconsumeerd dan goed is voor de gezondheid.

Vermindering van de consumptie van dierlijke eiwitten komt dus zowel de volksgezondheid als de aanpak van wereldproblemen ten goede. En dat is hard nodig, zo blijkt uit recente berekeningen van de Universiteit van Washington: bij ongewijzigd beleid zal in 2100 de helft van de wereldbevolking honger lijden.

De Partij voor de Dieren is van mening dat in het belang van dieren, mensen, natuur en milieu de consumptie van dierlijke eiwitten zal moeten worden afgeremd en plaats moet maken voor een meer plantaardige voedingswijze. Alleen dan blijven we binnen de draagkracht van de aarde en zullen we in staat zijn de monden van de wereld te voeden.

Duurzaam regionaal geproduceerd voedsel is de toekomst

De crises rond voedsel, klimaat, biodiversiteit en drinkwater nopen tot een herbezinning op de manier waarop onze voeding wordt geproduceerd en verhandeld. De voedselkringloop is in de huidige wereldmarkt ernstig verstoord. De Partij voor de Dieren vindt het ethisch onaanvaardbaar dat voor de veehouderij in Europa op grote schaal voedselgewassen zoals soja en maïs worden geïmporteerd uit gebieden waar mensen honger lijden of waar tropisch regenwoud wordt gekapt.

De productie van voedsel, onze eerste levensbehoefte, moet zo veel mogelijk regionaal worden georganiseerd. Dat biedt niet alleen meer ruimte voor voedselproductie voor de lokale markt in kwetsbare gebieden in de wereld, maar maakt Europa ook minder afhankelijk van landbouwgronden elders. Stimulering van regionale productie en seizoensgebonden consumptie vormt volgens de Partij voor de Dieren dan ook een goed uitgangspunt voor een nieuwe Europese landbouwkoers. De partij is van mening dat

voedsel dat kan worden geproduceerd in de eigen regio de voorkeur zou moeten genieten boven dezelfde producten die van ver worden geïmporteerd, met alle milieubelasting van dien. Waarom appels importeren uit Nieuw Zeeland of Chili als deze ook gewoon in Europa kunnen worden geteeld?

Naar een meer plantaardige en duurzame consumptie

De Partij voor de Dieren heeft in de Tweede Kamer veelvuldig aandacht gevraagd voor de veelomvattende problemen die worden veroorzaakt door de grootschalige productie en consumptie van dierlijke eiwitten. In juni 2008 heeft het Nederlandse kabinet erkend dat de productie van eiwitten zal moeten verduurzamen. Dat bewustzijn zal zich ook in Europa moeten ontwikkelen. Inzetten op een vermindering van de vleesconsumptie zal ertoe leiden dat er minder dieren worden gehouden voor vlees, zuivel en eieren. Dit heeft een positief effect op het beschikbare voedsel in de wereld.

De Partij voor de Dieren vindt dat duurzame keuzes gestimuleerd moeten worden. Miljoenensubsidies die nu nog worden verstrekt aan de promotie van vlees en zuivel dienen daarom per direct te worden afgeschaft. De partij wil verder dat de kosten van milieubelasting onderdeel uitmaken van de prijs van een product. Producten met een hoge milieubelasting worden zo duurder omdat dan ook betaald moet worden voor de kosten die zijn gemoeid bij het opruimen van de vervuiling. Deze kosten worden nu nog op de samenleving als geheel afgewenteld via het belastingspoor. De invoering van dit 'vervuiler betaalt'-principe kan een belangrijke bijdrage leveren aan de verduurzaming van de consumptie.

Consumenten zijn vaak niet op de hoogte van de wijze waarop hun voedsel is geproduceerd. Aan dierlijke producten in de winkelschappen is niet te zien onder welke omstandigheden de dieren zijn gehouden en welke ingrepen zij hebben ondergaan. De veelheid aan keurmerken en informatie die nu op verpakkingen staat, gaat vaak alleen uit van de positieve aspecten van een product of zijn verzonnen door de producent. Zelfs bij de officiële aanduidingen worden de zaken soms wat rooskleuriger voorgespiegeld. Zo komen scharreleieren van kippen die weliswaar niet meer in een kooi zitten, maar nog altijd niet naar buiten kunnen. De consument wordt dus regelmatig misleid als het gaat om de wijze waarop een dier is gehouden.

Ook bij andere voedingsproducten is niet duidelijk aangegeven of deze ingrediënten bevatten die op niet-duurzame wijze tot stand zijn gekomen, bijvoorbeeld door het gebruik van gentechgewassen of soja waarvoor regenwoud is gekapt. De Partij voor de Dieren wil dat consumenten eerlijke en onafhankelijke informatie krijgen over de producten die op de Europese markt verkrijgbaar zijn.

Daarnaast is vaak niet bekend welke gevolgen de productie en consumptie van bepaalde voedingsmiddelen hebben voor de uitstoot van broeikasgassen en de aantasting van het milieu. De Partij voor de Dieren vindt dit een gemiste kans. Als consumenten op de verpakking eerlijke en eenduidige informatie ontvangen over de productiewijze, productieomstandigheden en de milieubelasting van het product zijn zij beter in staat een weloverwogen keuze te maken. Eenduidige etikettering op basis van een Europees certificeringssysteem kan hierin een goede rol vervullen. De Partij voor de Dieren zal daarom pleiten voor het invoeren van een verplicht etiketteringssysteem voor voedsel. Zowel positieve als negatieve aspecten van het productieproces moeten daarmee inzichtelijk worden gemaakt.

Maatregelen

2.41 Europa zal inzetten op het stimuleren van de consumptie van plantaardige eiwitten en het ontmoedigen van de consumptie van dierlijke eiwitten. Samen met andere beperkende maatregelen op het gebied van klimaat, milieu en dierenwelzijn, zal dit resulteren in een krimp van de veestapel.

- 2.42 Europa zet in op regionale productie en consumptie om zo regionale kringlopen weer te herstellen.
- 2.43 Er wordt eenduidige etikettering ingevoerd voor voedselproducten. De etiketten geven eerlijke en heldere informatie over dierenwelzijn, gebruik van natuurlijke hulpbronnen, sociale omstandigheden, belasting op natuur en milieu en afgelegde voedselkilometers.

Afschaffing Gemeenschappelijk Landbouwbeleid

Gemeenschapsgeld mag alleen ten goede komen aan initiatieven die bijdragen aan een duurzaam en diervriendelijk Europa.

De Europese Unie bepaalt via het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid in belangrijke mate de wijze waarop voedsel in Europa wordt geproduceerd en verhandeld. In de jaren zestig van de vorige eeuw hebben de toenmalige lidstaten van de Europese Economische Gemeenschap hun bevoegdheden naar Brussel overgeheveld om Europese boeren te beschermen tegen goedkope importen en de voedselzekerheid voor Europese burgers veilig te stellen. Belangrijkste doelstelling was de verhoging van de landbouwproductie. Aanvankelijk, in de jaren na de Tweede Wereldoorlog, was die doelstelling begrijpelijk en alleszins verdedigbaar. Maar nadat de Europese voedselzekerheid eenmaal was gerealiseerd, heeft Europa verzuimd haar uitgangspunten bij te stellen. Door rigide vast te houden aan het doel de productie te verhogen, heeft de EU aan de wieg gestaan van de grootschalige intensieve veehouderij, met alle negatieve gevolgen van dien.

De Partij voor de Dieren pleit voor afschaffing van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid. Het systeem kan worden vervangen door plattelandsteun op basis van geleverde diensten voor de samenleving. Respect voor mens, dier en leefomgeving vormen daarin de centrale waarden.

De ruim veertig miljard euro die nu nog jaarlijks zonder concrete duurzaamheidseisen wordt uitgekeerd aan boeren moet de hele samenleving ten goede gaan komen. Bijvoorbeeld voor het aankopen van grond voor de realisatie van een robuust natuurnetwerk (Ecologische Hoofdstructuur), het nemen van maatregelen voor het behoud en de versterking van biodiversiteit, het doen van investeringen om klimaatverandering tegen te gaan en het nemen van maatregelen om verpaupering van het platteland in Europa te bestrijden. Een deel van het vrijkomende landbouwbudget kan worden gestoken in het omvormen van de landbouw en de veehouderij naar een duurzame en diervriendelijke sector waarin kleinschalige gezinsbedrijven de norm zijn. Te denken valt aan bijvoorbeeld een eenmalige substantiële subsidie. Ook de ontwikkeling en stimulering van duurzame plantaardige eiwitgewassen als alternatief voor vlees en zuivel kunnen uit het vrijkomende landbouwbudget financieel worden ondersteund.

Maatregelen

- 2.44 Het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid en daarmee samenhangende subsidies en vergoedingen aan boeren en de agrarische sector worden afgeschaft. Zo zullen er geen subsidies meer worden verstrekt voor de promotie van dierlijke producten, zoals vlees, vis en zuivel.
- 2.45 Europese subsidies worden alleen uitgekeerd op basis van maatschappelijke diensten en prestaties die bijdragen aan een duurzaam, sociaal en diervriendelijk Europa en die bijdragen aan het herstel van regionale voedselkringlopen.

Wereldhandel en ontwikkelingslanden

Het Europese handelsbeleid mag niet leiden tot dumping of oneerlijke concurrentie met voedselproducenten in ontwikkelingslanden

Het Europees landbouwbeleid is mede ontwikkeld om Europese boeren te beschermen tegen grote fluctuaties van prijzen op de wereldmarkt. Europese boeren krijgen inkomenssteun, steun voor bepaalde producten en exportsubsidies als zij hun product niet op de Europese markt kwijt kunnen. Ook is een heel scala aan tariefmuren gebouwd die zorgen dat boeren uit andere landen met goedkopere producten geen vrije toegang hebben tot de Europese markt. De beschermde markt in Europa staat al jarenlang onder druk vanwege de hang van overheden naar een totale liberalisatie van de wereldmarkt. Via de Wereld Handels Organisatie (WTO) worden hierover afspraken gemaakt. De vrees is dat door het afschaffen van het beschermde Europees Landbouwbeleid de markt zal worden overspoeld met goedkope producten die qua milieu en dierenwelzijn onder slechtere omstandigheden zijn geproduceerd dan dezelfde producten in Europa. De Partij voor de Dieren ziet kansen om via aanvullende eisen een duurzame Europese markt te stimuleren.

De Partij voor de Dieren is tegen liberalisering van de wereldmarkt, zeker als dat betekent dat Europa toegang moet geven aan onduurzame en dieronvriendelijke producten. Door in Europees verband scherpe randvoorwaarden te stellen op het gebied van dierenwelzijn en milieu worden kansen gecreëerd voor een duurzame markt, bijvoorbeeld in de vorm van *non trade concerns*. *Non trade concerns* zijn voorwaarden die kunnen worden gesteld aan de productiewijze en op grond waarvan de import van een product geweigerd mag worden volgens de regels van de Wereld Handels Organisatie (WTO). Producten uit landen buiten de Europese Unie die zijn geproduceerd onder minder strenge voorwaarden worden zo geweerd van de Europese markt. In de toekomstige WTO-onderhandelingen dient Europa de integratie van *non trade concerns* in de handelsafspraken als beslissende voorwaarde stellen.

Europa verstrekt nog altijd subsidies voor de export van het overschot van Europese landbouwproducten op de wereldmarkt. In de praktijk komen deze producten vooral terecht op markten in ontwikkelingslanden. Door de exportsubsidies is de prijs van het product lager dan de kostprijs. Dit lijkt misschien aardig, maar in vele gevallen heeft dit geleid tot ontwrichting van lokale markten en het faillissement van duizenden kleine boeren. Kleine boeren in ontwikkelingslanden kunnen hiertegen niet concurreren.

De Partij voor de Dieren is van mening dat ontwikkelingslanden het recht moeten behouden om met importheffingen hun markt te beschermen. Het is van belang dat boeren in ontwikkelingslanden een eerlijke prijs krijgen voor hun product om zo deel te kunnen nemen aan de lokale en eventuele internationale economie. Er komt daarom een einde aan de heffingen die handelaren uit ontwikkelingslanden moeten betalen om hun producten op de Europese markt te verkopen. Producenten uit ontwikkelingslanden moeten de kans krijgen om op de Europese markt producten af te zetten. Strenge Europese eisen op het gebied van duurzaamheid en dierenwelzijn voorkomen dat onduurzame of dieronvriendelijke producten op de Europese markt kunnen worden aangeboden.

In dit kader worden ook strenge eisen gesteld op het gebied van arbeids- en sociale omstandigheden. Producten die zijn geproduceerd met kinderarbeid, schuldlavernij of die niet voldoen aan de eisen die in Europa worden gesteld, zijn wat betreft de Partij voor de Dieren niet meer te vinden op de Europese markten.

Maatregelen

- 2.46 De Europese subsidies voor de export van overschotten van landbouwproducten worden per direct afgeschaft zodat geen dumping meer plaats kan vinden op lokale markten in ontwikkelingslanden.
- 2.47 Europa stelt scherpe randvoorwaarden op het gebied van dierenwelzijn, mensenrechten en milieu. Dit biedt kansen voor marktbescherming tegen onduurzame producten van elders, bijvoorbeeld in de vorm van *non trade concerns*.

3 Vissen en visserij

Inleiding

De zeeën zijn van oorsprong rijke natuurgebieden, waarin volop vis en ander zeeleven aanwezig is. Europa heeft deze natuurgebieden zeer ernstige schade toegebracht. Veel vissoorten worden ernstig zwaar overbevist: de paling is zo goed als uitgestorven en de kabeljauwstand bevindt zich dankzij de Europese visserij al tien jaar onder het biologisch minimum. Mariene ecosystemen zijn door verwoestende visserijtechnieken verschaald tot levenloze moddervlaktes. De zeeën zijn letterlijk leeggeplunderd.

De Partij voor de Dieren wil dat het natuurlijk evenwicht op zee hersteld wordt. De visserij zal sterk aan banden moeten worden gelegd om herstel van visbestanden en het bodemleven mogelijk te maken. Overstappen op het kweken van vis, een nieuwe en snel groeiende bio-industrie, is geen oplossing voor de schade die in de zeeën is aangericht. Het welzijn van de vissen in de kwekerijen is op geen enkele wijze gegarandeerd en voor veel vissoorten geldt bovendien dat zij gevoed worden met vis(meel) dat afkomstig is van wildgevangen vis.

Het lijden van vissen is decennialang ontkend en vormt geen onderdeel van de Europese besluitvorming. Dit terwijl talloze vissen een langdurige en pijnlijke doodstrijd voeren als zij worden opgevisst uit de zee. Ook kweekvissen worden weinig zachtzinnig behandeld. De Partij voor de Dieren is de enige partij die het welzijn van vissen op de politieke agenda zet. Dat is niet alleen hard nodig in Nederland, maar ook in Europa.

Fishing down the food web

Visserijbioloog Daniël Pauly (University of British Columbia in Canada en eredoctor van de Wageningen Universiteit) stelt dat we aan de rand van de afgrond staan. Hij wijst op de desastreuze gevolgen van 'fishing down the web': "Fishing down zie je nu overal ter wereld. Vissers hebben eerst de grote roofvissen als kabeljauw, tonijn en groupers overbevist en zagen zich gedwongen om te gaan vissen op steeds kleinere soorten, lager in het voedselweb. Dit leidt aanvankelijk tot hogere vangsten, maar al snel zal de opbrengst stagneren of afnemen. Het systeem raakt uitgeput omdat de brede basis van biomassa steeds verder afkalft. De exploitatie is, met andere woorden, niet duurzaam. Het leidt uiteindelijk tot een zee zonder eetbare vis, met slechts plankton en kwallen".

Bron: NRC Handelsblad

Visbestanden en mariene ecosystemen

De draagkracht van zeeën en oceanen staat centraal. Er wordt niet gevist, tenzij onomstotelijk kan worden aangetoond dat een (beperkte) vangst met het oog op behoud van vispopulaties en biodiversiteit verantwoord is

Het visserijbeleid van Europese lidstaten wordt bepaald in Brussel: sinds 1983 geldt het Gemeenschappelijk Visserijbeleid (GVB). Het resultaat van 25 jaar Europese samenwerking op het gebied van visserij is weinig opwekkend. 88% van de visbestanden is inmiddels overbevist en verschillende soorten staan op de rand van uitsterven. Van de oorspronkelijke ecosystemen in zee (mariene natuur) is vrijwel niets meer over. Visserijbiologen voorspellen dat de zeeën en oceanen bij ongewijzigd beleid uiterlijk in 2050 letterlijk zullen zijn leeggevisst. Vermoedelijk zelfs nog eerder. Alles wat dan rest is een zee vol kwallen en plankton, de enige soorten die in kaalgeslagen wateren kunnen overleven. De Partij voor de Dieren zal er alles aan doen om het niet zover te laten komen.

Structurele overbevissing

Europa heeft grote schade toegebracht aan het leven in zee. Officieel is een verantwoord beheer van de commerciële visbestanden het uitgangspunt van het Europees visserijbeleid. In de praktijk komt het echter neer op jaarlijks getouwtrek tussen lidstaten voor zo hoog mogelijke vangstquota voor de visserijsector in eigen land. De lobby van vissers is sterk en de handelsbelangen wegen zwaar, zo constateerde onlangs ook de Algemene Rekenkamer. Het gevolg is dat de vissersvloot van de Europese lidstaten structureel veel te veel vis vangt. Quota komen maar liefst 42 tot 57% hoger uit dan onafhankelijke wetenschappers adviseren voor een duurzaam beheer van de visbestanden.

De toegestane vangsthoeveelheden zijn dus onverantwoord hoog. De overbevissing die daar het gevolg van is, wordt verder in de hand gewerkt door falende controle. De kans dat een frauderende visser wordt gepakt is minimaal. Daarbij zijn de boetes absurd laag. Ook de Europese Commissie heeft dit moeten erkennen en heeft inmiddels voorgesteld de boetes voor frauderende vissers fors te verhogen en bij herhaalde overtredingen de vergunning van een visser in te trekken. De Partij voor de Dieren onderschrijft de voorgestelde aanpak van de Europese Commissie, maar voorziet –net als bij de quota-onderhandelingen- uitholling van het voorstel door de lidstaten. De partij zal daar scherp voor waken, zowel vanuit de Tweede Kamer als vanuit het Europees Parlement.

Onderhandelingen over de vangstquota: eigen sector eerst

De EU legt jaarlijks de toegestane vangsthoeveelheden (Total allowable catches oftewel TAC's) voor commerciële vissoorten vast en deze worden in de vorm van quota over de EU-lidstaten plus Noorwegen verdeeld. Eerst doet de Europese Commissie een voorstel op basis van wetenschappelijke adviezen van visserijbiologen. Het Europees Parlement mag adviseren, maar de Raad van Ministers van Landbouw en Visserij neemt de uiteindelijke beslissing als uitkomst van de onderhandelingen tussen de ministers van de individuele lidstaten over de vangsthoeveelheden. In deze onderhandelingen voeren economische argumenten de boventoon. Elke lidstaat wil een zo goed mogelijk resultaat voor de eigen visserijsector bereiken. Daarbij speelt de lobby van de visserijsector een grote rol, zeker in grote visserijlanden. Het effect is dat TAC's doorgaans hoger uitkomen dan het voorstel van de Commissie, soms ook hoger dan passend bij de instandhouding van het zogenoemde 'voorzorgsniveau'.

Bron: Algemene Rekenkamer 2008

De Europese visserij heeft zo'n enorme aanslag gepleegd op de visbestanden en de mariene natuur, dat herstel de eerste prioriteit moet zijn. De Partij voor de Dieren vindt dat de plundering van de zee onmiddellijk moet stoppen. Europa zal het voorzorgsbeginsel strikt moeten toepassen. Gezien de uiterst zorgelijke visstand betekent dit dat er in principe niet meer kan worden gevestigd. Alleen wanneer kan worden aangetoond dat een (beperkte) vangst verantwoord is en binnen de draagkracht blijft van de mariene ecosystemen, kan visserij nog worden toegestaan.

Bijvangst

Het probleem van overbevissing wordt aanzienlijk verergerd door ongewenste bijvangsten ('discards'). Vissers vissen doorgaans op één bepaalde vissoort maar vangen in hun netten ook veel andere soorten vis. Deze vissen hebben ze 'niet nodig' en worden in grote hoeveelheden op zee over boord gegooid, in de meeste gevallen dood. Ook vis die niet de gewenste maat heeft en dus slecht verkoopbaar is wordt (dood) teruggegooid in zee.

Bijvangsten kunnen oplopen tot wel 90% van de totale vangst. En naast vissen sterven jaarlijks vele zeezoogdieren als dolfijnen en zeehonden op gruwelijke wijze in vissersnetten. Ook schaal- en schelpdieren zijn veelvuldige bijvangstslachtoffers van de visserij.

Hoewel het probleem van de bijvangsten al jaren geleden is onderkend en er regelmatig over wordt vergaderd, heeft Europa nog geen oplossing gepresenteerd. De individuele

lidstaten weigeren zelf in actie te komen. Zij wachten af tot er een Europese aanpak komt. Daarbij steekt de daadkracht van Noorwegen scherp af. Noorwegen is geen lid van de EU, maar bevist samen met de Europese lidstaten de Europese wateren. Zij maakt daar afspraken over met de EU. Hoewel ook Noorwegen een flink aandeel heeft in de overbevissing van de Europese wateren, heeft zij laten zien een deel van de problemen te willen oplossen door met wetgeving te komen die een einde maakt aan de dramatische verspilling van de bijvangsten. Noorse vissers moeten sinds kort alle vis die zij gevangen hebben aan wal brengen (aanlanden) en mogen geen bijvangsten meer overboord gooien, met uitzondering van nog levende vissen en zeedieren die een goede overlevingskans hebben. De Partij voor de Dieren vindt dat Europa tenminste het Noorse voorbeeld moet volgen.

Bescherming mariene ecosystemen

Een belangrijke tekortkoming in het Europees visserijbeleid is dat het zich alleen richt op commercieel interessante vissoorten. Er wordt geen rekening gehouden met de negatieve effecten van de visserij op andere vissoorten, zeezoogdieren, schaal- en schelpdieren, vogels en het bodemleven.

De Europese vissersvloot heeft het bodemleven gedecimeerd. Vooral de boomkorvisserij op platvissen, waarbij een metalen balk met een net eraan over de zeebodem wordt gesleept, heeft een verwoestend effect op de biodiversiteit. Zeebodems die een gevarieerd leven kenden, zijn op grote schaal veranderd in levenloze moddervlaktes. Ook de diepzeevisserij heeft grote invloed op kwetsbare ecosystemen en soorten die op de bodem leven zoals koralen en sponsen. Met bijna 400 schepen is de EU verantwoordelijk voor 60% van de diepzeevisserij met sleepnetten.

De Europese Unie onderzoekt op dit moment de mogelijkheden van minder schadelijke vangsttechnieken, maar werkelijke verbeteringen lijken nog niet in zicht. Zo lopen op dit moment proeven met de zogenaamde pulskor, waarbij elektrische schokken in het water platvissen uit de bodem moet opschrikken, waarna ze kunnen worden opgevist. Het is nog lang niet duidelijk of de pulskor als een duurzaam en diervriendelijk alternatief voor de boomkor kan worden geaccepteerd. De proeven wijzen uit dat de elektrische pulsen in het water de rug van kabeljauw –een vissoort die veelvuldig sneuvelt als bijvangst in de platvisvisserij- kunnen knakken.

De Partij voor de Dieren vindt dat destructieve vormen van visserij zoals de boomkor en de diepzeevisserij hoe dan ook verboden moeten worden. Eventuele alternatieve vangstmethoden mogen pas worden toegelaten wanneer zij aan strenge duurzaamheidscriteria voldoen. Het welzijn van dieren vormt daarbij een randvoorwaarde.

Visserijbiologen wijzen erop dat de massale aantasting van de visbestanden en de biodiversiteit in zee alleen kan worden gestopt als er grote gebieden gesloten worden voor visserij. Alleen dan krijgen ecosystemen de kans zich te herstellen. Ter illustratie van hun bevindingen hebben wetenschappers laten zien dat het bodemleven in zee inderdaad opbloeit op plekken waar vissersschepen niet meer kunnen komen: rondom windmolens in zee.

De Europese Vogel- en Habitatrichtlijnen schrijven voor dat beschermde soorten en habitats in een 'gunstige staat van instandhouding' moeten worden gebracht door beschermde gebieden in te stellen (zie ook hoofdstuk 7, Natuur). Op basis van deze richtlijnen zouden de Europese lidstaten niet alleen natuurgebieden op land, maar ook op zee moeten beschermen. Daar wordt echter nauwelijks werk van gemaakt. De Vogelrichtlijn is al 30 jaar oud, de Habitatrichtlijn stamt uit 1992. En toch is er nog geen enkel gebied beschermd.

De Partij voor de Dieren vindt het treurig dat op dit moment de enige beschermde natuurgebieden op zee worden gevormd door de vierkante meters rondom windmolens. Europa moet werk gaan maken van een Europees netwerk van natuurgebieden op zee.

Verscheidende Europese landen, zoals het Verenigd Koninkrijk, Ierland, Duitsland, Nederland, Noorwegen en Denemarken hebben in 1992 het OSPAR-verdrag getekend. Dit verdrag heeft tot doel het maritieme milieu in de Noord-Oostelijke Atlantische Oceaan (inclusief de Noordzee) door internationale samenwerking te beschermen. Het verdrag gaat uit van het voorzorgsbeginsel en heeft als belangrijkste doelstelling "het beschermen van het zeegebied tegen nadelige effecten van menselijke activiteiten ten einde de gezondheid van de mens te beschermen en het mariene ecosysteem in stand te houden en, wanneer uitvoerbaar, aangetaste zeegebieden te herstellen".

Het beschermingsniveau van OSPAR voert verder dan dat van de Europese richtlijnen. Volgens de OSPAR-criteria komen meer mariene ecosystemen in aanmerking voor bescherming dan de Europese Vogel- en Habitatgebieden. De Partij voor de Dieren vindt dat Europa het OSPAR-verdrag moet omarmen en de beschermingsverplichtingen die eruit voortvloeien moet opleggen aan haar lidstaten.

Maatregelen

Herstel van het leven in zee:

- 3.1 Europa past het voorzorgsbeginsel toe. Gezien de uiterst lage visstanden, betekent dit dat er in principe niet meer kan worden gevestigd. Alleen wanneer onomstotelijk kan worden aangetoond dat (beperkte) vangst met het oog op behoud van vispopulaties en biodiversiteit verantwoord is, kan visserij worden toegestaan.
- 3.2 De Europese Unie werkt met spoed aan de realisering van een groot Europees netwerk van natuurgebieden op zee door strikte toepassing van de Vogel- en Habitatrichtlijn en de omarming van het OSPAR-verdrag.
- 3.3 Er komt een verbod op de diepzeevisserij.
- 3.4 Destructieve vangsttechnieken, zoals de boomkorvisserij, worden verboden.
- 3.5 Visserijsubsidies worden afgeschaft. Europese middelen worden ingezet voor een sociaal plan voor vissers, voor omscholing en herplaatsing van vissers in duurzame sectoren.

Bijvangst en controles:

- 3.6 Europa maakt een einde aan de bijvangsten in de visserij
- 3.7 De EU schrijft alternatieve vangstmethoden voor om te voorkomen dat zeezoogdieren komen vast te zitten in de vissersnetten
- 3.8 De boetes voor frauderende vissers moeten fors worden verhoogd, evenals de pakkans.

Viskwekerijen

Viskwekerijen vormen een nieuwe bio-industrie en worden vooralsnog niet toegestaan

Nu de zeeën en oceanen zijn overbevist, springen overal ter wereld viskwekerijen als paddenstoelen uit de grond. Ook in Europa. Viskwekerijen zijn verre van duurzaam en verre van diervriendelijk. De vissen worden in hoge dichtheden gehouden en krijgen hormonen en antibiotica toegediend. Vissoorten die zich niet goed blijken voort te planten in gevangenschap worden op verschillende manieren gemanipuleerd om voortplanting en groei te bevorderen. Voor de kweek van palingen wordt zelfs geëxperimenteerd met stamceltherapie, waarbij de dieren worden ingespoten met de stamcellen van zebravissen.

Er heeft zich, zonder dat daar veel ruchtbaarheid aan is gegeven, een nieuwe visbio-industrie ontwikkeld, die krachtig wordt gesteund door de Europese Unie. Een oplossing

voor de overbevissing van de zeeën biedt de viskweek niet, omdat veel gekweekte vissen uitsluitend of overwegend met (producten van) zeevis worden gevoed. De viskwekerij vormt daardoor een extra aanslag op de zeevisbestanden.

Van kwekerijen die hun vissen houden in afgescheiden stukken open water is inmiddels bekend dat zij een groot gevaar vormen voor de biodiversiteit. Hormonen en antibiotica komen in de natuur terecht en ontsnapte kweekvis kruist zich met vissen uit het wild. Dit richt ravages aan onder de wilde populaties.

De Partij voor de Dieren is van mening dat het niet meer van deze tijd is om zich een nieuwe bedrijfstak te laten ontwikkelen zonder strenge randvoorwaarden op het gebied van duurzaamheid en dierenwelzijn. Het creëren van een nieuwe vorm van intensieve dierhouderij is gezien het te verwachten lijden van de dieren onacceptabel. Ook criteria op het gebied van de wereldwijde verdeling van voedsel en het gebruik van (fossiele) brandstoffen zouden in een Europa dat duurzaamheid serieus neemt, bepalende randvoorwaarden moeten zijn.

Maatregelen

3.9 Europa hanteert voor viskwekerij een nee, tenzij-principe: het kweken van vis is vooralsnog niet toegestaan. Pas wanneer er integrale duurzaamheidscriteria, waaronder dierenwelzijn, zijn opgesteld en is aangetoond dat bij het kweken van vissen aan deze criteria kan worden voldaan, kan een afweging plaatsvinden over de toelaatbaarheid van het kweken van vis.

Dodingmethoden van vis

Vissen verdienen bescherming tegen onnodig lijden voorafgaand aan dood of slacht

De vangst van vissen gaat gepaard met ernstige verwondingen, pijn en stress voor de dieren. In de grote netten worden veel vissen doodgedrukt of anderszins verwond. In de drijfnetten staat ze een langdurige doodsstrijd te wachten.

Anders dan veel mensen denken, gaat een vis niet snel dood als hij op het droge wordt gebracht. Haringen zijn bijvoorbeeld pas tot na 35 minuten gestikt, kabeljauwen en wijtingen tot na 60 minuten. Veel vissen worden 'gestript': dit houdt in dat een vis levend wordt opengesneden om de organen en het bloed te verwijderen. De vis gaat hierdoor echter niet onmiddellijk dood. Schollen houden het bijvoorbeeld tot wel 50 minuten uit.

In de palingindustrie wordt nog steeds gebruik gemaakt van een dodingsmethode waarbij zout op de huid van de paling wordt gestrooid waardoor het dier ontslijmd wordt. De paling vertoont langdurig heftige zwembewegingen om het zout te ontvluchten; het zoutbad heeft op de huid van de paling een effect dat te vergelijken is met brandwonden bij de mens. Bovendien beschadigt het zout de kieuwen. Een uiterst pijnlijke methode.

De Partij voor de Dieren vindt dat vissen, net als andere dieren, bescherming verdienen tegen pijn en stress voorafgaand aan en gedurende de slacht. Er dienen daarom regels te worden ontwikkeld voor het doden van vissen, zowel voor kweekvis als voor wilde vis die in open water wordt gevangen. Alternatieve, bewezen diervriendelijkere dodingmethoden worden op dit moment nauwelijks toegepast. Daar zal verandering in moeten komen.

Maatregelen

3.10 Vissen worden beschermd tegen onnodig lijden voorafgaand aan dood of slacht. Europa neemt vissen hiertoe op in de richtlijn die regels stelt voor het doden en slachten van dieren.

3.11 Ontwikkelde alternatieve dodingmethoden die pijn en stress voorafgaand aan dood

en slacht verminderen, zoals doding door elektrocutie, dienen zo spoedig mogelijk gecertificeerd en verplicht toegepast te worden.

3.12 Het laten doodkruipen van palingen in een zoutbad wordt per direct verboden.

Visserij buiten de Europese Unie

Het wegvangen van visbestanden buiten de Europese Unie, ten koste van lokale gemeenschappen, is moreel ontoelaatbaar

Vissers uit de Europese lidstaten vissen niet alleen in de wateren van de Europese Unie. Nadat de vangsten in de eigen zeeën terugliepen, zijn zij op zoek gegaan naar nieuwe visgronden. Zo zijn ze uitgeweken naar andere gebieden, zoals de kust van West-Afrika. Door toedoen van Europese vissers zijn de vispopulaties ook daar inmiddels ernstig overbevist. Er is nog maar eentiende over van de oorspronkelijke visstand.

Europa steunt vissers in hun zoektocht naar nieuwe gebieden om industrieel te vissen. Niet alleen voor de kust van West-Afrika, maar ook in het Caraïbisch gebied en Oceanië. De Europese Unie heeft met een aantal landen uit deze regio's visserijakkoorden afgesloten, o.a. met Mauritanië. Europese vissers mogen op basis van deze akkoorden in de Afrikaanse wateren het zogenaamde surplus (overschot) bevissen. In ruil daarvoor krijgen Afrikaanse landen een vergoeding. De onderhandelingspositie van de minder welvarende Afrikaanse landen ten opzichte van de EU is slecht. Dit heeft dramatische gevolgen voor de lokale gemeenschappen die afhankelijk zijn van hun eigen, kleinschalige visvangst. In de praktijk vangen de Europese vissers veel meer dan het afgesproken surplus. De lokale vissers zien hun vangsten drastisch afnemen en komen in grote problemen.

De Partij voor de Dieren vindt het moreel ontoelaatbaar dat grote Europese industrieschepen de visbestanden van andere landen wegvangen en de lokale bevolking daarmee ernstig benadelen.

Maatregelen

3.13 Europa vist niet op bestanden buiten haar eigen wateren.

3.14 Alle bestaande EU-contracten voor visserij buiten de eigen wateren moeten worden doorgelicht op mededogen en duurzaamheid. Contracten die hieraan niet voldoen worden beëindigd.

Walvisjacht

De jacht op de walvis moet wereldwijd verboden blijven.

Walvissen zijn kwetsbare dieren. Ze planten zich langzaam voort en als gevolg van de commerciële jacht zijn veel walvissoorten aan de rand van uitsterven gebracht. De Internationale Walvisvaart Commissie (IWC), opgericht om de walvispopulaties in stand te houden, heeft in 1986 een wereldwijd verbod afgekondigd op de commerciële walvisjacht.

Landen als Japan, Noorwegen en IJsland lappen het moratorium op de walvisjacht aan hun laars en jagen nog steeds op walvissen. Japan doet dat onder het mom van de wetenschap, Noorwegen heeft het IWC-verbod uit 1986 simpelweg niet ondersteund. Tot nu toe is de IWC een tandenloze tijger gebleken omdat ze haar eigen verboden niet handhaaft.

De meeste Europese lidstaten zijn lid van het IWC en hebben binnen deze commissie hun eigen stemrecht. De laatste jaren gaan er echter geluiden op om namens de Europese

Unie één gezamenlijk standpunt in te nemen in de vergaderingen van het IWC. De Partij voor de Dieren vindt dat Europa de walvisjacht pertinent moet afwijzen en onverkort moet vasthouden aan het moratorium. Uitzonderingen, zoals die voor Japan, kunnen niet worden getolereerd.

Maatregelen

- 3.15 Europa wijst de walvisjacht pertinent af. De EU zet zich in voor een totaalverbod en treft maatregelen tegen landen die het huidige moratorium niet respecteren.
- 3.16 De Europese Unie staat niet toe dat walvisvarende landen als Noorwegen gebruik maken van Europese wateren in de jacht op walvissen.

4 Dierproeven en biotechnologie

Inleiding

Veel mensen hebben grote moeite met dierproeven, voor welk doel dan ook. Dat is al jarenlang het geval. De grote morele bezwaren die in onze samenleving bestaan tegen experimenten op levende dieren vinden echter weinig gehoor in Brussel. Zelfs het meest minimale, een goede en open maatschappelijke discussie over het gebruik van proefdieren, is onmogelijk omdat gegevens over dierproeven grotendeels geheim blijven voor het publiek.

Europa gebruikt ieder jaar miljoenen dieren voor experimenten. Exacte cijfers zijn lastig te geven, omdat een uniforme en heldere registratie van het proefdiergebruik ontbreekt. Naar schatting gaat het om 12 miljoen gewervelde dieren die daadwerkelijk in een experiment zijn gebruikt. In werkelijkheid is het aantal dieren dat voor proeven wordt gebruikt nog veel hoger. Zo hoeven dieren die worden gedood, zodat bijvoorbeeld hun organen kunnen worden gebruikt voor onderzoek, niet te worden geregistreerd. Ook de ongewervelde dieren zijn niet terug te vinden in de registraties. Deze dieren hoeven zelfs niet op enige vorm van wettelijke bescherming te rekenen. De Partij voor de Dieren vindt dat onacceptabel. Onderzoek wijst uit dat ongewervelde dieren zoals inktvissen en kreeften pijn en stress kunnen ervaren. Toch zijn deze dieren vogelvrij en is experimenteren op ongewervelden ongelimiteerd toegestaan. Gevreesd moet worden dat het jaarlijks om vele tientallen miljoenen dieren extra gaat.

Ook de dieren die in proefdierfokkerijen en laboratoria worden gefokt en gehouden en uiteindelijk als overtollige voorraad worden gedood, genieten nauwelijks bescherming en worden niet meegeteld in de cijfers over het aantal dierproeven in de Europese Unie. Alleen al in Nederland ligt dit aantal op meer dan 400.000 als 'overbodig' afgemaakte dieren per jaar.

De Partij voor de Dieren vindt dat de Europese Unie moet streven naar een einde aan alle dierproeven.

Een bijzondere categorie dierexperimenten wordt gevormd door de biotechnologie. Genetische manipulatie is een techniek die wordt ingezet om (menselijke) afwijkingen in dieren te creëren, zoals obesitas en verkoudheid bij muizen. Deze techniek tast de lichamelijke integriteit van dieren in hoge mate aan en kost veel dierenlevens: er zijn gemiddeld 150 muizen nodig om één transgene muizenlijn te maken. Bij andere diersoorten lopen de aantallen zelfs in de duizenden. Vooral de moederdieren hebben vaak ernstig te lijden van de handelingen die worden uitgevoerd om zogenaamde 'transgene dieren' te maken, maar ook de nakomelingen kunnen veel pijn en stress ervaren door de genetische afwijking waarmee ze ter wereld komen. Deze dieren hebben dus al te lijden voordat ze überhaupt aan daadwerkelijke experimenten worden onderworpen. Verreweg de meeste dieren die als gevolg van genetische manipulatie in een laboratorium worden geboren, zijn echter 'niet bruikbaar' voor experimenten en worden afgemaakt. De Partij voor de Dieren wil dat de Europese Unie genetische manipulatie van dieren op ethische gronden afwijst.

Dierproeven

Ethische wetenschap experimenteert niet op levende dieren. Proefdier vrije technieken worden de norm en er komt een einde aan de dierproef als de 'gouden standaard' in de testmethoden.

De Partij voor de Dieren wil een einde aan alle dierproeven. Ze wil dit doel bereiken door een systematische beperking van dierproeven in combinatie met een krachtige ontwikkeling van proefdiervrije technieken. De beëindiging van alle dierproeven zal in fasen moeten worden gerealiseerd. De Partij voor de Dieren ziet het als haar missie om dit proces sterk te versnellen.

Europese regelgeving

Europa zegt oog te hebben voor proefdieren, maar voert in de praktijk nauwelijks verbeteringen door. De Europese richtlijn die het gebruik van proefdieren moet reguleren heeft een veel te laag beschermingsniveau en is gebaseerd op wetenschappelijke gegevens van twintig jaar geleden. Na jarenlang getreuzel wordt de richtlijn nu eindelijk herzien, maar het ziet er niet naar uit dat die veel verbeteringen met zich mee zal brengen. Niet de bescherming van de proefdieren staat centraal, maar concurrentieoverwegingen als het creëren van een gelijk speelveld (level-playing field) voor proefdierlaboratoria in de EU.

De Europese Commissie heeft haar oren laten hangen naar wetenschap en farmaceutische industrie en haar aanvankelijke voorstel op belangrijke punten afgezwakt. Zo is de passage waarin gesproken werd over verplichte publicatie van de ethische beoordeling van dierproeven en het standaard achteraf beoordelen van projecten waarbij dieren zijn gebruikt, op aandringen van proefdieronderzoekers geschrapt. Ook de oprichting van een EU-brede databank als middel om onnodige duplicatie van dierproeven te vermijden, is verdwenen uit het voorstel.

Ondanks een resolutie van het Europees Parlement waarin verzocht wordt om prioriteit te geven aan alternatieven voor dierproeven, blijven onderzoeksbudgetten uit en maakt Europa geen werk van de daadwerkelijke toepassing van alternatieven voor dierproeven.

Europese richtlijnen zorgen voor extra dierproeven

Verschillende Europese richtlijnen brengen dierproeven met zich mee of stellen testen op dieren zelfs verplicht. De Partij voor de Dieren vindt dat deze richtlijnen moeten worden herzien. Zo is bijvoorbeeld de registratie van de gevaren van chemische stoffen (REACH) op zichzelf een goed idee. Het is echter onacceptabel om deze registratie ten koste te laten gaan van miljoenen dieren.

REACH: 8 tot 10 miljoen dierproeven extra

Toen de Europese Commissie nieuwe regelgeving invoerde voor de registratie, evaluatie en autorisatie van chemische stoffen (REACH) heeft zij geen oog gehad voor de proefdieren. Als er geen alternatieven worden ontwikkeld en goedgekeurd, gaan de verplichte (her)testen van chemische stoffen de komende jaren naar schatting 8 tot 10 miljoen extra proefdieren het leven kosten. Ook het enige Europese wapenfeit op het gebied van dierproeven, het verbod op het testen van (ingrediënten van) cosmetica in 2009, staat met de nieuwe REACH-verordening onder druk, omdat ook de stoffen die voor cosmetica worden gebruikt onder de REACH-verplichting vallen.

De Partij voor de Dieren wil dat REACH wordt uitgevoerd met proefdiervrije technieken. Dierproeven zijn hier niet alleen moreel problematisch, maar vormen zelfs een aantoonbaar verkeerd testmodel. Hoewel de bescherming van de volksgezondheid het belangrijkste doel is van veel toxicologisch onderzoek, staat niet de menselijke biologie centraal, maar die van dieren. Het gevolg is dat we van veel stoffen wel precies weten wat de effecten van die stoffen zijn op bijvoorbeeld ratten, maar dat we van de gevolgen voor de mens niet meer dan een indicatie kunnen geven. Om problemen te voorkomen worden daarom wel flinke veiligheidsmarges gehanteerd, maar een echt deugdelijke fundering ontbreekt.

Veel beter is het om direct de menselijke biologie als uitgangspunt te nemen. De laatste jaren wordt steeds duidelijker dat dat ook makkelijk kan. Verschillende wetenschappers staan in de startblokken om nieuwe testmethoden voor (chemische) stoffen te

ontwikkelen die betere informatie opleveren voor de bescherming van de volksgezondheid en géén gebruik maken van dieren. Een voorbeeld daarvan is het ASAT-initiatief, Assuring Safety without Animal Testing. Dergelijke projecten kunnen een einde maken aan alle dierproeven voor het testen van (chemische) stoffen. Europa dient deze initiatieven, samen met ander onderzoek naar alternatieven voor dierproeven, dan ook ruimhartig te ondersteunen.

Niet de dierproef, maar het alternatief moet de 'gouden standaard' worden

Een groot struikelblok voor de terugdringing van het aantal dierproeven wordt gevormd door de lange procedures voor de toelating van alternatieven. De dierproef wordt nog altijd als de 'gouden standaard' gezien; de standaard die in de regelgeving is geaccepteerd om te 'bewijzen' dat producten en medicijnen veilig zijn. Van een alternatief voor een dierproef moet in langlopende validatietrajecten worden aangetoond dat deze de standaardmethode (het dierexperiment) kan vervangen. Oók als al in een vroeg stadium duidelijk is dat het alternatief veel betrouwbaarder resultaten oplevert. Dat moet anders: niet het dierexperiment, maar de proefdiervrije techniek moet de standaard worden.

De Partij voor de Dieren vindt dat Europa de regelgeving voor de acceptatie van stoffen en geneesmiddelen moet herzien, zodat goede proefdiervrije technieken snel kunnen worden geaccepteerd als veilige testmethode. Daarbij zal ook gewerkt moeten worden aan wereldwijde harmonisatie van de regels, zodat overal dezelfde (veiligheids)eisen aan stoffen worden gesteld en deze veiligheid met proefdiervrije technieken gegarandeerd kan worden. Zo wordt voorkomen dat stoffen die in Europa zijn getest met alternatieve testmethoden worden geweigerd in bijvoorbeeld de Verenigde Staten, zoals nu nog het geval is. Wetenschappers grijpen hierdoor alsnog terug op het gebruik van proefdieren, ook al bestaat er een (beter) alternatief.

Dierproeven: noodzakelijk?

Wetenschappers, farmaceutische industrie en politici suggereren graag dat dierproeven alleen maar worden verricht voor belangrijke doelen zoals de ontwikkeling van medicijnen. Dierproeven worden, als je deze partijen moet geloven, alleen verricht als het écht niet anders kan. De Partij voor de Dieren bestrijdt deze stelling met kracht. Alleen al een kijkje in de keuken van de farmaceutische industrie levert genoeg bewijs voor het tegendeel. Zo werken farmaceutische bedrijven volop aan de ontwikkelingen van kopieën van winstgevende medicijnen van de concurrent. Hier is het doel niet het gezond maken van de patiënt, maar het meepikken van een graantje in een financieel zeer aantrekkelijke markt. Er is zelfs een naam voor: 'me-too'-medicijnen.

Bovendien probeert de farmaceutische industrie de laatste jaren op steeds agressievere wijze lichamelijke ongemakken te medicaliseren en mensen via promotie van een aandoening naar de dokter te sturen. Door een ongemak tot ziekte te promoveren hoopt de industrie nieuwe, winstgevende geneesmiddelen op de markt te kunnen brengen.

In de levensmiddelenindustrie is sinds enkele jaren een slag om het gezondheidsvoedsel gaande. Voedingsmiddelen met een gezondheidsclaim, zoals cholesterolverlagende margarine, stoelgangbevorderende yoghurt en zuivel drankjes voor een mooiere huid, overspoelen de schappen in Europese supermarkten. Duidelijk is dat deze voedingsmiddelen niet gericht zijn op het redden van mensenlevens, maar op de marktaandeelen van levensmiddelenfabrikanten.

Al deze middelen en producten worden volop op dieren getest. De Partij voor de Dieren vindt dat ontoelaatbaar. De partij vindt dat Europa kritisch moet durven kijken naar nut en noodzaak van dierproeven en dierexperimenten voor weinig belangwekkende doelen moet verbieden.

Snackbarvarkens: ethisch toelaatbaar?

De wetenschap heeft haar handen vrij om te experimenteren met dieren zolang zij dat in het belang van de mens acht. Of dat maatschappelijk belang altijd wel zo zwaarwegend is dat men het lijden van dieren ermee zou kunnen rechtvaardigen, valt te betwijfelen. Zo staan in Nederland, op de universiteit van Wageningen, zogenaamde 'snackbarvarkens' voor onderzoek naar de gevolgen van een leven lang uit de snackbar eten. Dit onderzoek is goedgekeurd door een ethische commissie. De wetenschappers zelf gaven onlangs in een uitzending van Netwerk toe dat zij vooral op zoek zijn naar manieren om voedsel (fastfood) gezonder te maken. De Partij voor de Dieren vindt dat aantoonbaar ongezonde levensstijlen op andere manieren preventief zouden moeten worden aangepakt en vindt het ontoelaatbaar om dieren om te bouwen tot een levende machine voor onderzoek naar fastfood.

Onafhankelijke ethische toetsing van dierproeven ontbreekt

Zolang dierproeven nog niet geheel zijn afgeschaft, vindt de Partij voor de Dieren dat het 'nee, tenzij'-principe strikt moet worden gehanteerd: experimenten op dieren zijn in beginsel niet toegestaan. Wie toch een dierproef wil uitvoeren, zal moeten aantonen dat er grote en zwaarwegende maatschappelijke belangen in het geding zijn en er geen alternatief beschikbaar is.

Formeel is het 'nee, tenzij' reeds het uitgangspunt van het bestaande beleid. Bovenstaande voorbeelden tonen echter aan dat er in de praktijk eerder een 'ja-mits'-benadering geldt. Scherpe en heldere toetsingskaders, aan de hand waarvan kan worden beoordeeld of het doel van een proef wel opweegt tegen het lijden van de dieren, ontbreken, waardoor aanvragen voor dierexperimenten vrijwel altijd worden goedgekeurd.

De Partij voor de Dieren vindt dat de Europese Dierproevenrichtlijn flink moet worden aangescherpt. Europese lidstaten moeten zorgen voor een goede, onafhankelijke toetsing van proefdieronderzoek. Deze besluitvorming moet openbaar en transparant zijn, zodat de samenleving dit kan controleren. Daarbij moet over al het onderzoek met dieren actief worden gepubliceerd. Alleen op die manier kan de maatschappelijke discussie over de toelaatbaarheid van dierproeven open en eerlijk worden gevoerd.

Maatregelen

Werken aan de beëindiging van dierproeven:

- 4.1 Proefdiervrije wetenschap wordt de norm en de dierproef wordt niet langer beschouwd als standaard testmethode.
- 4.2 Europa maakt ruime onderzoeksbudgetten vrij voor de ontwikkeling van alternatieven voor dierproeven. Zo ondersteunt ze de actuele en veelbelovende initiatieven op het gebied van dierproefvrije toxicologische testen (zoals het ASAT-initiatief) zodat dierproeven voor de risicobeoordeling van chemische stoffen zo snel mogelijk kunnen worden afgeschaft.
- 4.3 Europa draagt zorg voor versnelde toepassing van alternatieven voor dierproeven door versnelling en vereenvoudiging van de validatietrajecten.
- 4.4 Richtlijnen die het gebruik van proefdieren met zich meebrengen of verplichten (zoals REACH) worden herzien.
- 4.5 Europa neemt het voortouw in de wereldwijde harmonisatie van regelgeving en veiligheidseisen voor de toelating van stoffen en de acceptatie van proefdiervrije technieken als testmethode.

Onderzoek met dieren wordt kritisch beoordeeld:

- 4.6 De doelen van proefdieronderzoek worden kritisch beoordeeld en op basis daarvan verbiedt de EU verschillende categorieën dierproeven. Het testen van voedingsmiddelen met een gezondheidsclaim en me-too medicijnen die nauwelijks afwijken van reeds bestaande medicijnen wordt in ieder geval niet langer toegestaan.

- 4.7 Europa hanteert een strikt 'nee-tenzij'-principe en verplicht haar lidstaten toetsingskaders te ontwikkelen voor de ethische beoordeling van proefdieronderzoek. De toetsing is onafhankelijk, openbaar en transparant.

Proefdieren worden beter beschermd:

- 4.8 Er komt onafhankelijk toezicht op dierproeven.
4.9 Onderzoek op primaten wordt verboden.
4.10 Ongewervelde proefdieren krijgen wettelijke bescherming.
4.11 Het fokken van 'proefdiervoorraden' en het doden van overtollige dieren is onacceptabel. Europa stelt haar lidstaten tot doel het aantal proefdieren dat 'in voorraad' wordt gedood terug te brengen tot nul.
4.12 Verfijning van dierproeven en het verminderen van het lijden van proefdieren worden ter hand genomen door strenge eisen op het gebied van huisvesting en verzorging: sociale dieren worden sociaal gehuisvest, anesthesie en pijnstilling worden toegepast indien nodig, technieken worden verfijnd en humane eindpunten worden de standaard. Onafhankelijke controle waarborgt de naleving van de regels.

Informatie over dierproeven wordt toegankelijk en openbaar:

- 4.13 Europa voert een uniforme, openbare registratie in voor het proefdiergebruik in haar lidstaten. Deze registratie is inclusief ongewervelde dieren en dieren die niet gebruikt zijn in een proef maar wel in een proefdierfokkerij of laboratorium zijn geboren, worden gehouden of gedood.
4.14 Er komt een plicht tot actieve en toegankelijke publiekspublicatie over al het onderzoek waarbij dieren zijn gebruikt, inclusief mislukte experimenten.
4.15 Er komt een etiketteringsplicht voor consumentenproducten waarmee duidelijk wordt welke producten op dieren zijn getest.

Biotechnologie bij dieren

Het genetisch veranderen van dieren druist lijnrecht in tegen het respect voor de lichamelijke integriteit van het dier en is ethisch ontoelaatbaar.

Biotechnologie heeft de laatste jaren een grote vlucht genomen. De handelingen die op genetisch niveau veranderingen aanbrengen in een levend organisme worden steeds verder ontwikkeld en de toepassingen van biotechnologie bij dieren zijn uitgebreid. Genetische aanpassing van dieren zodat hun organen mogelijk bruikbaar zijn voor de mens (xenotransplantatie) is daar een voorbeeld van, maar ook het genetisch kruisen van mens en dier voor de productie van hybride embryo's behoort inmiddels tot de mogelijkheden van de Westerse wetenschap. Het klonen van dieren in de bio-industrie lijkt in opmars, evenals genetische aanpassingen in huisdieren zoals hypoallergene katten en honden voor mensen met een allergie, visjes die als gevolg van genetische manipulatie verschillende kleuren licht geven en de mogelijkheid om je overleden huisdier te laten klonen.

Muizen: grootste slachtoffers van genetisch geknutsel

In de biomedische wetenschap zijn vooral muizen een 'geliefd' experimenteelobject voor wetenschappers. Miljoenen dieren hebben reeds de dood gevonden in genetische experimenten voor de creatie van dieren die bepaalde kankergezwellen ontwikkelen, lijden aan obesitas of een verkoudheid kunnen oplopen. In het proces om tot dergelijke genetisch veranderde dieren te komen sneuvelen vele dieren als fokdier, draagmoeder of als nakomeling die de gewenste mutatie niet blijkt te bezitten. Zo krijgen muisjes van slechts drie weken oud hormonen toegediend om veel eicellen te produceren, waarna ze worden gedekt door een ouder en veel groter mannetje. De bevruchte eicellen worden 'geogst', zoals dat door wetenschappers wordt genoemd. Het betekent dat de piepjonge zwangere muisjes worden opengesneden om de eicellen te kunnen verwijderen. De muisjes worden daarna gedood, de eicellen worden genetisch veranderd en in andere vrouwtjesdieren geplaatst die de draagtijd moeten volbrengen. Van de nakomelingen wordt een stukje van oor, staart of teen geknipt om te bepalen of zij de gewenste genen bezitten. De diertjes die geen of de verkeerde mutatie hebben worden afgemaakt. Met de andere muizen wordt doorgefokt.

De Partij voor de Dieren vindt het creëren van genetisch gemuteerde dieren onacceptabel en wijst biotechnologie bij dieren principieel af. De partij wil een Europees verbod op genetische manipulatie van dieren. Ook de import van genetisch gemanipuleerde dieren en/of de producten die afkomstig zijn van deze dieren (zoals melk en vlees) mag niet worden toegestaan.

Zolang de genetische manipulatie van dieren nog niet verboden is, moeten er, bovenop de regels voor reguliere dierproeven, extra waarborgen komen voor de ethische en maatschappelijke toetsing van biotechnologisch onderzoek bij dieren.

Klonen van dieren voor voedselproductie

Een van de biotechnologische vraagstukken waar Europa nu voor staat, is de vraag of het klonen van dieren voor de productie van vlees en zuivel moet worden toegestaan. Die vraag is actueel omdat de Amerikaanse toelatingsautoriteit FDA heeft gesteld dat producten van gekloonde dieren veilig zijn. De Europese voedselautoriteit Efsa concludeerde begin 2008 dat het klonen van dieren geen gevaren met zich mee brengt voor mens, dier en milieu en dat vlees en melk van gekloonde dieren net zo veilig is als van andere dieren. Dat was een opmerkelijke conclusie, omdat de onderzoekers van Efsa in hetzelfde rapport toegaven dat sterfte en ziekte onder gekloonde dieren aanzienlijk hoger is dan onder gewone dieren. Verder onderzoek heeft uitgewezen dat 40 procent van de gekloonde runderen en varkens binnen een half jaar sterft. Bij gewone dieren in de veehouderij is dat 10 procent. De Europese Commissie zegt geschrokken te zijn van de uitkomsten van dit door haar gevraagde onderzoek, maar heeft vooraf gezegd de aanbevelingen van Efsa te volgen. Efsa stelt dat er vooral meer onderzoek nodig is en dat gekloonde dieren beter in de gaten moeten worden gehouden. Een ander Europees adviesorgaan, de ethische commissie EGE, stelt echter dat het klonen van dieren ten behoeve van voedselproductie niet aanvaardbaar is. De Partij voor de Dieren vindt dat Europa proeven met het klonen van dieren moet stoppen en direct moet overgaan tot een verbod op het klonen van dieren. De import van producten van gekloonde dieren, zoals vlees en zuivel, mag niet worden toegestaan. Het Europees Parlement heeft hiertoe unaniem een resolutie aangenomen. De Partij voor de Dieren zal er scherp op toezien dat die resolutie blijvend zal worden gerespecteerd.

Maatregelen

Genetisch geknutsel aan dieren wordt verboden:

- 4.16 Er komt een verbod op genetische manipulatie van dieren.
- 4.17 Europa verbiedt op ethische gronden het octrooieren van leven.
- 4.18 Xenotransplantatie wordt verboden, evenals het kruisen van menselijke en dierlijke cellen voor de productie van hybride embryo's.
- 4.19 Europa stopt met de experimenten met het klonen van dieren (voor voedselproductie en andere doeleinden) en kondigt een verbod af. Import van (producten van) gekloonde dieren wordt niet toegestaan.
- 4.20 Het is niet toegestaan genetisch gemanipuleerde dieren zoals de hypoallergene kat en hond, de glowfish en gekloonde huisdieren te importeren in Europa.

Zolang biotechnologisch onderzoek bij dieren is toegestaan, gelden strenge procedures:

- 4.21 Er worden, bovenop de regels voor reguliere dierproeven, extra waarborgen gecreëerd voor de maatschappelijke toetsing van de toelaatbaarheid van biotechnologische experimenten met dieren. Zo geldt voor vergunningverlening een openbare procedure met mogelijkheden voor (maatschappelijk) bezwaar en beroep.
- 4.22 Bij een aanvraag voor een vergunning voor biotechnologisch onderzoek met dieren moeten ethische criteria waarborgen dat de belangen van het dier nadrukkelijk worden meegewogen. Het belang van het betreffende onderzoek dient steeds in een brede maatschappelijke context te worden beoordeeld.
- 4.23 Alle gegevens die voortkomen uit biotechnologische onderzoeken bij dieren moeten openbaar worden gemaakt. Europa richt een centrale databank in waarin alle beschikbare kennis over (de gevolgen van) genetische manipulatie bij dieren verzameld wordt. Deze gegevens moeten worden gebruikt bij het besluitvormingsproces voor nieuwe vergunningverleningen.

5 Tradities en vermaak met dieren

Inleiding

Dieren zijn en worden op vele manieren gebruikt ter vermaak van de mens. Denk aan het tentoonstellen van uit het wild gevangen of gefokte dieren, volksspelen waarbij dieren inzet zijn van vermaak en gevechten tussen dieren onderling of tussen mens en dier. Het gebruik van dieren voor vermaak heeft zich, net als andere traditionele gebruiken, voor een belangrijk deel ontwikkeld langs de lijnen van de beschaving.

Veranderingen in de algemeen heersende opvattingen over de toelaatbaarheid van het spelen met dieren die daarvan te lijden te hebben, hebben ervoor gezorgd dat tal van gebruiken in de loop der tijd is afgeschaft. In Nederland is katknuppelen en palingtrekken niet meer toegestaan, in België worden geen levende katten meer van de kerktoren gegooid. In Bulgarije is enkele jaren geleden nog een einde gemaakt aan het traditionele 'hondje draaien', waarbij een hond aan een opgewonden touw werd gebonden, waarna het touw werd losgelaten en het dier in hoog tempo rondtolde. In angst en misselijkheid ledigde het dier zijn maag en darmen. Hoe meer uitwerpselen het dier liet lopen, hoe groter de voorspoed voor het komende jaar zou worden, zo wilde de traditie.

Vanwege het groeiende besef dat het ethisch ontoelaatbaar is om wilde dieren als beren te mishandelen om ze te laten 'dansen' op straat, is in Oost-Europese landen het gebruik van dansberen sinds kort niet meer toegestaan.

"Barbaarsche volksvermakelijkheden"

Regelrecht 'dierkwellende spelen' als katknuppelen, aaltrekken en ganssabelen waren voor de negentiende eeuw allang op hun retour. Veel lokale en regionale overheden hadden ze al eens verboden, vooral op instigatie van de bevoorrechte kerk. Die ging het echter niet zozeer om de dieren, als wel om het zieleheil van deelnemers en toeschouwers. Dergelijke volksvermaken vonden immers vaak op een zondag plaats, terwijl er ook nog eens overvloedig drank bij vloede. Dat dit amusement volledig uitstierf danken we aan de georganiseerde, nog tamelijk elitaire, maar al meteen zeer invloedrijke dierenbescherming, die vanaf 1864 druk ging uitoefenen op allerlei overheden. Zo brak een Utrechter lid in 1868 in meerdere kranten de staf over een evenement met gemeentevergunning in het Friese Jorwerd, waarbij de deelnemers vanaf een bootje de met vet ingesmeerde kop van een levende gans moesten aftrekken. "Zóó vermaakt men zich nog heden ten dage in het vrije en verlichte Friesland", riep de ingezonden briefschrijver uit. "Laat ons zwijgen over hetgeen in het land der Inquisitie gebeurt bij de stierengevechten, zoolang er nog gruwelijker dingen in ons eigen land worden geduld." En 's mans actie had succes, want de Friese én de Groningse Commissarissen des Konings schreven alle gemeentebesturen aan om "wreedaardige volksspelen" als katknuppelen, palingtrekken en ganssabelen, "waar die nog bestaan", te verbieden als "overblijfselen van den ouden onbeschaafden tijd". Dat gemeentebesturen hier ook gehoor aan gaven, blijkt weer in 1874, als ene Civis Hooglandicus meldt, dat "vele van die barbaarsche volksvermakelijkheden" hier definitief tot het verleden behoren.

Bron: Universiteitskrant RUG

Tradities zijn niet statisch maar zijn onderdeel van een levende samenleving met een levende moraal. De Europese Unie hanteert echter een starre benadering van tradities en gebruiken en stelt ze als onaantastbaar boven het welzijn van dieren. De verklaring dat de Europese Unie 'ten volle rekening houdt met de welzijnsvereisten van dieren als wezens met gevoel' wordt steevast gevolgd door het voorbehoud voor godsdienstige riten, culturele tradities en het regionale culturele erfgoed. Kortom: "Het welzijn van dieren is belangrijk. Maar de vrijheid tot het uitoefenen van tradities is belangrijker", zo vindt Europa.

In verschillende Europese landen zijn wrede tradities met dieren nog altijd aan de orde van de dag. Het meest bloedige volksvermaak van Europa is zonder meer het

stierenvechten, maar ook in andere volksrituelen, zoals het afrukken van de hoofden van levende kippen en ganzen, worden dieren letterlijk doodgemarteld. De Partij voor de Dieren is fel tegenstander van tradities waarin dieren letterlijk en figuurlijk tot lijdend voorwerp zijn gebombardeerd of deze zelfs met hun leven moeten bekopen. De partij vindt dat de vrijheid tot het uitoefenen van tradities ophoudt waar mensen- of dierenleed begint.

Waar andere partijen hun ogen sluiten voor het dierenleed omwille van het 'recht' om tradities uit te oefenen, wil de Partij voor de Dieren het taboe over tradities doorbreken. In landen als Spanje en Frankrijk is sprake van een groeiend verzet tegen stierenvechten en het martelen van dieren tijdens dorpsfeesten. De Partij voor de Dieren wil deze beweging krachtig steunen vanuit het Europees Parlement.

Behalve in volksspelen en rituelen worden dieren voor andere vermaaksdoelen gebruikt zoals voor wedstrijden en in dierentuinen. Dieren zijn levende wezens met bewustzijn en gevoel en de Partij voor de Dieren vindt dan ook dat zij met respect en zorgvuldigheid moeten worden behandeld. De partij heeft er ernstige bezwaren tegen om dieren ten koste van hun vrijheid en welzijn ter vermaak van de mens te gebruiken.

Europa mag wrede tradities met dieren niet langer goedkeuren. De Europese Unie moet de intrinsieke waarde van het dier zonder voorbehoud erkennen en dienovereenkomstig handelen. De Partij voor de Dieren zal zich hier stevig voor inzetten.

Dierenmishandeling als volksvermaak

De vrijheid tot het uitoefenen van tradities houdt op waar dierenleed begint.

Stierenvechten en dorpsfeesten: het traditioneel doodmartelen van dieren

Het stierengevecht behoort tot het meest bloedige volksvermaak van Europa. Ieder jaar sterven tienduizenden stieren een afschuwelijke marteldood, in arena's en tijdens fiesta's in Spanje, Zuid-Frankrijk en Portugal. De gevechten kosten jaarlijks ook aan honderden paarden het leven.

Stierenvechten: martelen als traditie

Een stierengevecht is één grote marteling van weerloze dieren. Op alle mogelijke manieren worden de dieren voorafgaand aan het gevecht ernstig mishandeld om ze te verzwakken: van het afvijlen van de hoorns om het coördinatievermogen te verminderen tot het toedienen van laxeremiddelen om diarree op te wekken en het insmeren van de ogen met glycerine om maximale pijn rond de ogen te veroorzaken. Nadat de angstige en verzwakte stier de arena is ingejaagd, wordt hij eerst bewerkt met lange lansen die zijn nekspieren doorsnijden, zodat hij zijn kop niet meer kan optillen. Dan volgt nog een langdurige aanval met weerhaken en dolken voordat de matador het dier probeert te doden door zijn zwaard in het hart te steken. Doordat dit vaak niet in één keer lukt, stikken veel stieren uiteindelijk in hun eigen bloed.

Ook voor de paarden die worden ingezet bij de gevechten is de arena een ware martelplaats. Paarden zijn van nature bang voor stieren en zullen er alles aan doen de stier te ontlopen. Om dit te voorkomen, worden hun ogen afgedekt. Het paard kan dan niet meer zien waar de stier zich bevindt en veel van hen raken (dodelijk) gewond wanneer zij op de hoorns worden genomen of wanneer hun buik wordt opengereten.

Spaanse en Portugese stieren vinden niet alleen de dood in de stierenvechtarena's. Bij fiesta's, de (dorps)feesten ter ere van een beschermheilige, worden ieder jaar tienduizenden stieren de dood in gemarteld. Jonge stieren worden aan touwen door de straten gesleurd of krijgen vuurwerk vastgebonden aan hun hoorns. Er zijn feesten waarbij de dorpsmenigte jonge stieren keer op keer het water injaagt tot ze van uitputting verdrinken.

Ook andere dieren zijn het slachtoffer van rituelen tijdens fiesta's. Dorpsfeesten in Spanje, Portugal en Italië kennen de meest gruwelijke tradities met levende dieren. Een populair volksspel is het ondersteboven ophangen van ganzen en kippen waarna kinderen en volwassenen proberen hun kop eraf te trekken. In andere dorpen worden ezels met dronken berijders op hun rug door joelende mensenmassa's gedreven, waarbij omstanders de dieren proberen om te duwen of op te tillen.

De Partij voor de Dieren vindt het onbestaanbaar dat de Europese Unie de stierenvechters en feestende dorpsbewoners de hand boven het hoofd houdt door wrede tradities boven alle discussie te verheffen. De partij vindt het de hoogste tijd voor het afschrijven van het stierenvechten en het gesol met dieren tijdens fiesta's als barbaarse en achterhaalde tradities.

Berendansen

Het traditionele vermaak met beren in landen als Griekenland en Bulgarije is zo goed als verdwenen uit de EU. Tot voor kort werden beren in deze landen nog zeer ernstig mishandeld. Zij werden gedwongen te dansen op straat of op te treden als toeristische attractie in restaurants. Hieraan is inmiddels gelukkig een einde gekomen. Echter niet dankzij de Europese Unie. Het is louter aan de inzet van internationale dierenbeschermingsorganisaties te danken dat deze barbaarse vorm van vermaak met dieren eindelijk tot het verleden van Europa behoort.

De problemen zijn echter nog niet opgelost. De nog in leven zijnde, zwaar gemartelde dansberen hebben wat de Partij voor de Dieren betreft recht op een plek waar zij kunnen herstellen van de ellende die ze hebben moeten doorstaan. De Europese Unie heeft hierin een morele plicht te vervullen. De Partij voor de Dieren wil dan ook dat de EU de oprichting van grote natuurlijke opvanggebieden stimuleert en ondersteunt, waarin de getraumatiseerde dieren de rest van hun leven mogen slijten.

Kievitseieren rapen

Ook Nederland maakt dankbaar gebruik van de Europese Verdragen die stellen dat culturele tradities belangrijker zijn dan het welzijn van dieren. Het rapen van kievitseieren –de kievit is een met uitsterven bedreigde diersoort- is in strijd met de Vogelrichtlijn en is dus formeel nergens in Europa toegestaan. De provincie Friesland verleent echter ontheffingen van de richtlijn waarbij ze zich beroept op de cultuurhistorische waarde van het traditionele rapen. In Friesland worden dus ieder jaar, tegen de regels in, eieren uit nesten van broedende kieviten gehaald. In theorie kan Europa optreden tegen Nederland omdat zij een Europese richtlijn niet uitvoert. Dat kan via een inbreukprocedure. In de praktijk worden deze procedures slechts mondjesmaat gestart en in veel gevallen zelfs weer neergelegd. In het geval van het rapen van kievitseieren heeft de Europese Commissie besloten af te zien van verdere stappen om Nederland te dwingen zich te houden aan het beschermingsregime van de Vogelrichtlijn. De Partij voor de Dieren wil dat de uitzondering die voor Nederland is gemaakt, wordt opgeheven en dat alle Europeanen –dus óók de eierrapers in Friesland- minimaal het respect voor de natuur opbrengen dat in Europese richtlijnen is vastgelegd.

Maatregelen

- 5.1 De intrinsieke waarde en het welzijn van dieren als wezens met gevoel wordt ten volle erkend en gerespecteerd. Er worden geen uitzonderingen gemaakt voor culturele gebruiken en rituelen van lidstaten die indruisen tegen het welzijn van het dier.
- 5.2 Er komt een einde aan de Europese bescherming en subsidiëring van het stierenvechten en het martelen van dieren tijdens dorpsfeesten als culturele traditie.
- 5.3 De Europese Unie stimuleert en ondersteunt de oprichting van natuurreservaten waarin ex-dansberen de rest van hun leven mogen doorbrengen.

- 5.4 Het rapen van kievitseieren wordt niet langer toegestaan. Europa voert hiertoe alsnog een inbreukprocedure tegen Nederland wegens het schenden van de Vogelrichtlijn.
- 5.5 Het onverdoofd ritueel slachten van dieren wordt verboden, evenals de productie van foie gras (zie hoofdstuk Veehouderij en Voedsel).

Dierentuinen, circussen en dolfinaria

Dierentuinen en dolfinaria zijn toe aan een nieuwe doelstelling: in plaats van het vermaak van mensen staat voortaan de (tijdelijke) opvang van in het wild levende, al dan niet bedreigde diersoorten centraal. Wilde dieren horen niet thuis in circussen.

Door heel Europa is het droevig gesteld met het welzijn van dieren in dierentuinen. Per definitie is het leefgebied van dieren in dierentuinen beperkt. Vooral voor grote, van nature rondtrekkende diersoorten zoals olifanten en roofdieren met grote natuurlijke jachtterreinen betekent een leven binnen de hekken van een dierentuin een structurele aantasting van hun welzijn. Ook in de modernste dierentuinen blijft dit probleem onopgelost. In veel (oudere) Europese dierentuinen is de huisvesting wel heel erg dramatisch.

Formeel schrijft de Europese Dierentuinrichtlijn voor dat ernaar gestreefd moet worden de huisvesting zo in te richten dat er wordt voldaan aan de soortelijke behoeften van de dieren. Daar komt in de praktijk niet veel van terecht. Talloze dierentuinen houden hun dieren in veel te krappe kooien en zouden op basis van de richtlijn gesloten moeten worden. Dat gebeurt echter nauwelijks. Een van de redenen is dat er een groot gebrek is aan deugdelijke opvangplaatsen voor de betreffende dieren. De Europese Unie ziet op geen enkele manier toe op de naleving van de richtlijn en laat het oplossen van de problemen over aan maatschappelijke organisaties. De Partij voor de Dieren vindt dat de EU het niet mag laten bij woorden alleen. Zij moet lidstaten dwingen de Dierentuinrichtlijn strikt op te volgen. De EU kan dat proces versnellen door een goede opvang van ex-dierentuindieren te stimuleren en te ondersteunen.

Veelgehoord argument is dat dierentuinen een educatieve waarde zouden hebben. Ook de Europese richtlijn spreekt daarover. Wat de Partij voor de Dieren betreft is dit onterecht. Dierentuinen laten de bezoekers niet zien hoe de dieren in hun natuurlijke omgeving leven. Ze suggereren bovendien dat het moreel gerechtvaardigd is om dieren van hun vrijheid te beroven om ze aan mensen te tonen. Alleen indien dieren zich niet in hun oorspronkelijke leefgebied kunnen handhaven of daarin niet teruggezet kunnen worden, kan de dierentuin een aanvaardbare, bij voorkeur tijdelijke vorm van huisvesting zijn. Haar oude doelstelling is dan veranderd in die van opvangcentrum voor in het wild levende, al dan niet bedreigde dieren en diersoorten. De huisvesting van de dieren dient er in deze gevallen op gericht te zijn de natuurlijke leefomstandigheden zoveel mogelijk te benaderen. Het welzijn van het dier is daarbij belangrijker dan de wens van het publiek om het dier van alle mogelijke kanten en op ieder moment van de dag te kunnen bekijken.

De Partij voor de Dieren vindt het fokken met dieren in een dierentuin ethisch ontoelaatbaar, omdat de nieuwe dieren op onnatuurlijke wijze worden grootgebracht en hun leven moeten doorbrengen in gevangenschap. Dierentuinen bieden evenmin een geschikte omgeving voor fokprogramma's gericht op de herintroductie van bedreigde diersoorten. Is herintroductie van diersoorten in de natuur überhaupt doorgaans weinig succesvol, in dierentuinen komt daar nog eens bij dat ontwikkeling van natuurlijk gedrag bij jonge dieren, waaronder sociale interactie en voedselvergarig, wordt bemoeilijkt. Eventuele fokprogramma's zouden daarom, na zorgvuldige overweging, uitsluitend kunnen plaatsvinden in daarop toegespitste opvangcentra.

Andere commerciële vormen van vermaak met dieren zijn circussen waar acts met wilde dieren worden vertoond en dolfinaria waarin dolfijnen, zeeleeuwen, zeehonden en andere zeedieren in shows te zien zijn. De Partij voor de Dieren vindt dat het vermaak van mensen nooit een rechtvaardiging kan vormen voor het opsluiten en trainen van dieren om deze onnatuurlijk gedrag te laten vertonen. De trainingsmethoden, de huisvesting en het constante transport van dieren (in geval van circussen) gaan vaak gepaard met veel dierenleed. Steeds meer landen kiezen dan ook voor het instellen van een nationaal verbod op het gebruik van wilde dieren in circussen of voor het verbieden van bepaalde diersoorten. Ook in Nederland pleit een groeiende groep gemeenten voor de mogelijkheid om circussen met dieren te kunnen weren van hun grondgebied. Deze ontwikkeling verdient brede ondersteuning.

Besluitvorming over wilde dieren in circussen ligt primair bij de lidstaten. Verschillende landen hebben reeds gebruik gemaakt van die vrijheid: Oostenrijk, Engeland, België, Zweden, Griekenland en Finland hebben het gebruik van wilde dieren in circussen al aan banden gelegd. De Partij voor de Dieren vindt dat deze hoopvolle ontwikkeling van nationale regelgeving rond circussen moet worden ondersteund. Zij wil dat de Europese lidstaten worden gestimuleerd tot het instellen van een verbod op het gebruik van wilde dieren in circussen en zal in het Europees Parlement een brugfunctie vervullen tussen landen die reeds een verbod hebben ingesteld.

Ten aanzien van dolfinaria gelden voor de Partij voor de Dieren dezelfde kanttekeningen en randvoorwaarden als voor dierentuinen. De bassins waarin de dolfijnen, zeeleeuwen, zeehonden en andere zeedieren worden gehouden, vormen slechts een fractie van hun natuurlijke leefgebieden. Apathisch en stereotiep gedrag, stress en een verlaagde weerstand zijn het gevolg. Dolfinaria moeten worden omgevormd tot opvangcentra voor zeedieren in nood, zoals aangespoelde bruinvissen, gericht op het terugzetten van deze dieren in zee.

Maatregelen

- 5.6 De primaire functie van dierentuinen en dolfinaria wordt de opvang van in het wild levende (zee)dieren die (nog) niet kunnen worden teruggezet in de natuur.
- 5.7 Dierentuinen die niet voldoen aan de Dierentuinrichtlijn worden gesloten.
- 5.8 Europa streeft naar een sterke reductie van het totale aantal dierentuinen.
- 5.9 Voor de huisvesting van dieren in een dierentuin worden de natuurlijke leefomstandigheden zo dicht mogelijk benaderd. Het welzijn van de dieren is daarbij belangrijker dan de zichtbaarheid van de dieren voor het bezoekende publiek.
- 5.10 Europa verbiedt het fokken met dieren in dierentuinen.
- 5.11 Europa draagt zorg voor goede opvangmogelijkheden voor wilde dieren uit gesloten dierentuinen, onder andere door uitbreiding en ondersteuning van opvangcentra en de inrichting van reservaten waarin dieren (gedeeltelijk) terug kunnen keren naar de natuur.
- 5.12 Besluitvorming over dieren in circussen ligt in eerste instantie bij de lidstaten. De Partij voor de Dieren zet zich in voor een totaalverbod in Europa op het gebruik van dieren in circussen.

Gokwedstrijden met dieren

Natuurlijk gedrag en welzijn vormen randvoorwaarden voor ieder diergebruik. Gokwedstrijden met dieren druisen per definitie in tegen het welzijn van het dier en worden daarom verboden.

Dieren die worden gebruikt voor gokwedstrijden worden per definitie in hun gezondheid en welzijn aangetast. Immers, niet hun welzijn staat centraal, maar de prestatie. Ze worden overbelast, worden op hardhandige wijze getraind of krijgen doping toegediend.

In verschillende wedcircuits komt zelfs een groot deel van de dieren om het leven en worden ze bij teruglopende prestaties afgedankt of afgemaakt. Wedstrijden met dieren waarbij kan worden gegokt op de uitslag druisen in tegen het belang van het dier en moeten daarom worden verboden.

Hondenrennen

Een van de duidelijkste voorbeelden van een wedstrijd sport die dieren regelrecht de dood injaagt is het hondenrennen. Vooral in Ierland en Groot-Brittannië is het een zeer lucratieve tak van sport. Miljarden euro's gaan erin om. Jaarlijks worden tienduizenden greyhoundpups gefokt voor de racing-industrie. Pups die te traag worden bevonden voor een leven als racehond, worden zonder pardon afgemaakt. De pups die zullen worden opgeleid voor de rennen, wacht een nog dramatischer lot. Een groot deel van hen loopt ernstige blessures op door de zware overbelasting in de training en tijdens de rennen. Honden die niet (meer) presteren worden gedumpte of gedood. Dat gebeurt niet zelden op de meest gruwelijke manieren: de dieren worden doodgeschoten, vergiftigd of aan een rotsblok gebonden en in een rivier gegooid.

Honderden greyhounds die door de Britse en Ierse race-industrie ongewenst zijn verklaard, worden jaarlijks naar Spanje getransporteerd. Deze honden belanden daar alsnog in de wereld van de hondenrennen, het bejagen en verscheuren van hazen (coursing) of de plezierjacht. Uiteindelijk worden ook deze dieren overbodig verklaard en gedumpte of op zeer wrede wijze afgemaakt: het ophangen van de honden is de voorkeursmethode. De Partij voor de Dieren wil dat er zo snel mogelijk een einde komt aan de uitbuiting van windhonden voor de hondenrennenindustrie en zal zich in Europa sterk maken voor een verbod.

Duivensport

Een internationaal tijdverdrijf waarbij de prestatie eveneens belangrijker is dan het dier is de duivensport. Het is geen uitzondering dat vele honderden duiven rond of tijdens een wedstrijd sterven als gevolg van uitputting of de uitbraak van besmettelijke ziekten. Vooral de éénhoksrace, waarin duizenden duiven verzameld worden die na een trainingsperiode van enkele weken of maanden worden losgelaten voor een race van 400 tot 600 kilometer, is berucht. De winnende duiven worden voor veel geld geveild en verkocht, de duiven die de vlucht wel hebben overleefd maar toch niet snel genoeg gevlogen hebben, belanden bij de poelier.

Ook bij andere vormen doen zich veel problemen voor, zoals bij de lange vluchten waarvoor duiven per vrachtwagen naar een plek in Europa worden vervoerd om van daaruit tot wel 1200 kilometer terug naar huis te moeten vliegen. Veel dieren raken daarbij verzwakt en gedesoriënteerd en verdwalen of vallen ten prooi aan roofdieren. Talloze verdwaalde duiven komen in opvangcentra en steden terecht, die zich geconfronteerd zien met de problemen rond de opvang en verzorging van deze dieren en hun nakomelingen.

Daar komt bij dat in de duivensport nogal eens gebruik wordt gemaakt van weinig respectvolle methoden om de dieren sneller te laten vliegen. Zo worden paartjes met jongen van elkaar gescheiden, waarna één van beiden op transport wordt gezet. In de veronderstelling dat de jongen alleen zijn achtergelaten, levert het dier een uiterste krachtinspanning –ten koste van zichzelf- om zo snel mogelijk weer bij het nest te zijn. De Partij voor de Dieren wil een einde aan de extreme praktijken van de duivensport en een verbod op de wedvluchten.

Maatregelen

- 5.13 Europa verbiedt het gokken op wedstrijden met dieren.
- 5.14 Hondenrennen en wedstrijden waarbij hazen door windhonden worden bejaagd en verscheurd (coursing) zijn niet langer toegestaan.
- 5.15 Er komt een verbod op meerdaagse vluchten en eenhoks races met duiven.

6 Gezelschapsdieren, zwerfdieren en exotische dieren

Inleiding

De EU kent geen aparte wetgeving voor gezelschapsdieren. Dat is primair een zaak van de lidstaten. Evengoed is in 1987 de Europese overeenkomst ter bescherming van kleine huisdieren opgesteld. Hierin zijn regels opgenomen ten aanzien van de verzorging, de huisvesting, de verkoop en het fokken van gezelschapsdieren en de inzet van deze dieren voor vermaak en wedstrijden. Vijftien lidstaten en drie overige Europese landen hebben deze overeenkomst inmiddels geratificeerd. Nederland echter nog niet, waarmee ze binnen Europa een weinig geloofwaardig pleitbezorger van dierenwelzijn is.

De Partij voor de Dieren vindt dat Europese lidstaten het welzijn van gehouden (gezelschaps)dieren en zwerfdieren in beginsel via nationale wetgeving moeten garanderen. Europese afstemming zorgt immers alleen maar voor jarenlange vertraging en bedroevend lage dierenwelzijnniveaus. Desondanks zijn er verschillende problemen met het welzijn van gezelschapsdieren waarvoor de Europese Unie een verantwoordelijkheid heeft. Een beschaafd Europa kan niet toestaan dat zwerfdierenpopulaties hardhandig worden aangepakt, zoals in de zuidelijke lidstaten gebeurt. Ook de welig tierende malafide handel in honden en katten die tussen verschillende lidstaten plaatsvindt, kan Europa niet ongemoeid laten.

Veel exotische dieren worden al dan niet legaal geïmporteerd en gehouden als huisdier. Over de handel in bedreigde diersoorten heeft de Europese Unie wél internationale afspraken gemaakt. De Unie zal er dan ook voor moeten zorgen dat zij aan haar internationale verplichtingen voldoet. Die noodzaak is des te groter sinds onderzoek van de IUCN heeft uitgewezen dat er inmiddels sprake is van een wereldwijde zoogdieren crisis en dat 1 op de 4 zoogdieren met uitsterven wordt bedreigd.

Zwerfdieren

Dieren worden niet langer als oud vuil behandeld: Populaties zwerfdieren worden uitsluitend op diervriendelijke wijze in de hand gehouden.

In veel Europese landen zwerven grote populaties honden en katten op straat. De dieren worden aangemerkt als veroorzakers van overlast en worden op weinig zachtzinnige wijze verwijderd en/of gedood. Vooral de zuidelijke lidstaten zijn berucht; in landen als Griekenland en Spanje worden dagelijks levende kittens en puppies in containers gegooid en rondzwerfende dieren vergiftigd. De dieren worden op de meest gruwelijke manieren mishandeld en afgemaakt. Geregeld vinden er grote 'schoonmaakacties' plaats, zoals in 2004 in Griekenland, toen de overheid het straatbeeld van Athene wilde oppoetsen ter gelegenheid van de Olympische Spelen.

Partij voor de Dieren verzoekt Erica Terpstra NOC*NSF moord op Griekse zwerfdieren ten behoeve van de Olympische Spelen te stoppen

De Griekse overheid wil tijdens de Olympische spelen geen zwerfhonden, half verhongerde katten, drachtige of zogende teven, zieke en mishandelde honden en katten op de plekken waar veel bezoekers komen. Daarom worden ze op een barbaarse wijze, vaak met gif, opgeruimd alsof het om zwerfvuil gaat. De Griekse overheid weigert ondanks eerdere toezeggingen deze dieren op een humane wijze te behandelen, bijvoorbeeld door ze voor een deel op te vangen in asielen, al is het maar tijdelijk. Van sterilisatieprogramma's die het probleem structureel zouden kunnen verhelpen wil ze ook niets weten.

De Partij voor de Dieren heeft Erica Terpstra, voorzitter van NOC*NSF en voormalig dierenbeschermster van het jaar, verzocht bij het Grieks Olympisch Comité en de Griekse overheid aan te dringen op een diervriendelijk beleid ten aanzien van de zwerfdieren.

Bron: www.partijvoordedieren.nl

De Partij voor de Dieren vindt het onbestaanbaar dat in een zich beschaafd noemend Europa dieren letterlijk als oud vuil worden behandeld. De Europese Unie moet inzetten op het voorkomen van problemen door de zwerfdierenpopulaties op diervriendelijke wijze terug te dringen en beheersbaar te houden. Het wordt tijd dat Europa zich het lot van deze zwerfdieren, net als vele bezorgde burgers, aantrekt.

Maatregelen

- 6.1 Europese lidstaten dienen eventuele zwerfdierenpopulaties op humane wijze in de hand te houden. Het welzijn van de dieren staat daarbij voorop. In geen geval mag worden overgegaan tot het afmaken van dieren als 'oplossing' voor het probleem.
- 6.2 De Europese Unie ondersteunt en stimuleert vaccinatie- en castratieprogramma's, waarbij zwerfdieren na vaccinatie en castratie of sterilisatie worden teruggezet in de eigen leefomgeving.
- 6.3 Europa draagt (financieel) bij aan de totstandkoming van een netwerk van professionele opvangcentra voor herplaatsing van dieren.

Malafide handel in huisdieren

Dieren zijn meer dan handelswaar: welzijnsregelgeving en controles zijn nodig om malafide fokkers en handelaren te stoppen.

Het fokken en verhandelen van gezelschapsdieren is zeer lucratief. Met name aan populaire hondenrassen is veel geld te verdienen. Gevolg is dat er de afgelopen jaren in (Oost-) Europa een ware huisdierenbio-industrie is ontstaan, met donkere schuren vol krappe, bevuilde hokken waarin fokteven nest na nest moeten werpen. Zieke en zwakke puppies worden op zeer jonge leeftijd in kofferbakken vanuit Polen en Tsjechië naar landen als Nederland, België en Italië vervoerd om te worden verkocht aan huisdierenliefhebbers die niet weten wat ze in huis halen. Europa dient deze malafide handel in honden, katten en andere huisdieren krachtig te bestrijden.

De Partij voor de Dieren wil dat er meer inzicht komt in de handel in gezelschapsdieren en pleit daarbij voor een heldere registratie. Van een kist tomaten is precies bekend waar ze gekweekt zijn, hoe en door wie deze zijn vervoerd en wie ze heeft verkocht. Alles is vastgelegd in Europese verordeningen, tot de controle aan toe. Het fokken en verhandelen van levende huisdieren onttrekt zich echter volledig aan het zicht. Fokkers en handelaren hebben hier vrij spel. Registratie van fokkers, strenge controles en verplichte identificatie en registratie van honden en katten zijn volgens de Partij voor de Dieren onontbeerlijk om malafide fokkers en handelaren te kunnen opsporen.

Maatregelen

- 6.4 Identificatie en registratie (I&R) wordt verplicht voor honden en katten.
- 6.5 Europa verplicht haar lidstaten de handel in dieren streng te controleren, zowel binnen de Unie als aan de buitengrenzen.
- 6.6 Er komt een centraal registratiesysteem voor fokkers die beroepsmatig met dieren fokken.
- 6.7 Europa dringt bij de lidstaten aan op het afschaffen van markten waar gezelschapsdieren worden verhandeld.

Couperen van staarten en oren

Dieren worden niet langer onderworpen aan (pijnlijke) ingrepen louter om esthetische redenen.

Hoewel de Europese overeenkomst ter bescherming van kleine huisdieren het couperen van honden verbiedt, bevat de overeenkomst ook een uitzonderingsbepaling. Een aantal lidstaten maakt daar dankbaar gebruik van. In verschillende Europese landen wordt daarnaast het couperen van paarden nog toegestaan. Dit betekent dat talloze staarten van veulens en de staarten en oren van puppies worden afgeknipt. Dit zijn pijnlijke ingrepen waarbij de dieren ernstig worden mismaakt. Louter om esthetische redenen worden lichaamsdelen weggesneden die een belangrijke functie vervullen: gecoupeerde paarden missen hun staart wanneer zij de vliegen van hun lijf willen slaan, honden zijn zonder staart ernstig gehandicapt in hun communicatie met soortgenoten. Kwetsbare lichaamsdelen zijn bovendien onbeschermd (genitaliën). Ondanks het coupeerverbod in verschillende Europese lidstaten kunnen gecoupeerde dieren zonder problemen worden ingeschreven in stamboeken en deelnemen aan tentoonstellingen, keuringen en wedstrijden. De Partij voor de Dieren wil dat daar een einde aan komt en vindt dat de Europese Unie het couperen van paarden en honden niet langer toe mag staan.

Maatregelen

6.8 Het couperen van oren en staarten wordt verboden. Daarbij zal geen uitzondering worden gemaakt voor culturele of traditionele overwegingen. Gecoupeerde dieren kunnen niet worden ingeschreven in stamboeken en worden geweerd van wedstrijden, keuringen en tentoonstellingen.

Ezels en werkpaarden

Last- en werkdieren hebben recht op goede werkomstandigheden en bescherming tegen overbelasting, mishandeling en verwaarlozing.

In veel Europese landen worden nog paarden en ezels gebruikt voor vervoer van goederen of mensen en voor het bewerken van het land. Ook worden zij ingezet als toeristische trekker of als attractie op dorpsfeesten (zie ook het hoofdstuk Tradities en vermaak met dieren). Mishandeling, ondervoeding, verwaarlozing van de hoeven en zware overbelasting komen nog veel te vaak voor. Niet altijd uit kwade wil, maar ook uit onwetendheid. De Partij voor de Dieren pleit voor een betere bescherming van paarden en ezels die worden ingezet als werkdier, voor voorlichting over de juiste verzorging aan de eigenaren van deze dieren en voor goede opvangvoorzieningen voor dieren die zijn afgedankt.

Maatregelen

6.9 Europa ondersteunt opvangcentra voor afgedankte werkpaarden en -ezels.

6.10 Europa stimuleert en ondersteunt projecten voor medische hulp aan werkpaarden en ezels, inclusief voorlichting aan de eigenaren over diervriendelijke omgang met hun dieren.

Exotische diersoorten

Niet-gedomesticeerde dieren worden beschermd in hun natuurlijke leefomgeving en niet verhandeld om in gevangenschap te leven.

In Europa worden exotische dieren volop gehouden als 'huisdier', zowel legaal als illegaal. Van schildpadden en papegaaien tot apen, kangoeroes, tijgers en krokodillen. Miljoenen dieren worden jaarlijks over de wereld getransporteerd en verhandeld. Hoewel Europa in het zogenaamde CITES -verdrag internationale afspraken heeft gemaakt over de beperking van de handel in bedreigde diersoorten, is de naleving van deze afspraken bedroevend. Er wordt nauwelijks gecontroleerd en handelaren hebben vrij spel.

Een van de redenen van de slechte handhaving is het gebrek aan deugdelijke opvangplaatsen: in beslag genomen dieren kunnen nergens terecht. Voor grote katachtigen is bijvoorbeeld in heel Europa geen adequate opvangplek. Autoriteiten kijken liever de andere kant op dan met de onmogelijke taak te worden opgezadeld om voor grote partijen dieren een goede opvang te regelen. In verschillende Europese landen worden in beslag genomen dieren nog altijd zonder pardon gedood.

In veel van de landen waar exotische dieren hun natuurlijke leefgebied hebben, zijn de autoriteiten niet goed in staat de bedreigde dieren te beschermen en de illegale wildvang effectief te bestrijden. Gezien de miljoenen exotische dieren die jaarlijks Europa worden binnengesmokkeld, heeft de Europese Unie hierin een belangrijke verantwoordelijkheid. De Partij voor de Dieren vindt dat de EU zich zal moeten inspannen om bedreigde dieren in het wild (in de landen van herkomst) te beschermen en de problemen bij de bron aan te pakken.

Wilde (niet-gedomesticeerde) dieren hebben ernstig te lijden van een leven in gevangenschap. Dat geldt voor zowel de dieren die uit het wild gevangen zijn, als de exotische dieren die voor de verkoop worden gefokt. Vrijwel in alle gevallen wordt hen de mogelijkheid om natuurlijk, soorteigen gedrag te kunnen vertonen ontzegd. Het houden van exoten loopt bovendien regelmatig uit op de introductie van uitheemse diersoorten in de Europese natuur. De effecten hiervan op de inheemse dier- en plantensoorten kunnen desastreus zijn. Europa zal daarom de handel in en het houden van alle exotische dieren actief moeten afremmen. Een positieflijst op Europees niveau zal een te laag compromis opleveren, waar de dieren niet bij gebaat zijn. De Partij voor de Dieren pleit daarom voor het actief aansporen van de lidstaten om hiertoe nationale initiatieven te ontplooien, zoals reeds in België is gebeurd.

Maatregelen

- 6.11 De Europese Unie komt de internationale afspraken na die zij heeft gemaakt over de bescherming van bedreigde diersoorten en de beperking van de handel in deze dieren (CITES). Lidstaten zullen strikt moeten handhaven om een einde te kunnen maken aan de grootschalige smokkel in wilde dieren. Extra controle aan de buitengrenzen van de EU is daarbij onmisbaar.
- 6.12 Europa draagt financieel bij aan de bescherming van wilde dieren in landen van herkomst en ondersteunt de lokale autoriteiten bij de bestrijding van illegale wildvang.
- 6.13 Er wordt binnen Europa door de lidstaten samengewerkt aan een goede opvang voor in beslag genomen of afgedankte wilde dieren.
- 6.14 De Europese Unie ontmoedigt actief het houden van exotische dieren als huisdier.

7 Natuur, biodiversiteit en dieren in het wild

Inleiding

Natuur is het meest waardevolle dat we bezitten. De diversiteit aan planten, dieren en ecosystemen heeft niet alleen een grote waarde in zichzelf, het is ook de basis van ons dagelijks leven. Immers, al ons voedsel en de materialen die we gebruiken, vinden hun oorsprong in de natuur. Onze natuurlijke rijkdom staat helaas al jaren onder grote druk. De grootschalige kap van tropische regenwouden voor houtproductie en de verbouw van veevoergewassen heeft een ongekeerde omvang aangenomen. 42% van de zoogdieren in de Europese Unie wordt inmiddels met uitsterven bedreigd. De wereld stevent af op een ecologische crisis die zijn weerga niet kent.

Niet alleen tropische regenwouden worden bedreigd door ontbossing, erosie, uitputting van de bodem en het verlies aan plant- en diersoorten. Ook in Europa staan de natuur en de biodiversiteit onder druk. Bevolkingsgroei, toegenomen industrialisatie, de uitbreiding van het wegennet, de groei van steden en de schaalvergroting, intensivering en milieubelasting vanuit de landbouw hebben ertoe geleid dat de omvang en de kwaliteit van Europese natuurgebieden de afgelopen decennia drastisch is teruggelopen. In Nederland wordt bijvoorbeeld 70% van de natuur te zwaar belast door ammoniak uit de veehouderij. Daardoor zijn natuurgebieden voor vele oorspronkelijke planten- en diersoorten ongeschikt geworden om in te leven.

Deze afname van biodiversiteit heeft niet alleen gevolgen voor planten en dieren, maar heeft ook een zwaar economisch effect. Uit onderzoek in opdracht van de Europese Commissie bleek onlangs dat alleen al de gevolgen van ontbossing de wereldeconomie veel meer geld gaan kosten dan de huidige kredietcrisis. Als we de bossen kwijt zijn, zullen de diensten die zij onze samenleving leverden –zoals het absorberen van broeikasgassen, het leveren van hout en voedsel en het vasthouden van watervoorraden- immers op andere manieren moeten worden ingevuld. Als de ontbossing niet wordt gestopt, zal dat de mensheid 1,5 tot 3,7 biljoen euro per jaar kosten, 7 procent van de jaarlijkse wereldeconomie. En dan zijn de kosten van het verlies van andere ecosystemen nog niet eens in kaart gebracht.

De allerarmsten van de wereld worden het eerst en het hardst getroffen door het verlies van biodiversiteit. Zij zijn voor hun dagelijks bestaan direct afhankelijk van natuurlijk kapitaal zoals hout, voedsel en drinkwater en beschikken niet over de (financiële) middelen om alternatieve bronnen aan te wenden.

Het herstel van de wereldwijde biodiversiteit is dus van het grootste belang. De Partij voor de Dieren vindt dat Europa het voortouw moet nemen in het stoppen van de biodiversiteitscrisis en niet mag wachten tot andere wereldspelers bereid zijn in actie te komen.

In Europa zelf moeten de nog resterende Europese natuurgebieden adequaat worden beschermd en moeten er nieuwe gebieden komen om het jarenlange verlies te compenseren. De Partij voor de Dieren vindt dat de EU op de kortst mogelijke termijn een Europees netwerk van aaneengesloten natuurgebieden moet realiseren: robuuste natuur waarin plantensoorten en dierpopulaties de kans krijgen zich te herstellen en zich aan te passen aan veranderende omstandigheden als gevolg van de opwarming van de aarde.

Natuur en in het wild levende dieren

De Europese natuurgebieden worden met spoed beschermd en wilde dieren hebben de mogelijkheid zich vrijelijk te verplaatsen in een aaneensloten netwerk van natuurgebieden.

Bescherming van natuurgebieden

Er is een grote noodzaak de natuur in Europa beter te beschermen. Ook de Europese Unie heeft zich dat gerealiseerd en heeft hiertoe een tweetal richtlijnen ingevoerd: de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn (zie kader). De richtlijnen hebben tot doel wilde planten, vogels, vissen en overige dieren bescherming te bieden en natuurgebieden aan te wijzen die samen een Europees natuurnetwerk kunnen vormen: Natura 2000.

De Vogel- en habitatrichtlijn en Natura 2000

De Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn zijn door de Europese Unie ingevoerd om vogels, dieren en planten en natuurgebieden waarin zij voorkomen te beschermen. De lidstaten zijn verantwoordelijk voor de uitvoering van deze richtlijnen. De Vogelrichtlijn uit 1979 bevat een lijst van 187 zeldzame of bedreigde vogelsoorten. Het doel van de richtlijn is bescherming van alle in het wild levende vogelsoorten. Zo moeten voor deze vogelsoorten en voor belangrijke overwinteringsgebieden van trekvogels Speciale Beschermingszones worden aangewezen.

De Habitatrichtlijn dateert uit 1992. Hierin staat de bescherming van het leefgebied van dieren en planten centraal. De Habitatrichtlijn omvat 500 plantensoorten, 200 diersoorten en 198 soorten natuurgebieden. De habitatrichtlijn verbiedt het vangen, doden en plukken van beschermde dieren en het ontwortelen van beschermde planten. Ook is het verboden deze dieren of planten in bezit te hebben, te verhandelen en mag het leefgebied van dieren niet opzettelijk worden verstoord. De gebieden die vallen onder de beide richtlijnen moeten uitgroeien tot een Europees netwerk van natuurgebieden. Dit netwerk wordt Natura 2000 genoemd. In deze natuurgebieden moeten maatregelen worden genomen die het behoud van natuurwaarden moeten garanderen. In Nederland overlappen de Natura 2000-gebieden grotendeels met de Ecologische Hoofd Structuur (EHS). (Bron: EU-beleid voor landbouw, voedsel en groen)

Ondanks dit op zichzelf goede initiatief van de Europese Unie om de natuur te kunnen beschermen, komt er nog maar weinig van terecht. De richtlijnen stellen dat de Europese lidstaten natuurgebieden die voldoen aan de Vogel- en Habitatcriteria moeten aanwijzen en beschermen. Voor dit aanwijzen staat de EU bijzonder lange termijnen toe en worden zelfs eerder vastgestelde deadlines met het grootste gemak weer opgeschoven. De Vogelrichtlijn is inmiddels al dertig jaar oud, maar de procedures voor het aanwijzen van beschermde Natura 2000-gebieden lopen nog steeds. Lidstaten laten hun economische belangen (zoals varkensstallen en nertsenfokkerijen in de buurt van natuurgebieden) de boventoon voeren en krijgen van Europa alle ruimte om tegen te sputteren. Zo blijft het Europese natuurbeschermingsbeleid een papieren belofte waar de natuur niets mee opschiet.

De Partij voor de Dieren vindt het onacceptabel dat de bescherming van kwetsbare flora en fauna in de wachtkamer wordt gezet en ondergeschikt wordt gemaakt aan economische belangen op de korte termijn. De partij vindt dat Europa de realisatie van Natura 2000 niet langer mag vertragen door de termijnen voor het aanwijzen van beschermde gebieden steeds weer uit te stellen. Lidstaten die zich niet houden aan de deadlines moeten worden gesanctioneerd.

Niet alleen de natuur op land dient te worden beschermd. Sinds eind 2000 is de Europese Kaderrichtlijn Water van kracht. Die moet ervoor zorgen dat de kwaliteit van het oppervlakte- en grondwater in Europa in 2015 op orde is, zodat de aanwezige flora en fauna optimaal kan gedijen. Alle lidstaten hebben de opdracht om in 2009 met een concreet beheersplan te komen voor grond- en oppervlaktewater. De uitvoering van de Kaderrichtlijn ligt dus bij de lidstaten. Om vertraging te voorkomen is het van belang dat Europa bij lidstaten blijft aandringen op een spoedige realisatie van de beschermingsmaatregelen, waaronder het aanwijzen van beschermde gebieden.

In het wild levende dieren

De wilde dieren in Europa zijn vaak hun leven niet zeker. Hun leefgebieden zijn steeds kleiner geworden of ze worden opgejaagd omdat zij overlast zouden veroorzaken. Ook vallen er veel slachtoffers vanwege meer en drukkeren wegen. Vossen en andere wilde dieren worden vaker in de stedelijke omgeving gezien omdat hun leefgebied te beperkt is geworden. In Roemenië worden beren vaker bij huizen waargenomen, op zoek naar voedsel nu hun leefgebieden steeds kleiner worden. Daar komen ze in botsing met de mens, met als gevolg dat veel beren worden afgeschoten. Preventieve maatregelen, zoals het afsluiten van vuilnisbakken, het geven van voorlichting over het achterlaten van voedsel en het herstel van het oorspronkelijke leefgebied worden nauwelijks genomen.

Ondanks dat vele dieren officiële bescherming genieten, blijkt daar in de praktijk weinig van terecht te komen. Ook is er vaak onbegrip en onwetendheid onder de bevolking over de schade of gevaren die wilde dieren zouden veroorzaken waardoor dieren zonder pardon op de zwarte lijst belanden. Er mag zelfs worden gejaagd op beschermde soorten.

De Partij voor de Dieren is van mening dat in het wild levende dieren zoveel mogelijk met rust moeten worden gelaten en de ruimte moet worden geboden te leven in hun eigen leefgebied. Ook als dieren nog niet met uitsterven zijn bedreigd, dient er ten volle rekening gehouden te worden met hun belangen. Een zekere mate van 'overlast' dienen we te accepteren.

Europa moet zorgdragen voor een netwerk van aaneengesloten natuurgebieden met corridors zodat wilde dieren in staat worden gesteld zich door heel Europa te bewegen en zo hun populatie te herstellen en zich aan te passen aan de klimatologische veranderingen.

Maatregelen

- 7.1 Europa komt met afrekenbare jaarlijkse doelstellingen en sanctiemechanismen om lidstaten te dwingen effectieve maatregelen te nemen voor de snelle realisatie van Natura 2000.
- 7.2 Europa ondersteunt lidstaten die te maken hebben met botsingen tussen mensen en wilde dieren die hun leefgebieden kwijtraken en stedelijk gebied opzoeken, zoals de beren in Roemenië, bij het voeren van een diervriendelijk preventiebeleid.
- 7.3 De Europese Unie maakt een plan van aanpak voor de versnelde invoering van een aaneengesloten Europees Natuurnetwerk waarbij de verzameling Natura 2000 gebieden aan elkaar worden verbonden.
- 7.4 Europa dwingt lidstaten effectieve maatregelen te nemen voor de snelle realisatie van bescherming van oppervlakte- en grondwater zoals voorgeschreven in de Kaderrichtlijn Water.

Jacht

Plezierjacht en jachttoerisme worden verboden, populatiebeheer vindt uitsluitend diervriendelijk plaats

Europa kent miljoenen hobbyjagers die voor hun plezier wilde dieren doden. In Brussel is zelfs een lobbyorganisatie actief om de belangen van jagers te promoten. In veel landen in Europa zoals Spanje en Engeland is het jachttoerisme een populaire vorm van tijdverdrijf. Er worden flinke sommen geld betaald om dieren af te mogen schieten. Doordat jagers vaak onkundig zijn, leidt de jacht tot veel dierenleed zoals aangeschoten dieren die een hongerdood sterven omdat zij zich niet meer kunnen bewegen.

Jagers passen gruwelijke methoden toe om hun jachtbuit te beschermen. Zo worden in Zuid Europa roofvogels en andere predatoren doodgeschoten of met vergiftigd vlees gedood. Ook sterven jaarlijks vele (zwerf)honden en (zwerf)katten die dit vergiftigde vlees eten.

Vaak proberen jagers de plezierjacht onder de noemer van populatiebeheer te rechtvaardigen. Het bejagen van dieren heeft niets te maken met het beheren van een populatie want de natuur is zelf zeer goed in staat de stand van diersoorten te reguleren. Uit onderzoek blijkt zelfs dat het intensief jagen op bijvoorbeeld wilde zwijnen juist heeft geleid tot een verstoorde populatie. Zo worden meer jongen geboren en schieten jagers vooral jonge mannetjes af zodat de vrouwtjes zich kunnen blijven voortplanten resulterend in een verdere aanwas van de jachtbuit.

De Partij voor de Dieren wijst de jacht als hobby af. Ook de jacht om populaties dieren te 'beheren' is een uiterst discutabele methode. De Partij voor de Dieren wil dat er een verbod komt op de plezierjacht en het jachttourisme.

Maatregelen

- 7.5 Er komt een verbod op het jagen voor plezier en een verbod op jachttourisme.
- 7.6 De Europese Unie doet onderzoek naar diervriendelijke vormen van populatiebeheer en stelt deze verplicht.

Biodiversiteit in Europa

Europa neemt het voortouw in het nemen van maatregelen om het verlies aan biodiversiteit tegen te gaan en wacht niet op internationale afspraken

In de schaduw van de klimaat-, voedsel- en kredietcrisis voltrekt zich de biodiversiteitscrisis. Ook in Europa staat de biodiversiteit onder grote druk. Zo zijn de wetlands in Noord en West Europa de afgelopen decennia met zo'n 60% ingekrompen. Nederland heeft sinds 1900 de helft van zijn biodiversiteit verloren. Onderzoek van de Europese Commissie geeft aan dat op mondiaal niveau in het jaar 2000 slechts 73% van het originele biodiversiteitsniveau over was. In 2050 zal er nog eens een extra afname zijn van 11%. Een duurzaam Europa heeft aandacht voor de behoeften van de volgende generaties. De Partij voor de Dieren wil dat biodiversiteitscrisis met kracht moet worden aangepakt.

Klimaatverandering levert, naast bestaande milieudruk, een extra druk op biodiversiteit. Sterke en veerkrachtige ecosystemen hebben de beste kans om zich aan te passen aan klimaatverandering. Daarnaast leveren vitale ecosystemen bescherming tegen de gevolgen van klimaatverandering en een niet te onderschatten bijdrage aan het vastleggen van CO₂. Niet alleen in bossen maar bijvoorbeeld ook in laagveen.

De huidige Europese inspanningen zijn onvoldoende om in 2010 het verlies aan biodiversiteit te stoppen, terwijl de Eurobarometer laat zien dat 88% van de burgers het verlies aan biodiversiteit als een ernstig probleem ziet. De Partij voor de Dieren acht het noodzakelijk dat een nieuw en ambitieus biodiversiteitsbeleid wordt ontwikkeld. Daarbij moet niet alleen worden ingezet op het stoppen van het verlies aan biodiversiteit maar ook op het herstel.

Maatregelen

- 7.7 Europa komt met een pakket aan afrekenbare doelstellingen en (financiële) maatregelen om het biodiversiteitsverlies daadwerkelijk een halt toe te roepen. Daarbij worden lidstaten jaarlijks afgerekend op het behalen van de tussendoelen.
- 7.8 Europa initieert en financiert onderzoek naar de effecten van het houden van exotische dieren op de Europese biodiversiteit (zie ook hoofdstuk 6).

Biodiversiteit buiten Europa

Het verlies aan biodiversiteit elders in de wereld als gevolg van het consumptiegedrag van Europeanen wordt een halt toegevoerd.

De bevolking van de Europese Unie trekt met haar consumptiegedrag een zware wissel op de hulpbronnen die wereldwijd beschikbaar zijn. Zo is er voor iedere wereldburger gemiddeld 2,1 hectare grond beschikbaar, maar gebruikt de gemiddelde Europeaan zo'n 4,4 hectare. Als alle wereldburgers hetzelfde zouden doen, zouden we binnenkort twee aardbollen nodig hebben.

Europa verbruikt wereldwijd de natuurlijke hulpbronnen zoals hout, schoon water en schone landbouwgrond veel sneller dan de natuur kan aanvullen. De EU is een groot importeur van tropisch hardhout, veevoer en palmolie uit gebieden waar regenwouden zijn gekapt. Het verlies aan biodiversiteit is zorgwekkend want veel planten- en diersoorten zijn al uitgestorven of worden met uitsterven bedreigd. Ook de allerarmsten worden hard getroffen door het verlies van biodiversiteit omdat zij voor hun voedsel en andere levensbehoeften sterk afhankelijk zijn van natuurlijke hulpbronnen in hun directe omgeving.

De Partij voor de Dieren vindt dat Europa niet langer meer moet wachten totdat andere landen in de wereld meedoen in het stoppen van het biodiversiteitsverlies en het beter beheren van onze natuurlijke rijkdom. De Europese Unie moet snel maatregelen nemen om haar aandeel in het biodiversiteitsverlies elders in de wereld een halt toe te roepen. Bijvoorbeeld door een streng certificeringprogramma en een verbod op de import van onduurzame producten. Daarnaast dient de EU bestaande programma's voor de bescherming van natuurgebieden in kwetsbare delen van de wereld te ondersteunen en zelf aanvullende programma's te initiëren.

Maatregelen

- 7.9 Er komt een verbod op de import van producten zoals hout en palmolie die de biodiversiteit elders in de wereld aantasten.
- 7.10 Europa zet in op een actieve beleidsstrategie om de ecologische voetafdruk van Europese burgers te verkleinen.
- 7.11 De Europese Unie ondersteunt en initieert programma's voor de bescherming van natuurgebieden in kwetsbare delen van de wereld.

8 Klimaat en Energie

Inleiding

Er is maar één aarde. En daar zullen we zuinig op moeten zijn, want we krijgen geen tweede kans.

De opwarming van de aarde en de verandering van het klimaat vormen een bedreiging voor miljarden mensen, dieren en planten. We hebben nu al te maken met extremere weersomstandigheden als gevolg van klimaatverandering, zoals droogte, overstromingen, orkanen en onberekenbaar geworden regenseizoenen. De verwachting is dat deze zullen leiden tot nog meer honger en armoede in ontwikkelingslanden. De klimaatcrisis bedreigt verder vele dieren en planten omdat hun leefomgeving door de klimatologische veranderingen snel verandert en niet meer voorziet in hun behoeften.

Ook de financiële kosten van de opwarming van de aarde zijn hoog. De Britse econoom Stern berekende al in 2005 dat het de internationale gemeenschap vele duizenden miljarden euro's zal kosten als de klimaatcrisis niet wordt aangepakt. Maatregelen om de opwarming van de aarde tegen te gaan kosten geld, maar Stern stelde dat adequaat handelen nú vele malen goedkoper is dan lijdzaam toezien hoe het klimaat verandert. Een investering van minimaal 1% van het bruto nationaal product in maatregelen om klimaatverandering tegen te gaan levert enorme besparingen op. Alleen daarmee kan voorkomen worden dat allerlei dure maatregelen nodig zijn om te overleven wanneer de zeespiegel is gestegen en droogte de voedselvoorziening structureel bedreigt.

Ontbossing kost veel meer dan crisis

Barcelona - De wereldeconomie verliest veel meer geld aan de gevolgen van de ontbossing, dan aan de huidige crisis. Dat blijkt uit een onderzoek in opdracht van de Europese Unie.

Daarin worden de verschillende 'diensten' die de bossen aan de mens leveren -zoals absorberen van broeikasgassen, het leveren van hout en voedsel, het vasthouden van watervoorraden- van een geldwaarde voorzien. Verdwijnen de wouden in het huidige tempo, dan kost het de mensheid 1,5 tot 3,7 biljoen (1 met 12 nullen) euro per jaar. Het verlies door de financiële crisis wordt op dit moment geschat op ongeveer 1 biljoen dollar (0,74 biljoen euro).

"Verschil is natuurlijk dat de verliezen door ontbossing niet alleen groter zijn, maar ook jaar na jaar na jaar optreden", aldus de leider van het onderzoek Pavan Sukhdev tegen de BBC. Het onderzoek startte onder het Duits EU-voorzitterschap vorig jaar. In mei werd het eerste deel afgesloten, waarin de kosten van ontbossing becijferd werden op 7 procent van de jaarlijkse wereldeconomie. Nu zijn de onderzoekers bezig met het berekenen van de kosten van andere ecosystemen die verloren gaan.

De armen wereldwijd zullen de verliezen direct voelen; zij zijn vaak in hun dagelijks bestaan direct afhankelijk van het bos, met name in tropische landen.

Bron: Trouw

De Partij voor de Dieren wil een stevig en dwingend Europees klimaatbeleid om de opwarming van de aarde te beperken en erger te voorkomen. Europa zal stevig moeten inzetten op reductie van broeikasgassen, energiebesparing en het stimuleren van de ontwikkeling van groene en hernieuwbare vormen van energie. Zij zal daarbij het goede voorbeeld moeten geven aan andere landen. Bovendien zal Europa er via strenge duurzaamheidscriteria voor moeten zorgen dat niet-duurzame vormen van biomassa van de Europese markt worden geweerd. Daarnaast kan een verandering van ons voedselpatroon de uitstoot van broeikasgassen sterk terugdringen. De Partij voor de Dieren wil de veehouderij daarom een plek geven in het klimaatbeleid.

Reductie broeikasgassen

Europa is voorloper in de wereld met maatregelen om de opwarming van de aarde tegen te gaan.

De gevolgen van de mondiale temperatuurstijging zijn zeer ernstig. Als het al lukt de opwarming van de aarde tot twee graden te beperken, zal dit gepaard gaan met ernstige verwoestijning, verzuring van de oceanen en leiden tot destabilisatie van de Groenlandse ijskap. Daarbij wordt de voedselproductie op veel plaatsen bedreigd. Wanneer het ons niet lukt om de opwarming van de aarde te beperken tot maximaal 1-2 graden Celsius, zullen we de gevolgen naar alle waarschijnlijkheid niet meer kunnen oplossen.

Internationale klimaatwetenschappers geven aan dat de wereldwijde opwarming zo snel mogelijk moet worden teruggedraaid tot een piek van één graad. De uitstoot van broeikasgassen moet daartoe, na een piek rond 2020, scherp dalen. De netto CO₂-uitstoot moet na 2050 zelf negatief zijn, waarbij de natuurlijke CO₂-opslag in bijvoorbeeld bossen groter moet zijn dan de uitstoot.

Europa heeft een belangrijke vinger in de pap als het gaat om de aanpak van de opwarming van de aarde. Voor de industriële sector worden de reductiedoelstellingen voor de broeikasgasuitstoot op Europees niveau bepaald via een internationaal emissiehandelssysteem (zie kader). Ook heeft Europa reductiedoelstellingen geformuleerd voor de sectoren die niet onder het emissiehandelssysteem vallen zoals landbouw, transport en afvalverwerking. Deze moeten in nationaal beleid verder worden uitgewerkt.

Emissiehandelssysteem – Emission Trading System (ETS)

In het Europese ETS-systeem krijgen bedrijven een bepaalde hoeveelheid rechten toegekend om te mogen vervuilen. Als zij minder vervuilen dan is toegestaan mogen zij deze rechten verkopen. Het idee is dat bedrijven die zeer vervuilend zijn dure emissierechten moeten kopen van bedrijven die minder uitstoten dan is toegestaan. Op deze wijze betaalt de vervuiler voor zijn vervuiling en kunnen 'groenere' bedrijven geld verdienen aan hun duurzamere manier van produceren.

In het Europees Klimaat- en Energiepakket is per lidstaat vastgelegd hoeveel emissie gereduceerd dient te worden. Voor Nederland is dat een reductie van 16% voor de uitstoot van broeikasgassen en moet hernieuwbare energie 14% uitmaken van het totale energieverbruik.

De huidige Europese aanpak is onvoldoende om daadwerkelijk een duurzame bijdrage te leveren aan het verlagen van de mondiale temperatuurstijging. Zo wordt een groot deel van de broeikasuitstoot afgekocht in ontwikkelingslanden en maken kernenergie, kolencentrales en het afvangen en opslaan van CO₂ een belangrijk onderdeel uit van het Europees Klimaat en Energiepakket.

De Partij voor de Dieren wijst het afvangen en opslaan van CO₂ sterk af als 'duurzame' oplossing. Immers de vervuiling wordt niet bij de bron aangepakt en toekomstige generaties worden opgezadeld met onze CO₂ vervuiling die in aardlagen is opgeslagen. De Partij voor de Dieren pleit voor een vooruitstrevend klimaatbeleid waarbij Europa het voorbeeld vormt voor de rest van de wereld. Ook kernenergie is geen duurzame oplossing voor het broeikaseffect. De opwekking van kernenergie levert radioactief afval op dat tienduizenden jaren gevaarlijk blijft. Toekomstige generaties worden zo geconfronteerd met een enorm en vooralsnog onoplosbaar afvalprobleem. Daarbij is het delven en verrijken van uranium, de grondstof voor kernenergie, zeer vervuilend. De Partij voor de Dieren is tegen kernenergie.

Juist omdat Europa één van de rijkste continenten in de wereld is en één van de hoofdveroorzakers van de massale uitstoot van broeikasgassen, heeft zij een extra grote verantwoordelijkheid om de klimaatverandering aan te pakken. De Partij voor de Dieren vindt de afwachtende houding van de Europese Unie om ambitieuze

reductiedoelstellingen te laten afhangen van nog lopende internationale onderhandelingen een gemiste kans.

De Partij voor de Dieren vindt dat de Europese Unie een voorloper moet worden in de wereldwijde opdracht om de opwarming van de aarde te beperken tot maximaal 1-2 graden Celsius. De EU moet met strenge en dwingende reductiedoelstellingen het goede voorbeeld geven aan andere westerse landen. Om de 1 tot 2-graden doelstelling te behalen, is het noodzakelijk om de uitstoot van broeikasgassen in 2050 met 100% te verminderen ten opzichte van 1990. De Partij voor de Dieren wil dat in 2020 een Europese reductie van 45% van de broeikasgassen is gerealiseerd ten opzichte van 1990, oplopend naar 100% reductie in 2050.

Dit betekent dat een massale omschakeling naar hernieuwbare schone energiebronnen zoals wind, waterkracht en zonne-energie noodzakelijk is. Om te voorkomen dat het beleid achterblijft bij de doelstellingen wil de Partij voor de Dieren dat jaarlijks bindende reductieverplichtingen worden vastgelegd. Europa zal middels gemeenschapsgelden, die deels vrijkomen door een drastische herziening en afschaffing van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid, de ontwikkeling en implementatie van duurzame en hernieuwbare energiebronnen moeten stimuleren. Er komt een klimaatfonds dat kan worden gevuld met het veilen van Europese emissierechten en de gemeenschapsgelden die vrijkomen door afschaffing van het Gemeenschappelijk landbouwbeleid.

Maatregelen

- 8.1 De Europese Unie zal haar klimaatbeleid niet laten afhangen van de resultaten van internationale afspraken, maar zelf het voortouw nemen in dwingende en verregaande maatregelen.
- 8.2 Lidstaten worden verplicht de uitstoot van broeikasgassen in 2050 met 100% te reduceren ten opzichte van 1990. Het doel is de temperatuurstijging van de aarde te beperken tot maximaal 1-2 graden Celsius.
- 8.3 Lidstaten krijgen jaarlijkse bindende reductieverplichtingen opgelegd en worden streng gesanctioneerd als zij verplichtingen niet halen.
- 8.4 Europa wijst kerncentrales en ondergrondse opslag van CO₂ af als duurzame oplossingen voor het broeikaseffect.
- 8.5 Emissierechten worden niet gratis weggegeven aan de industrie, maar geveild. De opbrengsten komen ten goede aan een klimaatfonds waaruit maatregelen als herbebossing worden gefinancierd.
- 8.6 Kolencentrales worden op zo kort mogelijke termijn gesloten. De lidstaten die nu nog (deels) afhankelijk zijn van kolen, worden ondersteund in de omslag naar schone energie.

Veehouderij en klimaat

De uitstoot van broeikasgassen uit de veehouderij vormen een onderdeel van het klimaatbeleid van de Europese Unie

De veehouderij is een van de grootste veroorzakers van de opwarming van de aarde. Wereldwijd stoot de veehouderij 18% van de broeikasgassen uit. Dat is meer dan alle verkeer en vervoer tezamen (13%). De Partij voor de Dieren vindt het niet terecht dat de veehouderij geen onderdeel is van het huidige Europees klimaat- en energiebeleid, omdat Europa het beleid van de lidstaten ten aanzien van de veehouderij in grote mate bepaalt. Daar komt bij dat de Europese veehouderij wereldwijd een groot beslag legt op vruchtbare landbouwgronden, schaars water, de beschikbare biodiversiteit en eindige natuurlijke hulpbronnen.

Een krimp van de veestapel en een afname van de consumptie van dierlijke eiwitten zal een groot positief effect hebben op de reductie van broeikasgassen. Ter illustratie: als

iedereen in Nederland 1 dag per week geen vlees eet, dan levert dat een besparing op die gelijk staat aan het van de weg halen van 1 miljoen auto's. Het huidige beleid waar zelfs Europese subsidiegelden worden besteed aan de promotie van vlees en zuivel is dan ook meerdere redenen onaanvaardbaar. Europa moet haar beleid drastisch aanpassen en inzetten op een reductie van het aantal gehouden dieren in de veehouderij. De consumptie van dierlijke eiwitten moeten worden afgeremd. In plaats daarvan moet een plantaardiger consumptiepatroon worden gestimuleerd. Daarbij dienen ambitieuze doelstellingen te worden geformuleerd. Het spreekt vanzelf dat de import van veevoer van buiten Europa waarvoor tropische regenwouden zijn gekapt - wat weer bijdraagt aan de uitstoot van CO2 - per direct wordt verboden. Ontwikkelingslanden krijgen (financiële) hulp om bossen adequaat te kunnen beschermen.

Maatregelen

- 8.7 De EU werkt aan een substantiële krimp van de Europese veestapel om broeikasgasuitstoot te verminderen.
- 8.8 Europa remt de consumptie van dierlijke eiwitten af en stimuleert de consumptie van plantaardige eiwitten, onder andere door toepassing van het principe 'de vervuiler betaalt' waarmee de milieukosten van vlees en zuivel worden berekend in de prijs.
- 8.9 Er komt een verbod op de import van producten van buiten Europa waarvoor bossen zijn gekapt.

Energiebesparing

Energieverslindend gedrag moet worden aangepakt. Energiebesparing staat centraal in het Europees energie- en klimaatbeleid

De eenvoudigste oplossing voor complexe problemen wordt vaak over het hoofd gezien. Dat is bij de Europese maatregelen tegen de klimaatverandering helaas niet anders. Energiebesparing en het matigen van de energieconsumptie maken nauwelijks onderdeel uit van het beleid. De Partij voor de Dieren vindt dat een gemiste kans. Juist in Europa waar het energieverbruik per hoofd van de bevolking ruimschoots het mondiale gemiddelde overschrijdt zou besparing op de energieconsumptie een belangrijk onderdeel moeten zijn van het maatregelenpakket.

Uit het Living Planet Rapport van het Wereld Natuur Fonds blijkt dat Europeanen per persoon gemiddeld 4,4 hectare in beslag nemen voor de jaarlijkse consumptie. Wereldwijd is er voor iedereen maar 2,1 hectare per persoon beschikbaar. Hieronder valt ook de productie van biomassa. Door de toenemende vraag naar hernieuwbare energie en de inzet op biomassa zal de Europese druk op de beschikbare hectares alleen nog maar toenemen, ten koste van mensen in ontwikkelingslanden. Zij hebben onvoldoende financiële middelen om de groeiende vraag vanuit het westen te overtroeven. Dus niet alleen uit het oogpunt van de opwarming van de aarde, maar ook vanuit het solidariteitsprincipe is een eerlijker verdeling van hulpbronnen een belangrijk streven. De Partij voor de Dieren pleit daarom voor een Europees plan van aanpak om energie te besparen.

Maatregelen

- 8.10 Europa maakt een energieplan waarbij energiebesparing, 100% duurzame energie en energieonafhankelijkheid de uitgangspunten vormen.
- 8.11 Europa zet in op besparing van het gebruik van energie via stimulerende maatregelen en een heffing op het gebruik van niet-duurzame vormen van energie.
- 8.12 De import van biomassa uit landen buiten Europa wordt verboden.

Hernieuwbare energie

Alleen de ontwikkeling van integraal duurzame vormen van hernieuwbare energie worden gestimuleerd en toegelaten

Biomassa

In de strijd tegen de opwarming van de aarde ondersteunt Europa verschillende projecten die zich richten op de productie van duurzame energie. Veel van die projecten blijken bij nadere bestudering allesbehalve duurzaam. Zo is de stevig gesubsidieerde kippenmestcentrale op de Maasvlakte, waar overtollig kippenmest uit de bio-industrie wordt verbrand voor de opwekking van 'groene' energie het toonbeeld van omgekeerd duurzaamheidsdenken. De kippenmest is afkomstig uit een systeem dat een zware wissel trekt op natuur, milieu en dierenwelzijn: voor de productie van kippenvoer is tropisch regenwoud gekapt. De grootschalige teelt van maïs en soja en het vervoer naar Europa zorgen ook voor extra uitstoot van CO₂. De kippenbedrijven zelf stoten bovendien grote hoeveelheden ammoniak en fijnstof uit. Daarbij worden de kippen onder de meest dieronvriendelijke omstandigheden gehouden. Ondanks dit alles wordt de opgewekte energie uit de kippenmestcentrale zonder blikken of blozen als 'groene' energie aan de consument verkocht. De vergisting van mest, vaak koeien- en varkensmest, is om dezelfde redenen verre van duurzaam.

De Partij voor de Dieren vindt het onbegrijpelijk dat dergelijke vormen van energieopwekking kunnen rekenen op subsidies van lidstaten en de Europese Unie. De partij vindt dat op alle groene energieprojecten een integrale duurzaamheidsbenadering moet worden toegepast. Voordat een vorm van biomassa kan worden aangemerkt als duurzame, hernieuwbare energiebron, moet worden vastgesteld dat deze biomassa niet afkomstig is uit vervuilende industrieën of activiteiten die natuur en milieu nog verder onder druk zetten. Bovendien mag er geen concurrentie optreden met voedselproductie, zowel op korte als op lange termijn.

De Partij voor de Dieren wil dat import van biomassa uit andere delen van de wereld aan banden wordt gelegd. Europa dient zelfvoorzienend te zijn op het gebied van duurzame energie. Om de duurzaamheid van hernieuwbare energiebronnen te bepalen moeten strenge criteria worden opgesteld waaraan alle initiatieven worden getoetst.

Biobrandstoffen

Europa voert sinds kort een beleid voor het terugdringen van de uitstoot van broeikasgassen door verkeer en vervoer. Nu al is duidelijk dat dit onvoldoende zal zijn om het tij te keren. De voorgestelde besparingen zijn te minimaal en aan het Europees biobrandstoffenbeleid kleven grote nadelen.

De Europese verplichting om in 2020 minimaal 10% biobrandstoffen bij te mengen in de gewone brandstoffen heeft gezorgd voor een sterke vraag naar biobrandstoffen op de wereldmarkt. De teelt van gewassen als maïs en suikerbieten voor verwerking tot brandstof (bio-ethanol) verdringt daarmee een steeds groter deel van de voedselproductie in arme landen. Diverse internationale organisaties, waaronder de Verenigde Naties, het IMF en de Wereldbank, hebben geconstateerd dat de grote vraag naar biobrandstoffen heeft geleid tot een drastische stijging van de voedselprijzen in ontwikkelingslanden met honger als gevolg.

Bovendien blijkt uit een studie van het onderzoekcentrum van de Europese Unie dat het halen van de bijmengverplichting alleen mogelijk is bij grootschalige importen van biobrandstoffen uit landen buiten Europa zoals soja en palmolie. Aan deze importen zijn vooralsnog geen strenge duurzaamheidscriteria verbonden. De biobrandstoffen kunnen dus uit gebieden komen waarvoor tropische regenwouden zijn gekapt, mensen van hun

land zijn verdreven of gedwongen worden onder zeer slechte omstandigheden te werken op de plantages.

De Partij voor de Dieren wil dat er strenge duurzaamheidscriteria worden opgesteld die voor (nieuwe vormen van) biobrandstoffen kunnen garanderen dat de productie ervan niet concurreert met de productie van voedsel en geen negatieve gevolgen heeft voor tropische regenwouden, milieu, klimaat, biodiversiteit en de situatie van mensen in ontwikkelingslanden. Zolang aan deze criteria niet kan worden voldaan, is de productie van biobrandstoffen voor de Partij voor de Dieren ontoelaatbaar.

Om de transportsector te dwingen een stevige bijdrage te leveren aan de reductie van de uitstoot van broeikasgassen wil de partij dat een aparte reductiedoelstelling voor deze sector wordt ingevoerd van 30% CO2 besparing in 2020 ten opzichte van 2008.

Stimulering duurzame energiebronnen

De Partij voor de Dieren vindt dat potentieel duurzame energiebronnen die nu nog duurder zijn dan andere energiebronnen, maar wel veel schonere energie opwekken, versneld moeten worden ontwikkeld en ingevoerd. Zo blijken uit ervaringen in Duitsland en Spanje dat de opwekking van zonne-energie een grote potentie heeft. De energieopbrengst van een hectare zonnepanelen ligt tot zo'n vijftig keer hoger dan wanneer dezelfde hectare zou worden ingezet voor de productie van biomassa.

Ook voor windmolens zijn er –onder voorwaarden- kansen die nu nog onbenut blijven vanwege hoge ontwikkelingskosten en concurrentie met goedkopere vormen van energieopwekking. Een werkelijk schone energievoorziening voor Europa verdient zich echter gemakkelijk terug. De Europese Unie zal de opwekking van echt schone en duurzame energie via stimulerende maatregelen en financiële prikkels dan ook een belangrijke impuls moeten geven.

Maatregelen

- 8.13 Initiatieven zoals mestverbranding en mestvergisting om energie op te wekken worden niet langer meer aangemerkt als groen en ontvangen geen Europese subsidies meer of andere financiële voordelen.
- 8.14 Er worden strenge integrale duurzaamheidscriteria opgesteld waaraan hernieuwbare vormen van energie worden getoetst. Hierbij vormt een volledige duurzaamheidsanalyse van alle onderdelen van het productieproces (Life Cycle Assessment-LCA) het uitgangspunt.
- 8.15 Biobrandstoffen die niet voldoen aan strenge integrale duurzaamheidscriteria worden verboden.
- 8.16 De transportsector krijgt een verplichte reductiedoelstelling van 30% vermindering van de broeikasgasuitstoot in 2020 ten opzichte van 2008.
- 8.17 Europa stimuleert en ondersteunt de ontwikkeling van integraal duurzame en diervriendelijke vormen van energie zoals zonne-energie, windenergie en waterkracht.

Duurzaam hout

Strenge duurzaamheidseisen verhinderen de import van illegaal en onduurzaam gekapt hout.

De handel in tropisch hardhout leidt tot een groot verlies aan biodiversiteit, het uitsterven van dier- en plantensoorten en heeft in veel gevallen nog grotere armoede van de lokale bevolking als gevolg. Toch is nog steeds het overgrote deel van de totale houtimport uit de Europese Unie van dubieuze afkomst. Naast illegaal gekapt hout bestaat er een grote handelsstroom in hout dat weliswaar legaal is gekapt (want niet verboden in het land van herkomst), maar evengoed verre van duurzaam is. Europa zal

via wet- en regelgeving de bewijslast bij bedrijven leggen. Bedrijven moeten zelf aantonen dat het door hen verhandelde en/of gebruikte hout op duurzame manier is verkregen. Hiervoor worden strenge duurzaamheidscriteria opgesteld waarbij ecologische, sociale en economische voorwaarden zullen gelden.

Maatregelen

- 8.18 Europa voert een importverbod in voor illegaal en onduurzaam gekapt hout. Zij legt de bewijslast voor het voldoen aan strenge duurzaamheidscriteria bij de importerende bedrijven.
- 8.19 Europa ondersteunt de herkomstlanden bij het ontwikkelen van duurzame bosprojecten en de bescherming van tropisch regenwoud.

Ondersteuning ontwikkelingslanden in klimaatbeleid

Europa ondersteunt ontwikkelingslanden in het aanpassen aan klimaatverandering.

Omdat met name de geïndustrialiseerde landen verantwoordelijk zijn voor de gigantische uitstoot van broeikasgassen die hebben geleid tot de opwarming van de aarde, zullen zij de zwaarste maatregelen moeten treffen. Daarnaast zullen zij ontwikkelingslanden moeten ondersteunen bij hun aanpassingen aan de klimaatverandering. De Partij voor de Dieren wil dat lidstaten in Europa gemiddeld minimaal 1% van het Bruto Nationaal Product hiervoor zullen vrijmaken. Dat bedrag komt bovenop de bestaande afspraak van 0,7% van het BNP dat in 2015 door lidstaten moet worden besteed aan ontwikkelingssamenwerking. De lidstaten met de grootste financiële draagkracht zullen hieraan meer bijdragen.

Verder zal Europa ontwikkelingslanden terzijde moeten staan in kennisontwikkeling om deze landen in staat te stellen zich enerzijds aan te passen aan de gevolgen van klimaatverandering (adaptatie) en anderzijds energiebesparende technieken te ontwikkelen (mitigatie). Hiertoe wordt een plan van aanpak opgesteld waarbij de wensen en kennisbehoefte van ontwikkelingslanden centraal staan.

Om humanitaire rampen als gevolg van de klimaatverandering het hoofd te kunnen bieden moet de Europese Unie een noodfonds instellen zodat hulp snel en adequaat op gang kan worden gebracht.

Maatregelen

- 8.20 Europese lidstaten zullen gemiddeld 1% van het BNP ter beschikking stellen voor klimaatmaatregelen in ontwikkelingslanden.
- 8.21 Europa ondersteunt de kennisontwikkeling in ontwikkelingslanden om het hoofd te bieden aan klimaatverandering.
- 8.22 Europa stelt een noodfonds in voor humanitaire rampen als gevolg van klimaatverandering.

Bescherming van bodem, water en lucht

Europa voert een streng milieubeleid waarbij de adequate bescherming van bodem, lucht en water prevaleert boven economische belangen.

De Eurobarometer van maart 2008 geeft aan dat 96% van de Europeanen grote waarde hecht aan het beschermen van het milieu. Inmiddels wordt een belangrijk deel van het nationale milieubeleid in lidstaten bepaald door Europese regelgeving die de verontreiniging van water, bodem en lucht drastisch moet verminderen. Zo heeft de Europese nitraatrichtlijn ter bescherming van het grondwater ertoe geleid dat in Nederland het dumpen van grote hoeveelheden mest op het land flink is verminderd.

Hoewel de richtlijnen duidelijk genoeg zijn, hebben lidstaten nog steeds de mogelijkheid om hier onderuit te komen. Zo mag in Nederland, als gevolg van de krachtige landbouwlobby, nog steeds meer mest worden aangewend dan vanuit de nitraatrichtlijn is toegestaan. En dat terwijl Nederland de doelstellingen van de richtlijn nog steeds niet heeft gehaald en zelfs letterlijk de zwarte schandvlek vormt op de Europese kaarten waarin de nitraatvervuiling per lidstaat in kaart is gebracht.

De Partij voor de Dieren wil dat de Europese milieuregelgeving strenger wordt gehandhaafd en dat bij de invoering van (nieuw) milieubeleid het voorzorgprincipe leidend is boven de korte termijn belangen van de vervuilers. Door toepassing van het 'vervuiler betaalt' principe kunnen knoeiers harder worden aangepakt.

Maatregelen

- 8.23 In het milieubeleid wordt uitgegaan van het voorzorgsprincipe bij het bepalen van normen voor de kwaliteit van bodem, water en lucht.
- 8.24 De EU hanteert in het milieubeleid het 'vervuiler betaalt' principe waarmee de vervuiler zelf de maatschappelijke kosten van zijn vervuiling betaalt en waarmee vervuilen economisch gezien automatisch minder aantrekkelijk wordt.
- 8.25 De controle op naleving van de milieuwetgeving wordt aangescherpt en lidstaten worden streng bestraft als zij niet voldoen aan de regels.
- 8.26 De inwoners van (arme) landen buiten de Europese Unie moeten worden beschermd tegen vervuiling van Europese bedrijven. Daarom moeten Europese bedrijven ook buiten de grenzen van de Europese Unie minimaal de Europese milieunormen naleven.
- 8.27 Statiegeld moet worden gestimuleerd, evenals het gebruik van biologisch afbreekbare verpakkingen en het gebruik van onnodige verpakkingsmaterialen en wegwerpverpakkingen moet worden ontmoedigd.

9 Een rechtvaardig Europa

Inleiding

In Brussel zal de Partij voor de Dieren zich volop inzetten voor de verdediging van de belangen van dieren en een duurzame samenleving waarin respect en mededogen de uitgangspunten vormen. Waarden die bij andere partijen vaak het onderspit delven zoals dierenwelzijn, zorg voor de aarde en een eerlijke verdeling van de natuurlijke rijkdommen staan bij de Partij voor de Dieren centraal.

De Partij voor de Dieren gaat er in het algemeen vanuit dat mensen 'zich jegens elkander in een geest van broederschap (behoren) te gedragen' (Universele verklaring van de Rechten van de Mens, artikel 1). De standpunten van de partij vloeien voort uit haar beginselverklaring die stelt dat respect voor de lichamelijke en mentale integriteit van alle levensvormen op aarde de basis vormt voor de wijze waarop mensen met elkaar, met de dieren en met de natuur horen om te gaan.

Een grote persoonlijke vrijheid en verantwoordelijkheid, bescherming van burgerrechten zoals privacy, een transparante democratie, een rechtvaardige behandeling van mensen en dieren, duurzame economische ontwikkeling en (internationale) samenwerking gebaseerd op gelijkwaardigheid en onderling respect zijn de uitgangspunten van de Partij voor de Dieren in het Europees debat.

Daarnaast wil de Partij voor de Dieren dat de Europese samenwerking een goede democratische basis krijgt. De partij zal de huidige koehandel om economische belangen tussen de lidstaten krachtig bestrijden. Zij zal van binnenuit werken aan een democratisch en transparant functionerende Europese Unie waarin het algemeen belang van een duurzame en diervriendelijke samenwerking centraal staat.

Verdrag van Lissabon

9.1 De Partij voor de Dieren is tegen het Verdrag van Lissabon omdat hiermee bevoegdheden van nationale lidstaten worden overgeheveld naar Europa zonder dat de democratische besluitvorming daadwerkelijk verbetert. Bovendien blijft op het gebied van de veehouderij de stijging en intensivering van de productie als doelstelling gehandhaafd ten koste van een duurzamere en diervriendelijkere landbouw. Verder worden dieren in het Verdrag wel erkend als wezens met gevoel, maar wordt hun welzijn ondergeschikt gemaakt aan culturele tradities zoals stierenvechten.

Organisatie van de Europese Unie

9.2 De Partij voor de Dieren wil het vetorecht van de lidstaten behouden zolang het democratisch gehalte van de Europese Unie niet substantieel verbetert.

9.3 Een Europese president is ongewenst zolang de democratische grondbeginselen in de Europese Unie niet worden gerespecteerd.

9.4 De Partij voor de Dieren vindt dat Europa eerst een pas op de plaats dient te maken om de huidige problemen aan te pakken (zoals die op het gebied van de democratische structuur) voordat nieuwe lidstaten kunnen toetreden.

9.5 Een parlement kan alleen naar behoren functioneren wanneer zij op één plaats gevestigd is. De EU houdt op met de geldverslindende verhuizingen tussen Brussel en Straatsburg.

9.6 Fraude en corruptie binnen het Europees apparaat dienen met strenge regels en voldoende inzet van middelen krachtig te worden bestreden.

- 9.7 Belangenconflicten in het Europese apparaat dienen te worden voorkomen en bestreden. Er komen waarborgen in het aanstellingsbeleid van ambtenaren van de Europese Commissie (zoals een concurrentiebeding) waarmee kan worden uitgesloten dat ambtenaren afwisselend werken voor de Europese Unie en belangenorganisaties of lobbygroepen.
- 9.8 Er komt een Europese klokkenluidersregeling.

Burgerrechten

- 9.9 Discriminatie op grond van leeftijd, handicap, seksuele voorkeur, bevolkingsgroep en godsdienst is verboden. De Europese Unie moet er scherp op toezien dat lidstaten dit verbod naleven.
- 9.10 Het huwelijk of het geregistreerd partnerschap tussen partners van gelijke sexe wordt in alle lidstaten van de Europese Unie erkend.
- 9.11 De Partij voor de Dieren verzet zich tegen de steeds verdere inperking van burgerrechten onder het mom van terrorismebestrijding.
- 9.12 De grootschalige schending van de privacy zoals het doorgeven van de gegevens van Europese vliegtuigpassagiers aan de Verenigde Staten wordt teniet gedaan.
- 9.13 De strikte scheiding tussen kerk en staat dient in heel Europa te worden gerespecteerd.

Justitie, migratie en veiligheid

- 9.14 De Partij voor de Dieren is tegen een Europees leger en een Europese politiemacht.
- 9.15 De Europese Unie moet zich hard maken voor een goede opvang van vluchtelingen in de regio zelf.
- 9.16 De Europese lidstaten moeten zorg dragen voor de gezamenlijke bewaking van de buitengrenzen om immigratiestromen goed te kunnen controleren en mensenhandel, gedwongen prostitutie en uitbuiting van illegale migranten tegen te gaan.
- 9.17 De Europese Unie moet zich inzetten voor het versterken van internationale verdragen. De Verenigde Naties moet de doorslaggevende rol spelen bij het treffen van sancties.

Werkgelegenheid, onderwijs en sociaal beleid

- 9.18 De Partij voor de Dieren wil dat de Europese Unie een gelijkmatige ontwikkeling van de werkgelegenheid in Europa stimuleert om inwoners gelijke kansen te bieden in de eigen regio.
- 9.19 De Europese Unie moet inzetten op het versterken van economisch kwetsbare regio's door milieuvriendelijke projecten, zoals ecotoerisme en telewerken, te stimuleren.
- 9.20 De Europese Unie stimuleert de verdere ontwikkeling en implementatie van een hoogwaardige technologische infrastructuur voor het bevorderen van nieuwe werkgelegenheid en het behoud van de leefbaarheid van het platteland.
- 9.21 Publieke voorzieningen zoals energie, zorg en openbaar vervoer vormen een nationale aangelegenheid en mogen niet worden geprivatiseerd.
- 9.22 De resultaten van onderzoek dat door de Europese Unie is gefinancierd worden gratis toegankelijk voor alle Europese burgers.
- 9.23 Europa moet lidstaten stimuleren om onderwijs voor iedereen toegankelijk te maken. Analfabetisme moet actief worden bestreden.
- 9.24 De Europese Unie bespoedigt de onderlinge erkenning van diploma's in het middelbaar en hoger onderwijs in al haar lidstaten.

- 9.25 De Partij voor de Dieren wil dat alle Europese jongeren de mogelijkheid krijgen een buitenlandstage (werk- of leerstage) uit te voeren in een van de lidstaten van Europa.
- 9.26 Jongeren tot 25 jaar mogen vier weken per jaar gratis met het openbaar vervoer door Europa reizen.

Vervoer en mobiliteit

- 9.27 De Europese Unie moet volop inzetten op een toegankelijk, goedkoop en uitgebreid Europees openbaar vervoernetwerk. Bij Europese investeringen in de Europese infrastructuur wordt voorrang en prioriteit gegeven aan verbetering van het openbaar vervoer.
- 9.28 Europa stimuleert de verdere ontwikkeling van schone en duurzame elektrische vervoersmiddelen.
- 9.29 Duurzame en groene vormen van vrachtvervoer dienen te worden ondersteund en spoedig te worden verplicht.
- 9.30 De Partij voor de Dieren wil dat de maatschappelijke kosten voor vervuiling worden doorberekend naar verkeer en vervoer om zo milieuvriendelijk gedrag te ontmoedigen.

Buitenlandse politiek, handel & financiële markten

- 9.31 Als economische grootmacht moet de Europese Unie haar invloed uitoefenen om in de Verenigde Naties en bij de WTO-onderhandelingen de internationale rechtsorde te versterken en eerlijke handel met ontwikkelingslanden te stimuleren.
- 9.32 De Partij voor de Dieren is van mening dat de Europese Unie als economische grootmacht meer dan nu het geval is de strijd moet aanbinden tegen armoede en onderdrukking en dat zij de Millenniumdoelstellingen moet vertalen naar adequaat en doeltreffend beleid.
- 9.33 Lidstaten krijgen de vrijheid om op ethische en morele gronden importbeperkingen en importverboden in te stellen.
- 9.34 Bestuurders van banken worden juridisch en financieel aansprakelijk gesteld voor hun handelen. Er komen maatregelen om de graaicultuur bij banken en financiële instellingen tegen te gaan.
- 9.35 De investeringen en beleggingen van banken worden openbaar gemaakt zodat rekeninghouders inzicht krijgen in de mate waarin banken duurzaam en maatschappelijk verantwoord opereren.
- 9.36 Er komen maatregelen voor de bescherming van burgers tegen ondeugdelijke financiële producten.
- 9.37 Multinationale bedrijven worden verplicht maatschappelijk verantwoord te ondernemen en naleving daarvan wordt een voorwaarde voor de toekenning van export- en importfaciliteiten. Multinationals moeten jaarlijks rapporteren over de mate waarin zij zich in hun activiteiten buiten Europa houden aan Europese milieu-, dierenwelzijns- en arbeidsregels.
- 9.38 Er komt verplichte certificering van ingevoerde grondstoffen zoals goud, diamanten, andere edelstenen en delfstoffen waaruit zal moeten blijken dat de producten op een maatschappelijk verantwoorde manier zijn verkregen.